

T. C.

Yıl : 10

Şubat 1933

Sayı : 114

Askerî tıbbî baytarî mecmuası

Askerî Baytar Tatbikat Mektehi ve Hastanesi
Tıbbî Baytarî Akademisi tarafından
üç ayda bir çıkarılır.

Tesis tarihi 1922

Askerî Tıbbiye Matbaası
İSTANBUL

1933

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ
SÜRELİ YAYINLAR

KAYIT NO. ...5008792...
SÜRELİ YAYIN ADI ...Askerî Tıbbî Bayrakî
CİLT ...Mecmuası...
SAYI ...114...
YIL ...1933...

T. C.

Yıl: 11

Sayı: 114

Şubat - 1933

Üç Ayda bir çıkar

Askerî
tıbbî baytarî
mecmuası

Askerî Baytar Tatbikat Mektebi ve hastanesi
Tıbbî Baytarî akademisi tarafından
çkarılır

Tesis tarihi 1922

Askerî Tıbbîye Matbaası

1933

Hıfzıssıhhaî gıdaîden:

TEDERRÜN ve ETLERİN SURETİ MUAYENELERİ

Yazan:

Mütekait Baytar Kaymakamı

Muallim Mehmet Azmi

(İstanbul-Karaağaç Mezbahası)

Tederrün, memleketimizde bilhassa sığır hayvanları arasında git gide teammüm eden ve dolayısıyla sıhhati insaniyeyi tehdit eden insan ve hayvanlara müşterek emrazı sariyenin en mühimmidir.

Bunun sıhhat için, muayenei luhum ve sütçülük noktai nazarlarından son derecede ehemmiyetle nazarı itibara alınması lâzımgelen mesailden olmuştur. Büyük şehirlerde umumiyetle hayvan meskenlerinin ve gıda şartlarının yolunda olmamasından tahribatını günden güne arttırmakta, luhumun ve sütünün sıkı bir kontrol altına alınmasını istilzam etmektedir. Kemali kat'iyetle diyebiliriz ki: çocuklar için sıhhi bir süt bulmak, sıkı bir kontrol altında olmayan küçük kasabalarda, hiç bir mürakaba altında bulunmayan kaçak sığır eti yemenin mucip olacağı avarızından kurtulmak mühim bir mesele olmuştur. Bu müddeamızı isbat edecek en mühim cihet, bir hey'eti baytariyenin sıkı bir mürakabe ve muayenesi altında bulunan Karaağaç mezbahasında 1 Mayıs 931 den 31 Mayıs 932 gayesine kadar tutmuş olduğum istatistikdir. Uzun uzadıya itnabı kelâma hacet olmadan, bu ihさいata kısa bir nazar attetmek kâfidir.

Bu müessesede:

1 Mayıs 931 den 31 Mayıs 932 gayesine kadar:

22669 Yerli öküz, 2072 yerli inek, 115 ecnebî öküz ve inek

5008792
1933, 114

1836 erkek manda 1766 dişi manda 1099 dana 976 malak
2 deve ki: cem'an, 30545 sığır zepholumuştur.

Bu hayvanat meyanında:

932 Yerli öküzde tederrünü mevziî, 13 tederrünü umumî;
226 Yerli inek « « 9 « «
50 Ecnebî öküz ve inekte tederrünü mevziî, 3 tederrünü
umumî; 10 Manda da « « 1 «
«

1 Danada tederrünü mevziî olmak üzere 1245 mütederrin hayvana tesadüf edilmiş ve bunlardan sağlık zabıta kanununa tevfiakan 26 sı tam ve mütebakisi lühumundan ve sakatattan kısmen imha edilmiştir. Yüze nazaran nisbeti tayin edilecek olursa:

Yerli öküzde %4,17, yerli inekte %11,34, ecnebî inek ve öküzde %47, mandada %0,28, dana ve malakta %0,004 tür.

Üç sene evvel İstanbul Şehremaneti mıntakası dahilinde süt veren ineklere tüberkülin tatbik edilmiş ve bir hayli mütederrin hayvanat mezbahaya sevk edilerek kestirilmiş idi; şu suretle bir temizleme ameliyesi yapılmış idi. Hal böyle olduğu halde ecnebî hayvanlarındaki en ziyade İstanbul halkının sütünü tedarik eden bu hayvanlardır. %47 ve yerli ineklerde %11 nisbetinde tederrüne tesadüf olunması, mücadeleden sonra tederrünün pek fazla artmış olduğunu ve git gide artmakta bulunduğunu göstermektedir. Şu halde çocuklarımızın yegâne ve ihtiyarların en mühim gıdası olan sütün sıhhi olmadığı ve bulmak ta pek müşkül olduğu cihetle insan hakkile endişeye duçar olmaktadır. Sütü pastörize eyleyecek tesisatın acilen yapılması sıhhati umumiye için pek elzem olduğu kanaatindeyim.

Halk arasında istihlâki git gide teammüm eden ve bilhassa terkibi gıdaîsi cihetle en kuvvetli olduğundan askerin yegâne et gıdasını teşkil eyleyen sığır hayvanatında tederrüne musap olup olmadığını aramak haizi ehemmiyettir. Bunun için oldukça malûmatı ameliye ve tam malûmatı nazariye ile mücehhez bulunmak icabeder, teftiş vaziyetinde ve bilfiil muayene

vazifesinde müstahdem arkadaşlarıma faideli olacağı mülahazası ile, tederrün cihetinden, sığır hayvanlarının muayenesinden istifade eder ümidile bahsedeceğim.

Kasaplık etlerin tederrün noktai nazarından mütalâa ve taharrisi üç halde yapılır:

a) Çarşı ve pazarlarda; v.s. satılığa maruz hayvanlarda, hali hayatta.

b) Mezbahada gövdeler üzerinde.

c) Çarşı ve pazarlarda etler üzerinde.

a) Çarşı ve pazarlarda muayene

Hayvan pazarlarının teftişi, tatbikatta tesadüf olunan müşkilâtı âdide hasebile naziktir; bilâkis mezbahada bir nezareti şedide de bulunmak kabildir. Mezbahalarda tesadüf edilen tederrün vukuatının kesreti, tederrün noktai nazarından mütalâanın çoğalmasına sebep olmuştur. Müfettişin vazifesi hem gövde ve hem ahşanın muayenesiyle son derecede teshil olunmuştur. Afat gayet aşikârdır. Pazarlarda taharri naziktir; muayne eden zatın fen ile iyice mücehhez olması teftişin şiddetle tatbik edilmesi icabeder.

b) Mezbahada gövdelerde muayene

İkiye ayrılır:

- 1— Teşrihi marazî, yani afat noktai nazarından muayene.
- 2— Lâboratuvarda muayene.

Teşrihi marazî noktai nazarından muayenede, kendine mahsus ensicede afatı teşrihiyenin muayenesi, ukaydatı lenfaiyede afatı tederrüniyenin tetkiki, olmak üzere ikiye ayrılır. Ekseriya nesci afatı maraziye görülmez. Sırf ukaydatı lenfaiyenin muayenesi icabeder. Şu halde ukaydatı mezkûrenin muayenesi son derecede mühimdir.

Ukaydatı lenfaiyeyi tetkik için, mevkilerini yani teşrihi topoğrafilerini bilmek iktiza eder. Tederründe pek ehemmiyetli olan ukaydatı lenfaiyenin teşrihi topoğrafisini buracıkta yazmakta büyük bir fayda bulduk.

Ukaydatı lenfaiyenin teşrihi topoğrafisini sakatatta, badehu adelâtta mütalâa etmelidir.

1- Sakatatta ukaydatı lenfaiye

1— Ahşayı hazımanın ukaydatı.

Zebihten sonra, ahşayı hazıma boşaltılarak muayeneden geçirilmelidir.

Mide: Midenin guruh ukadı lenfaisi; huşvun muhtelif muhafazalarına bilhassa kirşin veçhi ulvisi şakkına, haftın inhinayı sagiri üzerine, ciryenin inhinayı kebirine, kıtnanın kezalik mezkûr inhinasına yayılmıştır.

Haftın cirye, haftın kıtna ile birleştiği mahallerde bulunur. Ukaydat; mukabil ev'ie ve şerayinin mesirinde az çok muntazam zincir halinde sıralanmıştır.

Kirşin veçhi ulvisi ukaydatı hemen kuddamda pankreas ile mesturdur.

Ukaydatı mideviyenin ev'iei musilesi, kebet ve tahalin ev'iei lenfaviyesini ahzeden ve sahrancı Peke de, nahiyei tahtı kataniye de, doğrudan doğruya insibap etmek için cez'i lenfaî miaî ile birleşen bir cez' halinde içtima ederler.

Em'a: (a)— emayi rekika ukaydatı veya ukaydatı mesarikiyesi pek ziyade neşvünema bulmuştur. Şıryanı kebirî mesarikinin ciheti eymenin dar şiritleri halinde içtima etmiş ve mutavvel, ciheti eyserin daha hacımlı olmak üzere gayet müteaddit ukaydat ile müşekkel, muzaaf zincir teşkil ederek, huzmei eymenin kavsi şıryanisi tahtında, bu huşuv ile müşekkel kitle cideranında kâindir.

b)— Büyük em'a ukaydatı, em'ayı rakikinden daha az neşvünema bulmuş olup kolonun kitlei helezoniyesinin veçhi eymeni sathına yayılmıştır. Şerayini koloniye mesirinde bulunur. Bazıları kolonu süflisin menşesinde kâin küçük bir guruh teşkil eder; bazıları daha küçük olup kolonun kısmı inthaisi üzerinde irtikâzı mesarikî tulünce mürettep olur

Em'a ukaydatının ev'iei musilesi hacımlıdır; şıryanı kebirî mesarikî ile mürakatta bulunan büyük bir cez'i halinde birleşir. Bu cez'i mide, kebet, ve tahalin ev'iei lenfaviyesini aldıktan sonra ve katani ev'iei lenfaviye ile beraber bir şubei mufagama isal ettikten sonra Peke cez'ine insibap eder.

Pankreas: Kirş ile birleştiği noktada veçhi amikinde kâin bir ukayde irae eder.

Tahal: Mesirinde ukaydatı zahiriyyeden mahrum olup midenin ki ile beraber cez'i lenfavîi masarikiye insibap eden ve sahrancı Pekeye doğru akan bir cez'i teşkil eder.

Kebet:— Kebedin ev'iei lenfaviyesi, şakkı babın menşe'inde kâin iki üç hacımlı ukeydede nihayet bulur. Bu ukeydatın ev'iei musilesi, cez'i ev'iei lenfaviyei maaiyeye insibap etmek ve kanatı sadrî veya sahrancı Pekeye vasıl olmak için mideninki ile birleşirler.

Azayı hazımanın ukeydatı ve ev'iei lenfaviyesi hakkında yukarıda yazılan malûmatı teşrihiyyeden anlaşıyorki:

Em'a pankreas, kebet, tahal ukaydat ve ev'iei lenfaviyesi mideninki ile münasebettardır. Kezalik em'a ukeydatı ev'iei lenfaviyesi ile birlikte ileride bah edeceğimiz nahiyei tahtı kataniye ukeydatı ile alâkadardır. Şu halde bu azayı hazıma ukaydatı lenfaviyesinin afatı tederrüniyesi intan cihetinden müşterektir; ukeydatı tahtı kataniyenin muayenesi son derecede mühimdir.

Tarzı muayene: Ukaydatı mesarikiyenin hali, bilhassa inhinayı sagiri tulünce muaneyeye, midenin inhinayı kebirinde hubeybatı lenfaviyenin hacım, kıvam cihetlerinden tetkiki, ciddi bir malûmat ita eder. Şüpheli afatın mevcudiyeti, bilhassa virusî tederrünün methali dühulü olan merakizi iptidaiyeyi keşf ettirecek ve gışayı muhatfî hazmının ademi intizamını teshil edecek esbabı ihzar eder. Bütün imtidadında muhtelif mahfazatın açılarak, ecirbei lenfaviyenin muayenesi pek müşkül ve pek az ahvalde kabili tatbiktir; kemali dikkatle ukeydatın muayenesi kâfidir.

Tahal ve kebedin her iki veçhi muayene olunur; sürrei kebediye ukaydatı bütün sihaninde kesilir; muhtelif hizalarda yapılarak afat teharri ve tetkik edilir.

II. Ahşayı sadriyenin muayenesi:

a) Reetan: Kendine mahsus ukeydatı yoktur.

b) Azayı hiziyei kuddamiye:

Hiz kuddamî ukeydatı lenfaviyesi, bir çok gürûh teşkil eder:

1— iki gurûhu kasabî; birisi aslî olup şıryanı şezenin teferru noktasında bulunur. Diğerî daha küçük olup kasabi eymenin menşe'inde görülür.

2— iki epherin menşe'inde; şezen tahtında kâin bir küçük gürûhu şezenî.

3— alel'âde demevî, bilhassa hafei ulviyeye doğru mesirinde müteferrik bazı ukeydatı meriye. Kanatî sadrî, gayet muhtelif vaziyetlerde cez'î kuddamiyi kat eder, şıryanı şezen ile merinin ciheti eyserinde, cidarı adudî ile epheri kuddamî arasında mevzudur.

c) Azayı hiziyei halefiye:

1— Ukeydatı meriye:

Üç, dört adet olup merinin hafei ulviyesinde, kaidei kalpten hicabı hacize kadar temadî eder; en halefîsi pek ziyade neşvünema bulmuştur; diğer ukaydat daha küçük olup bazan bu ukaydatı asliyeye mülhaktır; az çok farklı iki sıra üzerine müretteptir.

Keçide, hiz halefinin bu ukaydatı meriyesi, sencabî mavi-trak renkte, merinin hafei ulviyesinde mutavvel bir kitle halinde içtima ederler.

d) Kalp. ev'iyei lenfaviyesi pek mebzûl ise de ukeydatı lenfaviyesi yoktur.

Tarzı muayene:

Azayı hazımanınki gibidir.

2.— Tam gövde üzerinde ukeydatı lenfaviye.

Ahşası tamamen çıkarılmış ve iki nısfâ ayrılmış gövde üzerinde yukarıdan aşağıya doğru:

A.— Cideramı batniye:

Cideramı batniyenin ev'iyei lenfaviyesi, hacımlı, mutavvel, kalça ve mebazdan müsavi mesafede adelei ilyeviye (fascia

lata) hafei kuddamiyesinin dahilinde mevzu bir ukeydei civarı fahziyede nihayet bulur. Bu ukdei civarı fahziye, adedi mütehavvil ukaydatı demeviye mülhak bulunurki bazıları hasıra cidarına doğru imtidat eder.

Moussu, vaziyeti tahtelcildiyede, kavram nahiyesinin merkezinde üç adet olarak mevcut olduğunu zikr ediyor. Bu ukeydat, haricen kabi ili his kavram nkeydatı lenfaviyesidir.

B.— Azayı tenasüliyei hariciye ukeydatı:

a) erkekte:

Ukeydatı magbeniyei sathiyeye; iki fahzin arasında, 8 anînin fevkinde iki, üç ukeydeden müşekkel bir kitlei muzaafa teşkil eder; ev'iyei musilesi, doğrudan doğruya ukeydatı tahtı kataniye vasıl olmak için, kanatı magbeniyei tâkip eder. Ukeydatı magbeniyei amika, mücterratta yoktur.

b) dişide:

Sedaya: memenin ev'iyei lenfaviyesi pek müteaddittir. Halefen memenin cidarı halefîi ulvisinde, nahiyei magbeniyede kâin iki ukeydei magbeniyei sathiyede veya halefi sedaya da nihayet bulurlar. Bu ukeydat cilt tahtında kabili ısga bir gürûh teşkil eder. İnekte, aşikâr bir sürre ile mücehhez yassı iki kitle teşkil eder ki ayrıca küçük bir ukeydi demeviye bulunur.

C—Nahiyei aniye ukeydatı:

Havsala cideranının ukeydatı lenfaiyesi, methali havsalada, beygirinkinden daha az mümeyyez, fakat heyeti mecmuası ehemmiyetli olan iki gürûh teşkil eder:

1) Cevfi batniyi [aniden tefrik eden ve azmı harkafanın şubesi saidesine tekabül eden hafei müdevvere tulünce, hattı mutavassıta dsgru her tarafta ukeydatı harkafiye gürûhu; bu da haricî ve dahilî olur.

Daha hacımlı ve hattı mutavassıttan daha uzak ukeydi harkafiyei hariciye.

Epheri halefinin şubei teferruu hizasına tekabül eden ukeydei harkafiyei dahiliye: hali semanette bulunan büyük hayvanlarda, şahım derunundadır; fakat mevkii oldukça daimî olup biraz itiyatla kolayca bulunur.

2) Her tarafta iki adet olan ukeydatı muhiti münakisi harkafî: hemen harkafa zaviyesinde ve dahilinde, şıryanı muhiti münakisi harkafî mesirinde bulunur.

Methali havsalanın bu sencabî ukeydatı arasında, bazı küçük ukeydatı demevidede bulunur.

D — Nahiyei kataniye veya azayı tahtı kataniye ukeydatı:

a) Eviyei lenfaiyei tahtı kataniye, havsala methalinden hicabı hacize kadar, büyük eviyei veçhi süflisinde gayrı muntazam zencir şeklinde kâin sencabî veya demevî bazı ukeydatı kataniyei epheriyei ihtiva eder. Bu ukeydat meyanında birisi, şerayini kilyeviye menşesinde gayet vazıh, diğeri huveyza teferruâtı ile eviye arasında her kilyenin sürresinde kâin ve daha küçüktür. Eviyei musile sahrıncı pekeye dökülen bir veya bir çok cüzü müçtemiayı havidir. Sahrıncı peke, nahiyei tahtı kataniyede büyük eviye fevkinde şekli gayrı muntazam mutavvel bir mahfaza teşkil ederki kanatı sadrinin kuddamından ayrılır.

B — Kilyetan:

Her kilyenin sürresinin teferruâtı veaiyesi arasında mevcut küçük sencabî bir ukeydeden mada, şerayini kilyeviye menşesinde daha hacımlı diğeri ukeyde bulunur.

H — Nahiyei hicabı haciziye:

Hicabı hacizin kıtai lahmiyesi, kısmı süflisinde müselles kassî ile beraber bir zaviye teşkil ederki hizi halefî vüreykatı arasına tereşşuh eden yağ levhası ile merbut iki adale irae eder; bu yağ, yüzme esnasında kaldırılmamış ise, ekseriya kassiyei hicabı haciziye bulunur. Hicabı hacizin veçhi kuddamısında, merinin geçtiği noktada, bazen kavaimden birisine iltisak etmiş son ukeydatı meriye bulunur.

Altıncı dılın mafsalı kassîi gudrufisi hizasında, bazen cemp tahtında ve şahım ile istilâ edilmiş küçük bir (isimsiz ukeyde inominée) bulunur.

V — Ukeydatı sadriye:

Sadır cideranının eviyei lenfaviyesinin, nazarı mütalâaya:

- a) Cideran ukeydatı.
- b) Kanatı sadriyi arzeder.
- c) Sadırın cidar ukeydatı.

Bu ukeydat eviyei lenfaviyesi, mesafatı beyneddiliyeden, hicabı hacizden, cembî cidariden ahz ederler; iki muzaaf zencir teşkil ederler. Birisi ulvî veya zahri olup ukeydatı cidarı sadriyeden teşekkül eder; diğeri süflî olup ukeydatı sadriyei süfliyeden husule gelir.

Ukeydatı tahtı sadriye, mesafatı beyneddiliyenin kısmı ulvisinde mevzudur; ecsamî fıkariyenin her tarafında, epher veya adelei tavilei unk ile münasebette bulunur. Alelâde cüz'î hacımlıdır; fakat gül rengine olup kendisini ihata eden şahından kolayca tefrik olunur. (Forgeot)

Ukeydatı sadriyei süfliye, şıryanı sadrii dahilinin mesirinde mevzudur; bunun gibi mesafatı beyneddiliyenin kısmı süflisinde kassın adelei müsellesi ile mesturdur. Bu zencirin birincisi veya ukeydei tahtı kassiyeye oldukça hacımlı olup birinci dılı kassî fevkinde aşikârdır; methali sadır ukeydatına merbuttur; bu zencirin son ukeydesi mukâbil cihetindeki ile birlik zirvei kalp ile hicabı haciz arasında kassın fevkinde kâin nesci şahmide mağtus kassîi hicabı hacizî veya rehvacî namı verilen küçük bir güruhunki ile iştirak eder.

b) Kanatı sadri:

Bu kanat, maberinde ve vaziyetinde gayet müteaddit tahvülât irae eyler; alelâde epherin fevkinde ve eymininde bu via ile ecsamî fıkariye arasında mevzu olup etrafında nesci şahmî mevcuttur; bazı ukeydatı tahtı zahriye ile mürafakattedir. Bu mesiri cidariden beşinci fıkrai zahriyeye doğru seyr eder; meri ile tesallüp eyler; sola geçer, methali cevfi sadride veridi vidaciye vasıl olur, bu veridin mukabili ile birleştiği noktanın bir az fevkinde insibap eder. Mesirinde kanatı sadri ukeydatı hiziyei halfiyeden neş'et eden büyük bir şube alır, bütün tulünce nadiren basittir; kısmı azamı zamanda tezauf eder; bu da menşesinden intihasına kadar çift olur, bazan seyrinin bir kısmından, kaidei kalbe doğru teşe'up etmeğe meyyal iki şubei mümeyyeze ile nihayet bulmak için çift olduğu görülür.

Z.-- Nahiye sadriye ukeydatı:

Bu nahiye sadrın kısmı kuddamiyei canibîsi merkezinde his oluna bilen eviyei iptiye tahtında, sadrii saidin kısmı kuddamîsi altında kâindir; fasulye büyüklüğünde üç küçük ukeydeden müteşekkil ukeydatı iptiye güruhu bulunur, bu ukeydat ukeydatı civarisadriyenin kısmı haricinde bulunur ki birisi diğerlerinden daha hacimlidir; birinci dilin hafei kuddamiyesinde, dorudan doruya eviyei iptiye altında kâindir.

H. Kol nahiyesi:

Yalnız bir ukeydei adudiyesi vardır; oldukça hacimli bir ukeyde olup zahrii kebirin irtikâzı noktası ve eviyenin halfinde kâindir.

T. Unkun ukeydatı lenfaviyesi:

Şıryanı sübatı ve meri ile mürafakatte bulunan eviyei lenfaviye her tarafta oldukça hacimli iki, üç cezi teşkil eder; ukeydatı fekkiye ve belumiyyeden neş'et eder; memelerinde hali tabîde cüz'î zahir marazide ise fazla neşvünema bulmuş olan küçük ukeydat irae eder; bu ukeydata, ukeydatı mütevassıta namı verilir ki: Şıryanşezenin sathı halfisinde muzaaf bir zincir teşkil eder; bu da ukeydatı halef belumiyyeye magtus zanedilir; bunlar yanında bazı hubeybatı demeviye irae etmege kabiliyetli elur.

Ukeydatı civarı kitfiye, her tarafta zirvei kitif fevkinde halmî adudî ve kitfî şezeni tahtında büyük müdevver bir ukde haline münkalip olur. Bu ukeyde, kitfin hafei kuddamiyesi tulünce, küçük ukeydatı sagire zenciri mülhak bulunur.

Forgeot, danada kitfî şezeni sathında ve bu adelenin halemî adudî tahtına geçtiği noktada, tahtelcili küçük ukeydatı demeviyyenin mevcudiyetini zikretmiştir.

Y.-- Tarafı halefi, batnî vâya anî ukeydatı:

1.— Kefel: bir ukeydei verekiye, vasiai tavile tahtında, selmei verekiyei sagireye nazır olarak mevzudur. Forgeot asabı verekiye memirinde kâin küçük ukeydatı demeviyyenin mevcudiyetinden bahsetmiştir.

2.— Fahiz: ukeydatı magbeniyei âmika, mücterratta mefkuttur; fahzin eyviyei lenfaiyei amikası, doğrudan doğruya

eviyei fahziye mesirini takip ederek, ukeydatı tahtı kataniyye vasil olur. Fahiz ve sakın kısmı kuddamiî dahilisi eviyei sathiyesi, harkafa zaviyesi ve hanebe hemen müsavi mesafede, iltıvayı hanep dahilinde, sühuletle kabili his mütavvel büyük bir ukeydei civarı fahziyede nihayet bulur. Bu ukeyde sürresinde küçük ukeydatı demeviyyeyi havidir. Beygirdekinden daha aşağıda tevemi sak halefinde, nısıf veteriye ile tavilei vasia mizabesinde kâin bir ukeydei mebaziyeye bulunur.

Velhasıl Lesbere ve Panisef, bakarata mahsus adelei ilyeviyei canibiye tahtında, fahzin müstekimiyei kuddamiye irtikâzı ulvisi ile adelei harkafiye arasında mevzu mesafeyi işgal eden nesci şahmide bir ukeydei lokmaviyeden bahsetmişlerdir.

Reis ukeydatı lenfaviyesi.

Malumdurki, reis gövdeden ayrılır; bunun için bunun ukeydatı lenfaviyesini ayrıca muayene etmek iktiza eder:

A.-- Nahiyei nikefiyede:

Sathı haricide:

Ukeydatı nikefiye mücterratta bilhassa koyun ve keçide fazla neşvünema bulmuştur. Yassı, şebekiyülşekil olup mafsali sudgiî fekkinin tahtında, adelei madgiye ile nikef arasında mevzudur. Hafei kuddamiyesi incelmış olup bir az kuddamen taşar, veçhin eviye ve asabı müstarazasının noktai hurucu ile setr olunur; eviyei musıla nikeften çıkar; keزالik karn ve nahiyei üzniyeden huruç eder; eviyei muride, ukeydatı belumiyyeye musap olur; bazıları ukeydatı unkiyei mütevassıtada müntehi olmak için mürafakatte bulunur.

Sathı âmikinde;

Bu sathı, ulvî ve süfliye ayrılır.

Ulvisinde: kuddamen ukeydei tahtı nikefiye, halfen atlasî cenahî tahtında ukeydei civarı atlasîye bulunur. Bu ikincisine ukeydei halefi nikefiye namı da verilir. Bu da nikefin veçhi âmiki ile hafei halefiyesi arasında kâindir. Ukeydatı belumiye ile aynı güruha mensup olup bir fussy zaitten

ibarettir. Bununla beraber müçterratın ukeydatı unkiyei ulviyesini teşkil eder; ukeydei nikefiye gibi küçük müçterrat olan koyun ve keçide fazla neşvünema bulmuştur.

Süflisinde: vasi bir müselles şeklinde olup fekkın hafei halfiyesi, adelei zülbatneyn, kassîi esasî ve veridi lisaniî veçhi ile mahduttur; zülhafıratın mesafei müsellesi hulkumiye ye müslesesi Wiborg una tekabül eder. Bu mesafei guddei tahtı fekkıyenin nısıf ulvisine, hançere ve belumun kısmı halfisine, ukeydatı halefi bel'umiyeye, nikefin şuabatı intihaiyesine: nahiyei hulkumiyenin muhtetif asabına makar olur; kâffesi mebzûl bir nesci munzam derununde mağtustur.

B.— Müçterratın re'sinin azayı amıkası ev'iyeyi lenfaviyesi, her cihette iki gurûha veya merakizi lenfaviyeyi ukdeviyeye ayrılır, ki hacımlı bir ve iki ukeydei sencabiye teşkil eder; buna da küçük ukeydatı demeveye iltihak eder:

1.— Ukeydatı fekkiye veya tahtellisaniye, beygirdekenden daha halefte, guddei tahtelfekkiyenin haricinde, kassii madgiye ile veridi veçhi arasında fekkın hafei halfiyesi hizasında kâindir. Oldukça hacımlı bir iki ukeydei sencabiyeden ibaret olup bir veya iki küçük ukeydei demeveye mülhaktır. Bu ukeydat re'sin sathı süflisi ev'iyeyi musılasını ve fetehatı enfiye, enf, şefetan ve çene altı çukurluğu ev'iyesini alır; ev'iyeyi muridesi mizabei vidaciyeeye doğru gider. Bazıları ukeydatı bel'umiyede nihayet bulur.

2.— Ukeydatı bel'umiyeye: oldukça hacımlı bel'umun veçhi halfisinde mevzu olup adedi mütehavvil bir silsile ukeydatı demeveye ile temadi eden iki üç hacımlı ukeydei ihtiva eder. Fem, ecvafı enfiyenin kısmı halfisinin, bel'umun ve azayı lamiyenin ev'iyeyi musilesini alır; ev'iyeyi muridesi ukeydatı vidaciyeeye insibap eder.

Ahşâ ve gövde üzerinde ukeydatı lenfaviyenin muayenesi son derece haizi ehemmiyettir. Ekseriya Rietan, Cenp, kebetlerde nescî tederrün olmaz; hayvanın muayenesi yani tederrün olup olmadığı hakkında ancak ukeydatı lenfaviye kat'î bir fikir verebilir. Şu halde mütederrin hayvanlarda tarzı muayene: biri ukeydatı lenfaviyenin, diğeri de nescî muayene olmak

üzere iki kısma ayrılır. Afatı nesciye olsa bile hükmün verilmesi için yine ukeydalı lenfaviyenin muayenesine ihtiyaç vardır. Koch basilleri ukeydatı lenfaviyenin hangilerini zayıf görür - ise orada afatını yaparlar. Binaenaleyh aşağıda yazılan sıra dahilinde ukeydatı lenfaviyenin muayenesini, birisini ihmal etmeyerek, yapmak icap eder.

A. — Ukeydatı lenfaviyenin muayenesi:

1. — Ahşada:

Rietanda: ukeydatı kasabiye, şezeniye, meriye.

Em'a ukeydatı masarikiye (em'ayı rakika ve galizada).

Mide: ukeydatı.

Pankreas: ukeydatı.

Kebet: ukeydatı.

Kalp ve tahalın hali: aynı dahamet kesp edüp etmediği, ukeydatı lenfaviyeye makta yapıldığı vakit fazla tereşşühat olup olmadığı, ihtikan ve ekimozların mevcut bulunup bulunmadığı, qafatı kilsiyeye ve cübniyenin mevcut olup olmadığı haddei tetkikten geçirilir.

2. — iki nısfâ ayrılmış gövde üzerinde:

a) ukeydei civarı fahziye, b) erkekte ukeydatı magbeniyeyi sathiyeye, dişide sedye ukeydatı, c) nahiyei âniye ukeydatından: ukeydatı harkafiyeyi hariciye, ukeydatı harkafiyeyi dahiye ve bazan ukeydatı muhiti münakisi karkafi, d) pek mühim olan ukeydatı tahtı kataniye, e) bazan kilye ukeydatı, f) ekseriya zabih tarafından kesildiğinden pek nadir olarak; ukeydei kassiyeyi hicabihaciziye, isimsiz ukeyde, g) sadrın cıdar ukeydatından; ukeydatı civarı tahtı zahriye, ukeydatı sadriyeyi süfliye, h) unk ve kolların adelâtı hakkında bir fikir elde etmek için; ukeydatı iptiye, ukeydatı tahtı kitfiye: ukeydatı cıdarı kitfiye, mütevassıta, i) kefelde; ukeydei verekiye, j) pek müstesna olarak ukeydei mebazıyenin muayeneleri yapılır.

3. — Reis:

Gövdeden ayrılmış olduğundan ayrı bir muayeneye tâbi tutulur. Bunda da başlıca: nahiyei nikefiyede; sathı amikinde

ve ulvisinde; ukeydei halefi nikiye veya cıvarı atlasıye, süflisinde; ukeydatı fekkiye veya tahtellisaniye, kesilmemiş ise ukeydatı bel'umiye tetkik olunur.

B.— Nescin muaynesi:

Rie sert bir sath üzerine konularak elle tazyik olunur ve mütecanis olup olmadığı ve gayrı mütecanis naktalarda sihanine doğru maktalar yapılarak afatı tederrüniyenin mevcut bulunup bulunmadığı tetkik suretile muayene edilir. Kebette de aynı tarzda hareket olunur. Ağşıyei mısıliyei cembiyenin emles, veaiyetsiz, tenebbütsüz, ağşıyei kâzibesiz olmasına dikkat etmek lâzımdır. Danada ahşanın muayesi gayet mühimdir; Sezari ve Dr: Gotyenin işarı veçhile büyük merakizi si-rayet; em'a ve rie ile bunların azayı lenfaviyesidir. Nadiren kebet; ukeydatı hariciye büyüyerek âfetzede olur. Bilhassa hubeybat, ukeydatı beyneladeliyede aşikârdır.

Keçide tederrün son derecede nadir olup yalnız zatürriei hubeybiye, cevfiye, afatı kitleviye halinde görülür.

C.) Çarşıda usulü muayene.

Kasaplık noktai nazarından kollarla beraber nısıf kavsarai sadriye, tarafı halfi ile beraber nısıf âne olmak üzere başsız gövdenin dörde ayrılması mutat dahilindedir. Şu halde baş ile beraber gövde, dört parça olmak üzere, beş kısımdan ibarettir. Bu kısımlar halinde muayene kolaydır. Fakat her ne olursa olsun afeti maraziyeinin taharrisi oldukça müşküldür. Gövdede görülen, şekil, manzara, bünyece tahavvülâtı zahire, veaiyeti müfrita nazarı dikkati celp etmez; bundan mada müfettiş daima ahşasından ve bazan kilyatan ve ukeydatı sathiyesinden tecrit edilmiş luhum muvacehesinde bulunur. Velhasıl afat, cemp, periton, methali sadır, havsala, nahiyei harkafiye ilh. den ukeydatın kaldırılması ile tecrit edilir; bu da kasapların âdetidir.

İki nişane şüpheli mucip olur: luhumun fena surette tuvaleti, bazan fakruddem alâimi umumiyesi. Fakat ecnebi urukunda veya melezlerde zafiyet, mevzuu bahis değildir. Bilhassa inek olursa esasen bunların kısmı küllisi mütederrindir.

Fena tuvalet, evvelemerde kısmen lehafei şahmiye veya munzammasından tecrit kılınan ve bilhassa cideranı sadriyei dahiliyede görülen bazı nevahideki manzaradan anlaşılır. Cemplerin satırları mücellâ, emles, parlak olacak yerde nesci munzamma iltisak etmiştir; yahut cempler sıyrılarak çıkarılmıştır. Akvası dil'ye çıplak; adelâtı mütecavire az çok ilerlemiş bir teceffüf makarrı olmuştur.

Tederrünün tekâmülü fakruddemi umumî ile mürafakatte bulunur ise gövde de ilk alâim mahmasa nişanatıdır; şahım soluk ve gevrek olur, bu da nazarı dikkati celp eder, nesci şahmi pek az olur.

1.) Öküzde parçalarda:

a) ön kol birleşmiş nısıf kavsarai sadriyede:

Ekseriya nahiyei kassiyeye mücavir yağlar kasaplar tarafından kaldırılır Mamafih nahiyei kassiyeye üzerinde hafif rötüş yaparak eksilmiş veyahut kısmen mevcut ukeydatı kassiyei süfliye mevcut olup olmadığı tetkik edilir. Kol beden-den ayırt edilerek ukeydatı tahtı kitfiye veya iptiyenin muayenesi son derecede mühimdir. Ukeydatı tahtı kitfiye, cıvarı kitfiye, mütevassıta tetkik ve taharri edilir. Küçük ukeydat atlasıyeyi de aramak kabildir.

b) nısıf ane ile tarafı halfide:

Böbrekler yerinde ise ukeydei kilyeviye, ukeydatı harkafiyei hariciye, harkafiyei dahiliye, ukeydatı muhiti harkafi; bunlar tuvaletle kaldırılmış ise ribatı kebirî harkafiî aceziyi kaldırarak ukeydatı verekiye. Husyeler varsa ukeydatı halefi husyeviye yâni mağbenî sathîye, dışide ukeydatı sedyeviye asarı. Pek mühim olan ukeydei cıvarı fahziye, ukeydei mebaziye haddei tetkikten ve muayeneden geçirilir.

Daha ziyade parçalanmış olanlarda; ukeyde isabet eden nevahide ukeydat taharri edelir.

2.-- Danaya gelince:

Muayene mihveri fıkari ile harkafa ukeydatına inhisar eder. Çünkü bunlarda intan ekseriya hafidir. Nadiren dahame-ti mucip olur. Bundan mada afet, edranın teşekkülü ile değil,

anasırı müstevliyenin nahresinden mütevellit beyaz sarımtırak hutut veya levehat gösteren nesci lenfaî teressühu ile hükm olunor. Ekseriya laboratuvarda muayenei nesciye yapmak icap eder.

3.-- Koyun ve keçide:

Fahiz için (but) da mebaz, minkep için civarı kitfı, Tahti epheri, mühle için harkafa . . . ilh. muayene edilir. Esasen bunlarda tederrün nadirdir.

Laboratuvarda muayene:

Fennî kontrol, görülen afatı meydana çıkarmak, mikrobun zenginliğini ve bazı ahvalde virüsiyetini mütalea etmek lâzımdır.

Afatı kebirbiniye, kıymettar olup teşhis için çok hizmet görür. Afeti tederrüniyenin mütaleai teşrihiyei mâraziyesi, her şekilde ve her devrei tekâmülde görülür. Evvelâ ekseriya teftişiluhumda tesadüf kılınan muhtelif tezahuratı maraziyei, badehu tavazzuatı huşviyei gözden geçireceğiz.

Teressühu tederrünî, nahre huyutu ile zahirdir; gayrı muntazam müteferri, rengi mütecanis kumral bir halde dana-da, sarımtırak televvün öküzde görülür. Hiçbir teamülû lifi, bu merakizi münteşirede görülmez; nadiren muhitinde fartı veaiyet müşahede edilir.

Teressühu kilsî, dana müstesna olduğu halde hayvanatı sairede kesretlidir; beyaz müteferri hubeybat tefrik olunurki sepet dallarına müşabihdir. Dergi münferit edvarı tekâmüliyesine göre gayet muhtelif manzaradadır. Beyaz küçük kitleler, cavers büyüklüğünde olup (dergi caversîi hubeybî) merkezi sarımtırak, yumuşamış, badehu bir mintakai teamül, muhtevisi cübnî, yumuşamış lifi dergî görülür. Bu edranı muayenede her birisinin hacmı bir fındık kadar olur. Müstevli nescin teamülü basilin kuvvei tenekhuriyesine tâbi olup merakizi tahdit eder. Tekellüs müreccehan yaşlı edranda görülür. Edranın tekâmülü şekil ve hacmi mütebeddil az çok hacımlı evramın teşekkülü ile nihayet bulur. Sathan ukeydatı müdevvere ve kürreviye görülürki bir kısmı uzvu tahdid eder veya

kitlesinde müteferrik bulunur. Maktada kavkaa kesif, beyaz, cidaranı gayrı muntazam, mütezerrirdir. Muhtevisi cübnî, mütekayyihtir. Veya sert, sarı ezilmesi müşkül hubeybatı kilsiyeye ile mütereşsihtir; bazan ukdenin bütün kitlesi, parankiması mütesallip kalan ince bir lefafa ile muhat bir kisei cübnî kilsiyeye tehavvül eder.

Tederrün hafi halinde, nesci lenfainin bazı tahavvülatı zahiriyesi, tederrün şüphesini verir. Evvel'emirde dahameti ukteviye, mintakai kışriye ile mintakai mihiye arasında nescin heyeti mecmuasına da afetin tevessuunu müteakip görülür; «gayet şüpheli olur, alel'umum tam malûmat verir, yeknasak manzara, renk farkı olmaksızın, tabakatı kışriye ve mihiye ve ukeydatı virüsiye maktai sathında görülür. Bu da sencabî-kül rengindedir. Dimağın tabakai kışriyesine benzer, son derecede hubeybidir, her nekadar teverrüm etmiş ise de ukeyde yumuşamıştır sathı makta nisbeten yabis kalır.»

Valet bu ilk tezahuratı itmam için iki tarzı muayene tavsif ediyor: «pertevsiz ile sathı maktam muayenesi, bazan ince ve kül renginde beyazımtırak sencabî hubeybat irae ederki ancak gözle pek ziyadar bir mahalde bakılmakla görülebilir. Bunlar da hududu hemen tahdit olunmuş genç edrandır; bazan bu da görülmez ukeyde şüpheli olur. Bu zaman bu şüpheli nesic kat' olunarak üzerine gerek klorsodyum mahlu-lü dökmek ve gerek tecmit ederek sulandırmak lâzımdır. Tarıkı tederründe olur ise buzaman şüpheli nescin temeyyüh ettiği görülür.»

Mutaleai teşrihi maraziye, kat'î hüküm vermek için kâfi-dir. Bazan âmili hususiyei aramak icap eder. Âmili hususunin oldukça mütecanis ve ince kalınlıkta frotilerde taharrisi lâzımdır. Bir az kalın ve gayrı mütecanis olur ise ademî hasafet görülmez. Tesbit, iki üç defa lamı ispirotodan geçirmek ve mevaddı albüminiyeyi 70 derece hararete tahsir eylemekle kabildir.

Telvin souk veya sıcakta Ziehl ve Kûhn taraflarından tadil kılınan Ehrlich usulü ile yapılır:

Füksin fenike mahlûlü	Füksin	1 Gr.
	Küül mutlak	100 «
	Fenol	5 «
	Mai mukattar	90 «

Mahlût bir iki defa karıştırılır; 24 saat kaldıktan sonra tekrar karıştırılır ve süzülür.

Dekoloran mevat	A. Memdut hamızı madenî	$\frac{1}{3}$ hamızı azot
		$\frac{1}{4}$ hamızı klorma
		$\frac{1}{5}$ hamızı kibrit
	B. %20 Mahlûlü maisi halinde blömetilen	

1— Füksin fenike mahlûlünün sıcakta tesiri: bu mahlûl ile fazla miktarda mestur olan müstahzar ispirto lâmbası alevinden veya bünsen bekinden buharat çıkıncaya kadar bir kaç saniye geçirilir; yeniden ısıdılır, bunun için bir kaç saniye kâfidir; teçfitten içtinap edilir; bu miyarın mükerrer surette ilâvesi ile tebehhur taviz olunur.

2— Soukta telvin için; füksin mahlûlü asgarî bir saat kadar (zamanla maddei mülevvenenin teressübü vukua gelir, basiller hacımlı olur) lam üzerinde bırakılır, saniyen bolea suda yıkanır, salisen dekoloran yapılır, hamızatı memdudeden birisi istimal olunuyor ise ihtiyatlı hareket etmelidir (maddei hamızanın tesiri bir kaç defa olmalı su ile yıkamalı, yeniden miyarın tesirine maruz bırakılmalı... ilh; gül renginde yeknasak bir televvün kalıncaya kadar temadi eder).

Kloru maiyeti anilin istimali müreccahtır (ensacı maraziye için kabili tatbiktir). Miyarın tesiri, bir iki dakika kadar olmalı, küülü mutlaktan geçirmeli, badehu müstahzar küulden ilh. mürur eylemelidir; yukarıda söylediğimiz renk husule gelinceye kadar temadi etmelidir.

Esasın telvini (tederrün basilinden mada bütün anasırı; höcerat, bakteriler... ilh.) Memdut blödömetilen vasıtasile lam üzerinde 4-5 dakikada yapılır, suda yıkanır, badehu kurutulur, immersyon ile muayene olunur.

İlerde söyleyeceğimiz veçhile ekseriya taharriyat, gerek basillerin az miktarda olmasından, gerek bilhassa hikemî bir tesir tahtında kâmilten kaybolmasından (merkezi derninin mayii kayhide uzun müddet tatin olunması) müsmir netice vermez; evsatı zerde Koch basilinin tefridi daha naziktir. Mün-tehap evsat; jeloz, gıliserinli (%5) patatestir. Zer mebzul olmalıdır, afet tali basilleri hamil değilse (mükevveni kayh mikropolar, tefessuh bakteridileri) netayici müstahsala kolaydır. Bilâkis müteaddit kültürtüpleri istimal etmek, kolonilerin neşvünemasını tedricen takip etmek mecburiyeti vardır.

Kobaya telkih: en emin ve hassas bir vasıtai teşhistir; mahsulât ilâve olunan intandan âri ise lübbü ukdeviden, huracatı kayhiyeden muarra bulunuyor ise zerki dahili peritonie müracaat mecburiyeti vardı; madde şırınga ile zerk olunur; veya pipet ile yapılır. Ekseriya kıvamı müsait olmadığından havanda sahke olunur, badehu mayii muakkam ilâvesi ile (et suyu, su) sulandırılır, ince bir bezden süzülür, yahut eczayı sulbe deposu çıkarılır. 15-20 gün sonra hayvanın otopsisı yapılır; görülen afat teşhis için müşkülâtı mucip olmaz; ukeydat, serp, tahal afatı hususiye makarrı olur; küçük ukeydat müdevver, derniyüşsekildir; bil'âkis serpte teraküm etmiştir. Tahal dahamet kesp etmiş olup küçük beyaz büzurat irae eder. Muayenei hurdebiniye Koch basilini meydana koyar. Kemali ihtiyatla yapılan telkihi tahtelcildî mahsul gayrı saf olduğu zaman kabili tatbiktir. Mahalli müntahabı fabzin veçhi dahilisidir. Noktai telkihte on ikinci, on beşinci gün huracavî olan bir ukeyde husule gelir; badehu kesif basili fazla bir kayh cereyan ederek tekarruh eder. Ahvali müstacelede sekizinci günden itibaren bir bezil yapılarak basilin mevcudiyeti meydana çıkarılır. Bu afetin tekâmülü mevzii olur ise ukeydatı mülekkahanın teverrümü görülür. İltivayı hasıra ces ile

kolayca kabili istiskadır, lems ile serttir; bir mercimek ve badehu küçük bir fındık hacmini ahz eder. Bu araz kayh muayenei bakteriyolojyesini kontrol için kâfi olup kaşeksiya ile müntehi olan tesemmüm veya intandan münteç teammüm ile mevte beklemeksizin veya hayvanın otopsisine ihtiyaç görülmeksizin müracaat olunur.

Tarzı hareket ve Tederrün hakkında sağlık zabıtası.

Afatı tederrüniyenin ehemmiyeti, bakteriyoloji, teşrihi marazî, ve hataa teşhis noktai nazarından değil, bir nahiyede tavazzuu veya bütün gövdede taammümü, seyri intanı gösteren muhtelif merakizin tahdidi, sinninin taktiri için elzemdir. İntanı dernî iki muhtelif tarzda sirayet eder; tariki lenfai, tariki demevisi. Her ikrsi de yekdiğerinden müstekildir.

Sutuhu hazmiye veya teneffüsiyeden (menşei cildi müstesnadır) birisi ile uzviyete dahil olan virüs ekseriya tariki lenfai ile geçer güzergâhında bulunan ukeydatı lenfaiyeye vasıl olur; az çok uzun bir müddet tevekkuf ederek kitalâtında tereşşuh eder; tekeyyüs yeknazarda meydana çıkar; bu da uyku zamanı (tederrünü hafi) dir. Kısmı azamı ahvalde müdafaai iptidaiye teamülü gayrı kâfidir. Eviyei lenfaiye mukarribumerkez kanatı vasıtasile deveranı demevisiye doğru atılır; bütün gövdeyi istila eder. İntanı tabiînin seyrini usul daire-sinde takip müşkildir. Bir taraftan noktai duhulde afeti iptidaiye gayet küçük olur, his edilmez veya iri olur; badehu çabuk gayip olduğu görülür. Diğer taraftan fagosit olan basiller hiç tevekkuf görmeksizin uzaklara kadar gider; bir veya daha ziyade ukeydat sırasını takip eder. İki cevfi kebir, sadrî ve batnîde azayı hususiye vasıtasile yekdiğeri ile (bütürü lenfaiye) iştirakte bulunan şebekâtı lenfaiyenin o kadar muhtelif tertibatı meydana çıkar; galatatı veaiyede, veaiyet fazla, zevait aşikârdır. Velhasıl muhtelif nevahi arasında münasebatı gayrı tamme görülür. Afeti iptidaiye ile tavazzuatı ukdeviye arasında gayet nazik bir mesele olur. Tederrün

ve Ruam bu son noktai nazardan mühimdir; sathı maaî ile menbai intan arasında ve tavazzuatı rieviye beyninde hiçbir afeti mütavassıta bulunmaz.

Basiller seyli deverana geçdikce, deveranın her istikame-tine doğru yayılır; bu intanın teammümü demevisi olup bütün ensiceye ve hatta nesci azmiye vasıl olur (hınzır; öküz tederrünü azmisi); fakat netayic son derecede muhtelifdir: bilhassa nesci adeli fazla mukavemet eder; tavazzuatı hususiye son derecede nadirdir. Bilâkis gumudu munzammai civarı adeliye eviyei lenfaiyeden zengin olduğundan basilleri tutma-ğa salihdir; mülhak küçük hubeybatı adeniye teşkkül eder. Afatı tederrüniyei ukdeviyei muhitiyenin menşei bu veçhile-dir. Tavazzuatın kısmı küllisi tariki demevisi ile husule gelir. Bir huracanın açılması cidaranı veaiyenin tekarruhu, ziyade miktarda hususi basilleri serbest bir hale koyarak az çok imtidatlı bir sahada (tederrünü caversi) hubeybatı husule gelir. Velhasıl bütün indifaatı caversiye bir intanı demevisi meydana koymaz; gışayı mıslinkiler bu menşei haiz değildir.

Rieninkiler ise nadiren bundan istikak ederler (Chusset). İntanı tederrününün manzarası ahvale höre tavazzuatla beraber intanı iptidai manzarasını ita eden muhtelif şeraitte husule gelir. Her kadavrada ahşanın ve gövdenin muhtelif nevahisinin muayenesi ile bazı azada indifaatı caversi ile zahir olmayan, kebet ve bilhassa kilye, deveranı umumî maberinde bulunur ise pek aşikâr olmaz. Münhasıran tederrünü ukdeviye ukeydat hacımlı, mütereşşih olup afettede kabili taktir hiç bir şey görülmez.

Evsafı kebirbiniye, afatı ukdeviyei menşei iptidaisi veya talisi hakkında mühim takdirlerde bulundurur: «münferit basilleri meydana koyar, uzun bir zaman sonra küçük merakizi cübniye ve kilsiyeye pek azdır; bir tasannuu lifi guddeviyei tazyik eder; dumur kesp eyler; ukeydatı amika bu evsafı layetenahi idame eder; ukeydatı sathiyeye istihalei hubeybi kilsiyeye ve tekayyühe pek çabuk uğrar. Edranı müterakime teşekkülü cedidi nesci ile muhat sarımtırak kitelat teşkil eder;

ilerlemiş bir devirde ukeyde bir kisei lifiyeye kalp olur. Muhtevisinin mayi sarı bir madde ile dolu olup büzuru kil-siyeyi havidir.» (Nocard ve Leclainche).

Bonjere göre afatın virüsiyeti müşabih ahvalde meydana çıkar: «demde tederrün basilinin bulunmasından husule gelen basit teverrümü ukdevi luhumun tehlikesini mucip olur; hac-mı ve kıvamı hasebile eskiden beri teammüm etmiş merakizi derniyeye bu halde değildir; bir nohut büyüklüğünde cübniî kilsi bir çok merakizin mevcudiyeti, bir zamani muayyende tederrün basilini demde meydana çıkarır; uzun bir müddet sonra gaip olur, arızî olarak bu guddede tevekkuf eder; me-rakizi tederrüniyenin teşekkülü ile nihayet bulur.»

Tekellüs, afatın sinni hakkında gayet mühim malûmat verir; Nocard tecrübevi olarak, bu hastalığı husule getirmeğe muvaffak olmuştur basilin zenginliği seyri münhatı mucip olur; vasatta hubeybatı ebyaz çok olup sarardıkça bir hal kesp eder. Nescin tabiatı eskililiğine göre, büyük bir tesiri haizdir. Tevessüatı rievîye, kebediye ve bilhassa kilyeviye afatı ukteviyeden daha çabuk tereşşüh eder nesci munzam bu tekâmüle son derecede müsteittir.

Tederründe tarzı hareket, sağlık zabıtı nizam namesine göre:

Sağlık zabıtası, üç noktai nazardan müsadere yapmaktadır:

A. Kan ve yağlarda dahil olduğu halde tam müsadere:

B. Yağlar müstesna olduğu halde tam müsadere:

C. Ahvale nazaran kâmilten veya kısmen etlerin müsadere:

A. Kan ve yağlarda dahil olduğu halde tam müsadere:

Madde—482 Hastalıkların ve afatının nev'ine ve mün-te-şir veya mevziî olduğuna göre müsadereyi mucip ahval aşağıda yazılıdır:

1. Aşağıdaki vak'alarda hayvan vücudunun kanda dahil olduğu halde bütün aksamı (etlerle beraber kemik, yağ, da-hili aza ve cildin yenilebilen kısımlarının insanlar tarafından gıda olarak sarf ve istihlakine müsadere olunmaz) müsadere olunur.

G. Verem hastalığı; fevkalade zafiyet husule gelmiş ise.

B. Yağlar müstesna olduğu halde tam müsadere:

Madde—483 Aşağıdaki vak'alarda yalnız yağlar müstesna olduğu halde hayvan vücudunun bütün kısımları yukardaki madde mucibince ekle gayrı salih olduğuna karar verilerek müsadere olunur:

A. Aşikâr bir zaiflik olmaksızın verem hastalığı, eğer kanda pek yeni bir intana delalet eden araz mevcut ise ve hastalık em'a ve memelerde mahdud bir şekilde değil ise.

C. Ahvale nazaran kâmilten veya kısmen etlerin müsadere:

Madde —484 Ahvale nazaran kâmilten veya kısmen etlerin müsadere: kısmen mucip haller aşağıda yazılıdır:

1. Verem hastalığı: kesilmiş hayvanların etleri aşağıdaki afatı gösterir ise kâmilten zabıt ve müsadere olunur:

A. Afatı dereniyenin vüsatı her ne olursa olsun zafiyet ile müterafık bulunursa.

B. Adalat derununda ve yahut dahili adeliî lenfavi ukteler-de edran bulunur ise.

C. Bütün ahşada ve alelhusus edranın mevcudiyeti ile verem taammüm etmiş bulunur ise.

Ç. Aynı zamanda cevfi sadri ve cevfi batni azası üzerinde mühim afatı dereniye bulunur ise, böyle olan etler tamamen zabıt ve müsadere olunarak istihlakı men edilir.

Aksi takdirde yani muayene edilen etler; aşağıdaki hali gösterir ise.

1) Cevfi sadri veya cevfi batnide mevziî olarak tekarrur etmiş ise.

2) Afatı dereniye her ne kadar aynı zamanda hem cevfi sadır ve hem cevfi batnide görülür isede ehemmiyetsiz ve az müstevli bulunur ise böyle olan etler kısmen zabıt ve müsadere olunur, bu da sadır, batın, havsala adalatına mün-hasır kahr. Çünkü pilevra ve periton gibi afetzede aksam ile temasta bulunan kısımlar buralarıdır.

Kanunda tazmine ait ahkâm mevcut değildir.

ZEYL

FRANSA KAVANİNİ

Sağlık zabıtamızda tederrün için ayrıca ahkâmı kanuniye vazolunmamıştır. Fakat Fransada mütederrin hayvanata ait ayrıca nizamname ve zeyl talimatname mevcuttur bu da tederrün vakayinin gayet muhtelif şekilde tesadüf olunması ve müfettiş baytarın her zaman müşkilata tesadüf etmesinden ileri gelmiştir. Bundan dolayı Fransa nizamnamesini ve tazminata müteallik ahkâmı zikretmek faideden hali değildir:

(Fransada 11-Şubat-1909 emirnamesi, 28-Teşrinievvel-1896 emirnamesi yerine kaim olmuştur.

Birinci madde-28-Teşrinievvel-1896 emirname ve nizamnasinde beyan olunan hususat yerine berveçhi atihususat kaim olmuştur.

Tederrüne musap hayvanattan neşet eden lühum, aşağıda beyan olduğu tarzda görülen afatın tabiat ve imtidadına göre kısmen veya kâmilten istihlâkten menolunur.

1— Yalnız bir nahiyede mahdut olmayan ukeydatı lenfaiyei beyneladeliye tagayyüratı veya afatı adeliye.

2— İki parankima ile birlikte bulunan afatı caversiye.

3— Yalnız bir huşuvda ve iki gışayı mıslii huşvide mevcut bulunan afatı caversiye.

4— İki gışayı mıslii huşviye müteammim afatı caversiye.

5— Gışayı mısli veya mücavir nahiyeye ukeydesi tagayyürü ile beraber iki cevfi kebir huşvisinde görülen tariki istirha veya cenbideki afat hususatı atiyeyi gösterdiği zaman ise müsaderai cüziye yapılır:

1— Müsadere gerek afetzede cidarı halfinin heyeti mecmuasında, gerek cidarı batnide, gerek cevfi aniyi tazrif eden kütelatı adeliyenin heyeti mecmuasında gerek afatı tederrüniyeyi gösteren diğer nahiyede yapılır Bütün bir uzuv veya nahiyeye her hangi bir mahdut afatı dereniyei gösterir ise müsadere olunur, kâmilten tahrip edilir, ukdenin tederrünü, uzuv veya nahiyeyi mütekabilenin tahrip ve müsaderesini intaç eder.

«İkinci madde— müsadere olunan lühum müvehhen olduğundan, nevahi parçalandıktan sonra bütün şüpheli aksam, kemik, ukeydat, ağşıyei mışlyye, cüzüu kebirei veaiye çıkarılır. Sahibine iade olunur, laakel bir saat gerek sıcak suda, gerek tazyik tahtında buharda takimi daimi yapılır, yukarda iş'ar kılınan ameliyatın kâffesi müfettiş baytarın nezareti tah-tında icra kılınır.

Üçüncü madde— mütederrin hayvanattan neş'et eden lühum hakkında tavizat vermek için tayin olunacak miktar afatın müteammim veya mevziî olduğuna göre değişir tederrün müteammim halinde, hayvanın kâmilten ve mevziî halinde ise kısmen müsadere olmasından münbaistir».

«Bu yeni nizamnamenin tatbiki noktai nazarından departman mutasarrıflarına ziraat nezareti tarafından yazılan talimat hakkında malûmatı mütemmime tamim olunmuştur. Başlıca noktalarını iktibas ediyoruz:

Aafatı tederrüniye manzarasının muhtelif olması, tarzı içtimalarının kesreti hasebile her hal hakkında kanun için imkânı yoktur; kaffei şeraitte kabili istimal müsadere mevaddı umumiyesini ve nizamatı müfettişe göstermek kâfidir. Yeni nizamnamenin birinci maddesine gelince, nazarı dikkatini müsaderai tammeyi taktir için zafiyeti hakkında celp ediyorum. Mütederrin bir luhumun muvafıkı sıhha olması hali semanete değil irae ettiği afatı tederrüniyenin tarzı tevessü, sin ve imtidadına tabidir. Mahdut afatı tederrüniyeyi hamil bir hayvanın zaif olmasını veya olmamasını tâyin müşküldür. Halbuki luhum zaif ise mütederrin hayvanattan neş'et ettiğine veya etmediğine göre pazarı istihlâke sevk olunmamalıdır. Afatı derniyei adeliye ve ukeydatı adeli dahili, yalnız bir nahiyeyi teşrihiyede mahdut olduğu halde bile müsaderai tammeyi mucip olur. Afatı caversiye lâakal iki huşuvdada veya daha iyisi bir huşuv veya bir gışayı mıslide olduğu ve intanın tevessü ve istirha veya cübni afat gösteren hayvanattan neş'et eden luhum her şekilde müsaderai tammeyi müstelzemdir. Müsaderai cüz'iyeye gelince, eski nizamname mevaddında

gayrı kâfi tabirâtı fenniye mevcut olup bunlar kaldırılarak yeni tabirâtı fenniye konulmuş, afatı cübniye, mütekellise, li-fiye tabirleri vaz edilmiş ve bu suretle iltibasa meydan verilmemiştir. Bu nizamname hakkında bir çok müellifler tarafından tenkidatı mütevaliyede bulunulmuştur. Şusse; badehu Ren ve bilhassa birincisi faidei azimeyi haiz tecaribi müteadideli ve gayet vesikalı bir bent tahsis etmiştir. Biz yalnız sahai tatbik ve müdahalesinden bahs edeceğiz:

«Ameli şeraitte müfettiş derhal luhumu mütederrine karşısında iki mülâhaza muvacehesinde bulunur: afatın virüsiyeti ve imtidadı. Virüsiyet mes'elesi, nizamnamede vekayii fenniye ile münasebettar sureti hal ibraz etmemektedir. Aynı sinde gayet çok edranı caversiyenin mevcudiyeti ile muttasıf indifai caversi veya afatı caversiye mühim olup mes'eleyi tenvir eder. Bu afat virüsiyeti ziyade, faal ve yeni ad olunmak lâzımgelir. Doğrudan doğruya nahre ile mürafakatte bulunan ensicenin bir istilâyı müntehirini gösteren afatı tereşşühiyede böyledir. Afatı derniyenin imtidat ve tarzı tevzii, tederrünü mevzii, tederrünü umumiye çıkarmak için haizi ehemmiyettir. Tahal, kilyetanda merakizi intaniyenin mevcudiyeti, tariki demeve ile intışarı deveranı umumiye geçtiğinden ehemmiyetlidir. Ukeydatı masarıkiyede, kebet ve rietanda afatın mevcudiyeti (ukeydatı lenfaiye ile beraber) ukeydatı tahtı kataniye ve tahtı zahriye hizasında bulunması, menşe'i lenfavi olan teammümü tes-hil eder.

Bil'akis tederrün mevzii gibi telekki olunan bir silsile taharriyatı neticesi: yalnız bir uzvun afatı (Rie veya Kebet), bir veya iki gısayı mısli afatı tezahur etmiştir. Emirnamei nezarepenahide iş'ar kılındığı veçhile, afatı caversiye lâakal iki huşuvda, defaten iki gısayı mıslide veyahut bir huşuv ve bir gısayı mıslide bulunur ise intanın müstevli olduğunu iş'ar eder; fakat intanın tariki demeve ile olduğunu göstermez. Şusseye göre «ağşıyei mısliyenin indifaatı caversiyesi nadiren rieden neş'et ettiği gibi menşe'i demeviyi haiz değildir». Kebette deveranı sagırdan neş'et ettiğine hükm oluna bilir. (Deveranı bap).

«Mezbaha luhumu olacak yerde çarşı luhumu olur ise, basit tavazzu veya müteammim hal ile arasındaki hudut naziktir. Ahşa mefkut olur ise ve bazan ağşıyei mısliye bulunmaz ise her nahiyenin başlıca ukeydatının muayenesi, haddi azami dereceye vasıl olduğu görülür. Ameliyatta tarzı harekete ait netayici atıye istihsal olunur:

A— Ahşayı mütederrine musaderei tamme:

1.— teammümü ukdevinin (nevahii mühimmeye mensup bir çok ukeydat afatı) veya demeviyenin (tahal ve kilye intanı) kâffesi halâtında.

2.— iki cevfi kebirin cidaranı üzerine müteferrik mebzul indifaatı caversiye ahvalinde.

3.— zafiyet tederrünü mahdut ile tevem olduğu halâtta: «mahdut afatı derniyeyi hamil bir şahsın zafiyet veya ademi zafiyeti halinde tesis müşküldür; halbuki luhumu zaife istihlâkten men olunur; edranı hamil olur veya olmaz.» (talimatı nezaretpenahî).

«Musaderei cüz'îye, intanın bir nahiyeye mütevazzı olduğu vakit görülür. Afatı hususiyeyi hamil olanlar değil, aynı zamanda bu afatı veya andan neşet edenleri mebzulen muhtevi olduğu görülür. Cidaranı sadriye veya cempte müşahede kılınan tevazzuatın mevcudiyeti, bütün kavsarai sadriyenin hurucunu mucip olur. Ecvafı viaiye ve batniye için de keyfiyet böyledir; mebazın iltihabı tarafı halefiye isabet eder. Hubeybatı bel'umiyei hançereviye ve resiye... ilh. afatı garülür; musaderenin ehemmiyeti, bu muhtelif nokatın takdiri üzerine müessesistir.

B— Ahşa— musaderei tamme; ukeydatı munzamma veya parankima afatı her ne olursa olsun diğer ecnası hayvaniye tederrünü, teftişi luhumda, hernekadar kendilerine mahsus hususiyeti haiz iseler de, aynı tarz ve kavaide tabidir: Musadere.

Kavanin— tertibatı kanuniye, muhasebei ziraiye kanununda ve 6 teşrini sani 1904 idarei umumiye ve 11 Şubat 1909 nizamnamesinde musarrahtır; sıhhati umumiyei vikaye, tederrüne karşı tedabiri vakiye tesis ederek teksiri hayvanatı milliyeyi kurtarmak maksadına müptenidir.

Cezayı nakti (23 haziran 1898 hukuku şahsiye) kısmı kaldırılmıştır. Teksiri hayvanatı terqip maksadile bu kanunun icrası için tazminat hakkı kabul edilmiştir. Bu nazik vazifeyi ifaya muvazzaf olanlar müfettiş baytarlardır. Tazminat meselesi de mecellei ziraiyenin 52 inci maddesinde tasrih olunmuş ve tafsilatı aşağıda zikr olunan 1899, 1904 ve 1906 maliye kavanini ile verilmiştir:

1899 maliye kavanini— mütederrin luhum hakkında musadere ve zeph, tazminat tarzı atide kabul olunmuştur:

Tederrünü müteammim halinde zeph olunduğu esnadaki hayvan fiatının sülüsü,

Tederrünü mevzii halinde dörtte üçü,

Hastalık mevcut olmadığı halde hasta musadere edilmiş ise tamamı.

Tazminat kıymetinin sülüsü için ikiyüz firankı ve dörtte üçü için 450 firankı tecavüz etmemelidir. Bu hali ahir müstesna olduğu halde kasaplık hayvanatının oğünkü piyasaya göre taktir olunur; buna mukabil fiyat cüz'i tezyit olunur.

A.— Tazminat talebi 60 santimlik pullu bir kâğıt üzerine yazılır; belediye reisi tarafından sahibinin ismi tasdik edilirse musadere gününden sonra üç ay zarfında gönderilir; fazla geçerse mesmu olmaz.

1. — Mal sahibinin kavanin ve nizamata tâbi olduğu

2. — Belediyede hastalığın iş'arı tarihinde sertifika kopyesinin tevafuku

3. — Damga hakkında zabıt varakası

4. — Mezbaha müfettiş baytarı tarafından tutulan musadere zabıt varakası

5. — Ayruca kesilen her hayvan için sahibinin ilanı, mahsulü lahmin tavsifi, bu da belediye reisi veya mezbaha müfettiş baytarı tarafından hayvan kesildiği vakit lahmin evsafı hakkında malûmat varakası

6. — Belediye reisinin zabıtai sıhhiye nizamnamesinin izalei afeniye kavaidine kâmilan riayet ettiği hakkında belediye şehadetnamesi.

B— Bu hayvanat tahtı nezarette bulunan bir mezbahaya gönderilmiş ise (yalnız otopside görülür ise):

1— Tazminat talebi,

2— Müsadere ve damga zabıt varakası,

3— Çekilen mahsulâta ait mal sahibinin ilanı,

4— Belediye reisinin sertifikası.

C— Muavin sıhhiye baytarı tarafından rekisasyon yapıldıktan sonra zepholunan hayvanat, B maddesinde serdolan hususata tâbidir.

1904 Kanunu-1899 kanunu ile istihsal olunan tazminat, gerek doğrudan doğruya gerek mutavassıtlar tarafından umumî bir mezbahaya veya vali tarafından bir muavin baytarın nezareti sıhhiyesine terk edilirse te'diye olunur.

Bu tazminat, zebihden evvel sıhhiye baytarına göstermiş ise, hususî zebih mahallinde kesilen hayvanat için de verilir. Tederrün mevcudiyetini gösteren bir hayvan için, mal sahibi hayvan kesildikten sonra baytar çağırılmış ise tazminat talebine hakkı yoktur.

«1906 Kanunu musaderei tamme müstesna olduğu halde tederrün müsaderesi ahvalinde lâhmin kıymeti ne olursa olsun belediye reisinin nezareti tahtında hayvan sahibinin ihtimamile yüzülmüş ise tazminata müstahak olur. Müsaderi tamme halinde hayvan sahibi derisinin ve hayvan kıymetinin sülüsü ilâve olunmak şartile tahmin tazminatını talep eder. Tederrün mevzii halinde: gövdenin ancak rubu musadere olduğundan tazminat buna göredir. Bu mülâhaza bir çok ahvalde tazminata müracaat etmemek lüzumunu meydana koyar. Diğer hayvanata gelince bir kaç senedenberi ziraat nezareti, tederründen musadere olunan hınzır ve beygir için de tazminatı kabul etmiştir. Usul aynidir.»

Sığır vebası üzerinde diğer memleketler taharriyatı

Bakteriyolojik

Refik Ahmet

Sığır vebası üzerinde memleketimizde cezri mücadele tarzları ve bu maksatla aşları üzerinde mesai yapılırken ecnebi memleketlerde bu hususta yapılan taharriyat ve mesaiyi de takip etmek şüphesiz ki faydadan hali değildir. Bu yazımda arzedeceğim mesainin mühim bir kısmı 1931 senesi Haziranda Fransa baytarı akademisine arzedilmiş ve buna nazaran da yapıldığı tarih iki seneyi geçmiş olmakla beraber halâ kıymeti yüksek yenilikleri ihtiva ettiği için neşrini faydalı gördüm: [1]

Âza hulâsasile vaksınasyon:— Bir çok usullerle virüsü âza hulâsalarının aşı haline inkılâp ettirilebileceği yapılan taharriyatla sabit olmuştur. Bu meyanda hiç bir antiseptik ilâve edilmeksizin âzanın ihtiyarlatılmasile de virüsiyetin izale edilebilmesi mümkündür. Bu; Kakisaki'nin ilk gliserinli vakseminde de böyledir. Diğer taraftan aşının failiyetinin devamı noktai nazarından antiseptiklerin az şiddetle icrayı tesir edebilmesinin temini lâzımgelmektedir. Şu halde sığır vebasında ne hararet, ne de antiseptiklere müracaat etmeksizin âza hulâsasile bir aşı ihzarı mümkün olup olmadığını taharri etmek şayanı dikkat olurdu. Vallée, Carré ve Rinjard ta esasen hummayı kulâiye karşı virüsü mevaddın ihtiyarlatılmasile muafiyet tevliidi mümkün olduğunu göstermişlerdi. M. Andrievski de Bamako da intişar etmediğini zannettiğim mesaisinde tahal ve ukadatı lenfaiyenin kurutulması, tesfifi, ondan sonra da formollü suda müstahlep yapılmasile vaksinant bir hassayı havi olduğunu tesbit etmişti.

[1] M. G. Curasson. Bulletin d'Academie vétérinaire de France 1931 Sayfa 308

Bu tecrübeleri biraz tadil ederek ben de şöyle bir tecrübe yaptım:

Birinci seride virus tedarik edilen bir dananın tahali Latepie cihazında ezildi ince tabaka halinde vit ve hamızı kibrit muvacehesinde kurutuldu. Müteakiben tesfif edilerek ağzı geniş ve pamuklu bir şişede ziyadan ari kurutma dolabına terkedildi. Bir ay sonra bu toz alınarak hacminin iki misli tuzlu su ile karıştırıldı ve zikredilecek gramlar tozun miktarına tekabül etmek üzere 90-100 kilo gramlık dört danaya 2,4,6,8 gram olmak üzere zerk edildi. 12 gün sonra 2 şahit muvacehesinde bu dört dana laboratuvar pasaj virusu ile telkihata tâbi tutuldu. 2 gram alan danada 3 gün devam eden hummevi bir reaksiyon husule geldi. Diğer üçünde hiçbir reaksiyon görülmedi. Buna mukabil şahitler klasik bir vebaya tutuldular. Diğer bir seri tecrübeye de tahalde olduğu gibi bu sefer de ukeydatı lenfaiye aynı suretle hazırlandı. Ve aynı suretle teblil edilerek aynı miktarlar dahilinde danalara zerk edildi. İki şahit muvacehesinde yapılan virüsü telkiyat neticesi dört hayvanda da hiçbir reaksiyon görülmedi. Şahit danalar ise klasik vebaya yakalandılar.

Şu halde tahalin ve ukadatı lenfaiye lüplerinin kurutulma suretiyle gayrı virüsü kılınması neticesi aşı şeklinde istimal edilebileceği anlaşılmaktadır.

Formollü vaksenle aşılama:— Formollü aşı bu gün pratiğe dahil olmuş bir aşıdır. Bu aşı ile aşılama muafiyetin devam müddeti aşının faaliyetini muhafaza müddeti üzerinde de şu neticeleri elde ettik.

13 ay evvel aşılansın bir sürüden iki düğе virüsü telkihata tâbi tutuldular. Ve klasik veba gösterdiler. 7,9,9,5 ay evvel aşılansın üç sürüde ise sığır vebası zuhur etti. Bunlardan birinci sürüde 320 hayvandan yalnız 10 tanesinde ikincisinde 125 hayvandan 14 dünde, üçüncüsünde ise 81 hayvandan 9 unda hastalık görüldü. Bütün bu musaplar münhezil ve şifa ile nihayetlenen bir hastalık gösterdiler. Senegalde de aynı neticeler müşahade edilmiştir. Burada 6 ay evvel aşılansın

bir sürüde hastalık zuhur ettiği zaman aşılı olanlar çok hafif bir vebaya yakalandılar.

Sıcak bir mevsimde 45 gün laboratuvar derecesi hararetinde muhafaza edilmiş bir aşı ile telkihe tâbi tutulan diğer bir sürü vaksinyasyonda 3 ay sonra hastalığa karşı hassas görülmüşlerdir. Fakat bunlar da daima mortel olmayan bir veba şeklini gösterdiler. Buna mukabil buzlukta +10-12 hararet dereceleri arasında 4 aydan beri muhafaza edilmiş bulunan aşı ile aşılanmış danalar taze aşı ile aşılanmış danalar kadar virusa mukavim bulunmuşlardır. Bu tecrübelerle beraber tatbikat sahasından alınan neticeleri mukayese ederek formollü vaksenle aşılanmış danalar asgarî 6 ay müddetle tabii hastalığa karşı müteasidirler. Bunu takip eden aylarda ise hayvanlarda yine kışbî bir muafiyet devam eder ve bu muafiyet dolayısıyla virüsü telkihata mukavemet etmemekle beraber hastalığa yakalandıkları takdirde veba selim bir seyir takip eder ve şifa ile nihayetlenir. Yine bu tecrübeler bize gösteriyor ki glasiyerde aşı muhafaza edilemediği takdirde şişelerin ağzı mumlanmalı ve 1,5 aydan sonra istimal edilmemelidir.

Formollü aşı hakkında yapılan en mühim kiritikler şunlardır.

1— Her hayvanı aşılama için zerk edilmesi inap eden aşı miktarının mal olduğu fiyat;

2— Derhal muafiyetin temini mümkün olmaması dolayısıyla mihrakatı maraziye de istimalini tahtit eder.

3— Temin edilen muafiyetin devam müddetinin az olması; Bunlara karşı şu cevaplar verilebilir:

Sirayet tehlikesi altında bulunan hayvanlara tatbik edilen seroma nazaran aşı her halde daha ucuza mal olmaktadır. Eğer hastalık çıkmış sürülerde muafiyetin derhal teessüs edememesi dolayısıyla tatbiki mahzurlu görülüyorsa sistematik bir şekilde hastalıktan salim sürülere tatbik edilebilmesi de çok faydalıdır. Bundan başka 6 ay gibi bir muafiyet müddeti ise birçok hallerde kifayet edebilecek bir zamana tekabül etmektedir. Bundan başka yaptığım yeni taharriyat aşı miktarının çek daha tenkis edilebileceğini ve hastalığın seyri esnasında da kabili tatbik olduğunu ve tevlit edilen muafiyetinde daha çok uzatılabileceğini göstermiştir.

a) Miktarın tenkisi:— Son intişar eden yazılarımdan birisinde zerk miktarının 40 c.c. olarak istimalini tavsiye ediyordum. Bundaki ensice miktarı 10 gram demektir. Benim infikâkım esnasında M. Andrievski aşı ihzarını hafifçe tadil etmiştir. Meselâ. . aşından ak ciğeri çıkardı ve yalnız ukadatı lenfaiye ile tahal tahsis etti. Aynı zamanda formollü tuzlu su ile sahk edilen ensicenin yekdiğerine nispetini 1/2 ye indirdi.

Zerk miktarının tenkisi çarelerini bu şekilde hazırlanan aşı ile taharri ederek Curasson şu tecrübeyi yazmıştır:— Müccerrip bu tecrübeleriyle esas itibariyle şunu tahkik etmek istemişti: aşıya acaba imtisası tehir eden ve buna mukabil lokositozu teshil eden Prunier ye nazaran hint yağı (1),

Ramona nazaran tapyoka ilâve edildiği takdirde vaksinant miktar tenkis edilebilir mi?

Hint yağı müsavi miktarda, tapyoka ise 1% olarak aşıya ilâve edildi. Aşağıdaki tablo 18 dana üzerinde yapılan tecrübelerin netayicini telhisen arz etmektedir. İşaret edilen miktarlar 100 kilo sikleti hayatiye içindir.

Aşıya tâbi tutulan hayvanlar 12 gün sonra 5 c.c. virüsü kan telkihine tâbi tutulmuşlar ve şahit olarak kullanılan hayvanlar ise muntazaman kılasik veba arazi göstermişlerdir.

Dana	No.	İstimal edilen aşı miktarı	Kontrol telkihinden sonrakî müşahade
No.B	13	4 c.c. yalnız aşı	Münhezil veba
«	B 4	4 c.c. yalnız aşı	çok kuvvetli harurî ve umumî Reaksiyon yok
	1	4 c.c. aşix tapioka	« « «
	2	« « «	« « «
	B 5	« « «	Münhezil veba
	B 6	« « «	hafif harurî reaksiyon
	B 1	4 c.c. aşı + hint yağı	harurî reaksiyon
	B 2	« « « «	« «
	B 11	8 c.c. yalnız aşı	ço kuvvetli harurî ve umumi reaksiyon

(1) Bu müccerrip kıyılmış taze azaya 3 kısım 4 taksim 1000 formolle karıştırıyor, 43 saat sonra müstahlep gazlı bezden geçirilir ve kapalı flakonlarda muhafaza edilir. Telkih zamanında bu aşı müsavi miktarda hint yağı ile karıştırılır ve zerkin devam ettiği müddetçe tahrik edilir.

A. Andrievski. Bul. de l'yuod. Sasteur: No 4 1932

B 3	8 c.c. aşı + hint yağı	Reaksiyon yok
B 8	« « « «	hafif harurî reaksiyon
4	8 c.c. aşı + tapioka	hiçbir şey yok
12	« « « «	piroplazmozdan müte-
		velli harurî reaksiyon
6	12 c.c. yalnız aşı	hiç reaksiyo yok
9	« « « «	harurî reaksiyon
10	12 c.c. aşı + tapioka	hiçbi şey yok
7	« « « «	« « «
5	12 c.c. yalnız aşı	harurî reaksiyon

Tablonun tetkikinden de anlaşılacağı üzere 8 c.c. aşıya ilâve edilen tapioka veya hint yağı 12 gün sonra virusî kan telkihatına karşı bir mukavemet temin edebilmiştir. Curasson bu tecrübelerine nazaran tapiokayı tercih etmektedir. Çünkü tapiokanın aşıya karıştırılması hint yağının müstahlep yapılmasından çok daha kolay olduğu gibi tapioka hint yağına nazaran daha bati bir imtisası mucip olmaktadır.

b)Münten sahalarda aşının tatbiki imkânları: Üç intan menbainda Currsson hakikî bir sero vaksınasyon tatbik etmiştir. Miktarlar sero enfeksiyonda olduğu üzere yapılmıştır. Yâni 100 kilo sikleti hayatiye için Bamako laboratuvar serumundan 25 c.c. veba serumu veba aşısı ile tatbik edilmiştir. Bu suretle 24,32,34 hayvandan mürekkep muhtelif partiler hastalar arasına terkedilmiş ve bunlardan hiçbir vak'a zuhur etmemiştir. İki ay sonra bunların arasından rast gele 10 tanesi alınmış ve virusî kan telkihatına tâbi tutulmuşlar ve hiçbir reaksiyon göstermemişlerdir. Şu halde Cebe ve Bergeron nunda iş'ar ettiği veçhile hastalık seyr eden mahallerde sero vaksınasyonun sero enfeksiyon yerine ikame edilmesi mümkün demektir.

c)--- Devamlı bir muafiyetin temini imkânları:

Formollü aşı tecrübelerinde muafiyetin uzatılması 12 gün sonra virusî kan telkihile yapılmaktadır. Eğer aşı kâfi derecede zerkedilmişse ya hiçbir reaksiyon husule gelmez, yahutta hafif harurî bir aksül'amel görülmektedir. Laboratuvar

notlarına nazaran 82 dananın normal aşısı aldıktan sonra virusî telkih karşısında hiçbir reaksiyon göstermedikleri tahakkuk etmiştir. Diğer taraftan 6 tecrübe danası üzerinde yapılan tecrübeye virusî telkih 10 uncu gün dahi yapılabileceği anlaşılmıştır. İş tatbikat sahasına kalıyordu. Buda 72, diğeri 58 hayvanlık iki çiftlikte icra edildi. Bu hayvanlar evvela aşı 11 gün sonra da virusî kan aldılar. Hiç birisinde arıza görülmedi. Bütün sığır yebasında çalışanların ittifakla kabul ettikleri bir nokta vardırki virusî kan telkihine karşı hiçbir reaksiyon göstermeyen hayvanlar eğer madamelhayat değilse de her halde çok uzun bir muafiyet kazanmış demektirler. Şu hale nazaran aşidan sonra virus telkihinde aşı ile temin edilen muafiyet azamî derecede temdit edilmiş demektir. (Jacoto bu hususta bir az daha ihtiyatkâr davranmaktadır. Bu mücerrip aşidan sonra virus telkih ederken zuhuru melhuz arızalara karşı ilk virus zerkini anti veba serumla teşrik ediyor ve ondan onbeş gün sonra da bir ikinci virus telkihine hayvanları tâbi tutuyor. Bu usule nazaran ilk virus 2 c.c. kan ve 40-80 c.c. serumdur. İkinci virus ise 5 c.c. kandır.) (1) Mamafih Curasson un yaptığı tecrübelerde arıza tabir edilebilecek hiçbir şiddetli reaksiyon görülmediğine nazaran Jacotonun tavsiye ettiği teknik fazla külfetli telakki edilebilir. Fakat Curasson usulünde de hayvanları iki defa toplamak mecburiyeti vardır. Kâfi derecede baytarî teşkilatı mükemmel olmayan mahallerde bu mes'ele haizi ehemmiyet ise de bu maksat için bir hey'et teşkili suretile bu müşkil de hal edilebilir. Bazı hayvanlar ikinci telkihten kurtulsa bile bu hayvanlar yine altı ay için muafı demektir.

4 - Fartı muaf hayvan serumlariyle şifayap olmuş veya sero enfeksiyona tâbi tutulmuş hayvan serumlarının kıymetlerinin mukayesesi :-

Schein ve Edward gibi bir çok müellifler çok haklı olarak veba serumlarında fartı muaf tabirinin mahalline masruf olmadığını, çünkü serum hayvanlarına yapılan zerklerin nede

(1) A. Jacoto. Bul. Z.D. No. 4 1932

olsa hayvan uzviyetinde tabii hastalıkta husule gelen virusi-yete nazaran çok daha az virus ihtiva ettiğini beyan etmişlerdir.

Bu sebeple yeni şifayap olmuş veya sero enfeksiyon neticesi çok şiddetli reaksiyon vermiş hayvanların serumları bu hususta tecrübe edilmek istenmiştir. Muktesar laboratuvarlarında bir çok senelerdenberi eski usul tamamiyle terk edilmiş ve bunun yerine sero enfeksiyonda şiddetli reaksiyon gösteren hayvanların serumu kullanılmaya başlamıştır. Curason da aynı usulü tatbika başlamazdan evvel bir tecrübe yaparak bu maruz muhtelif hayvanların serumlarını mukayesevî bir surette tetkik etmiştir. Bunun için hörgüçsüz bakrat-tan mürekkep tecrübe hayvanları üç kısma taksim edildi birinci gurup fartı muaf kılınmış ve ilk seneye yapılma zamanı gelmiş hayvanat,

İkinci gurup; şifayap olalı daha bir ay olmamış hayvanat;

Üçüncü gurup; sero enfeksiyonda kuvvetli reaksiyon veren hayvanatı.

Her zümreye ait hayvanların serumları ayrı ayrı karıştırılarak kolle ve turner usulüyle ayarlandı. Bütün bu üç serum numuneleri 100 kilo gram sikleti hayatiye için müsavaten aktif bulundular. Şu halde yeni şifayap olmuş veya İngiliz müelliflerinin (bloqués) dedikleri sero enfeksiyonda kuvvetli reaksiyon vermiş hayvanların serumu da aynı muvaffakiyetle tatbikat sahasında istimal edilebilirler.

Şafi tedavî:— Son seneler zarfında chinosol ve quinosol, sunoxol ile tedarik ve esas trebatin ile yapılacak apse fiksasyonların hastalığın seyri üzerinde şifabahş bir tesire malik olduğu bildirilmekteydi. Bu edviye ile yapılan mütaâdit seri halindeki tecrübeler menfi netice vermiştir.

Cezayerde Şarbon intanı ve aşılama tarzları

Pariste 18-6-931 de M.Leclainche in riyaseti altında toplanan hayvanatı ehliye hastalıkları kongresinde tevdi edilen notlar hûlasasından

Donatien et Lestoquard

Recmed. Vêt.exotique Nol 932

Cezayerde hastalığın mevcudiyeti hususundaki malûmat pek eski değildir. Çünkü şimdiye kadar bir çok hastalıklarda karıştırılmış bir vaziyette idi.

Bu ademi malûmatın başlıca iki sebebi vardır: hastalık çok mahdut bir sahada mütavazzıdır. Birde Cezayir koyunları şimdiye kadar şarbona karşı müteasidir biliniyordu. Halbuki şimdi hastalığın yalnız hudutlara mücavir olan bir kaç nahi-yeye münhasır olduğu taayün etmiş bulunuyor Fakat şiddetli tedabiri sıhhiye alınmadığı için yeni yeni mihrakatı maraziye-ye tesadüf edilmektedir. Çünkü ölen hayvanların laşeleri ötede biride terk edilmektedir. Hastalığa karşı müteasi bulunan bazı vahşi hayvanların bunları parçalaması ve öteye beriye götür-mesi neticesi televvüs mıntakası gittikçe büyümektedir. Cezayir koyunlarının hastalığa karşı müteasi olduğu ötedenberi kabul edilmiştir. Fakat bu teasi Fransadan mütedarik şarbon bakteridilerine karşıdır. Halbuki yerli şarbon bakteridisine karşı çok hassasdır. Yalnız yerli şarbon numuneleri Fransız numunelerine karşı çok virusî dir. Bu keyfiyet bidayette her ne kadar bu hayvanların aşılmasını müşkül bir vaziyette bulundurmuşsa da dahili edimme vaksimasyon ile mesele hal edilmiştir. Aşılama için İstitut Pasteur de Cezayer için hususî siolarak hazırlanmış aşılar istimal edilmektedir. Kullanılan usul Müçterrat veya feresiye-ye tatbik edildiğine göre muhtelifdir.

Feresiye; şarbon intanına hassas oldukları halde bu hastalığa karşı güç muafiyet kazandıkları için 12 gün fasıla ile birinci, ikinci Pasteur aşısına tâbi tutulmaktadır. Hayvanların çok hassasiyeti veya münten bir mıntaka mevzuu bahis olduğu zaman birinci aşıya az miktarda serum ilâve edilmektedir.

Müçterratan bakarat, hanazir ve koyunlara ikinci Pasteur aşısı en münten sahada bile bir defa olmak üzere dahili edimme tatbik edilmektedir. Müçterratta noktai intihap unkun kısmı süflisindeki iltivaya, hanazirde ise kulağa tatbik edilmektedir.

Bir buzağıda «Atresia ani» ademi teşekkül şerç vak'ası

Memduh.

Yazan: bulaşıcı hastalıklar
mütehassısı Kd. Yzb.

Manisada 932 senesi bidayetinde bir kadın kucağına almış olduğu bir buzağının Doğduğu üç gündenberi tagavvut etmediğinden şikâyetle muayeneye getirdi.

Hayvanı masa üzerine yatırarak nahiyei şerciyeyi muayenemde şercin ademi mevcudiyetini ve ican nahiyesinin dümdüz bulunduğunu gördüm. Bir bistüri darbesile cildi şak ederek ve miai müstakimi muhitine dikmek gibi basit bir ameliye ile işi hal edeceğimi zannettim.

Şerç nahiyesinde cilde yaptığım şakta miai müstakim yerine karşıma adelât çıktı. O zaman hayvanı ayağa kaldırarak her tarafını muayeneye lüzûm hasıl oldu. Hayvan ayağa kaldırıldığında sürrenin 3 santim kutur ve 20 santim tülde olmak ve nihayeti serbesttisinde davul tokmağı cesametinde bir teverrüm arz ettiğini gördüm. Mezkûr teverrümü muayenemde acini bir kıvam arz ediyordu, bu acinî maddenin büyük bir ihtimalle gaita olduğunu kabul ederek ufak bir şak yaptım.

Sarı renkte bulunan gaita harice çıkmakla vaziyet tavazzuh etti. Mezkûr şakka bir kanûl vaz'ı suretile kadma iade ettim. Fakat yavrunun pek az süt emdiği ve bu yüzden çok zaif düşmüş olması ve aynı zamanda mevcut gayrı tabii vaziyet dolayısıyla yaşayacağına ümitvar olamadığından ölecek olursa haber vermesini rica ettim. Dört gün sonra idi ki buzağının öldüğünü ve yaşadığı günler zarfında kanûlden pek az gaita itrah etmiş olduğunu öğrendim. Getirterek yaptığım Otopside:

Kısmı sadride bir tagayyür yoktu. Cevfi batnide ise miai müstekim kısmı havsalide şerçle nihayetleneceği yerde bir kayış resm ederek geri dönmüştü.

Aynı zamanda bu dönen kısım mideye kadar gelerek kaidesinin etrafında âdeta bir düğüm teşkil eder vaziyette sarıldıktan sonra nahiyei sürreviyeden ve sürre ile birlikte olmak ve fakat cildin temadisinden ibaret bir kısmı mahfaziye mâlik olarak harice çıkmıştı:

Şu vaziyet askeri baytar tatbikat mektebinde iken teşrihi marazi muallim vekili bulunan Üveys Mazhar bey kardeşimizin dört ayaklı bir civ civ üzerinde etüt yaparken gördüğüm vekayi hatırlattı. Galatı tabiatlar hakkında mumaiylehin mezkûr civciv münasebetile mecmuamızın yıl 8, nüsha 4 de yüksek bir tetkik neticesi olarak yazdığı mufassal malûmat mevcut olduğundan bu hususta mütalâayı zait görerek doğrudan doğruya vak'ayı arz etmekle iktifa ettim.

Bu mevzuda ölümün sebebini gaitanın itrah edilememesinden ziyade midenin vaziyeti dolayısıyla hayvanın kaşaktık bir hal alması daha doğrusu mahmasa olmuştur.

Arzı hurmetlerimin kabul buyrulması marazile takdim.

Mafasılın Cüruhu, Raddı, iltihabatı, ecsamı ecnebiyesi

Mukaddime:

Prof. Dr. Necip

Mafasılın şeklini alması hareketi ile mütenasiptir. Hareketi adelât icra ettiğinden ilk zamanlarda mafsâl satırlarının şeklini almasında adelâtın tesiri olduğu muhakkaktır. Mafasıl nihayetlerindeki gadarif ile simhaki azım ve mihiazım doğrudan doğruya azımı tevlit ederler. Mafasılın nihayetindeki gudrufun bir vazifesi de ızamın yekdiğerine olan tazyikini tahfiftir. Gadarifi mafsaliyenin hududu ağşıyei zülâliyyesile beraber mahfazai mafsaliye tarafından ihata edilmiştir. Mahfazanın birinci tabakası elastiki elyaf ile memlu sert nesci munzamdır ve bir sıfak bünyesinde. Buna mukabil vechi mislisi gevşek ekseriya yağdan zengin bir nesci munzam ve bunun sathında mebzûl mikdarda elyafı havidir. Dahilde bir endotel tabakasını hamil olup bu tabaka gevşek bir nesci munzam ile tahtı zülâli tabakaya merbuttur. Sert nesci munzamdan teşekkül eden elyafı mışlıye derununda çokça nesci sahmi mevcuttur. Bu elyaf terkibine nazaran lifi, şahmi, muhatı, gudrufi ve daha saire... olur.

Bizzat bu elyafın ekserisinde mebzûl mikdarda Lymph ve ev'iyei demeviye mevcuttur. Tillmann'ın tetkikatına nazaran işbu ev'iyeye Synovialin endotel tabakasında bir ev'iyeye şebekesi teşkil ve Synovial, şubsynovialin nesci munzamında mevcut olan habli lenfai (Lymph) ile irtibat tesis ederler.

Sonuncusu Periostun ev'iyei lenfaisine mafsâl haricindeki nesci munzama iltihak eder.

Zülâli mafsali bu ensacın envama ve bunların hastalığına nazaran tahavvül eder. Bu ifrazat ev'iyei lenfaviye tarikile alettemadi ifraz ve imtisas olunur ve bu mayı tesadüf ettiği mafsâlın harekâtını teshil eder. tetkikata nazaran bakaratta hayvan istirahatte iken zülâli mafsalide su mikdarı çoğalır,

uzun zaman hareketten sonra ise su mikdarı tenakus eder. Mayii zülâli muhteviyatı şöyledir:

	İstirahetten evvel	hareketten sonra
1. Su	%96	94
2. Muzin	« 0,2	0,5
3. Albumin	« 1,5	3,5
4. Emlâh	« 1	1,5

Zülâli mafsali bu halde alel'ade Lymph tabiatindedir. Muzin aplebi ihtimal kisei mafsaliyenin dahilindeki sathı Endothel hücratının ifrazatından teşekkül eder. Mafsâl hali tabiide bulundukça bu terkip bakidir. Fakat temarüz ederse halitesi tehavvül eder. Salim mafsalda imtisas kuvvetlidir. Meselâ rıdfa mafsâlına kibriti ahmeri zeybak (Zencifre-Vermillon-Sinabre-Zinnober) emülsiyonu veya çin mürekkebi şırınga edilse 8 dakika sora ukeydatı magbeniyede kabili isbattır.

Mefasıl nihayetinde gudruf olmaz ise ızam yekdiğerine temas ede ede tedrici olarak iltihabi tegayyür hasıl olur.

Mafasılın neşvünemasına mâni mevât

Mefasılın neşvünemasında adelâtın tesiri olduğu bedihidir. Dogduktan sora bu tesir daha aşikârdır. Mafsâlın harekâtının bu suretle ve vücudün sikletinin mefasıl üzerine tesiri mafsâlın neşvünemasında âmildir. Teksir hayvanatında uzun zaman hareketten kalmaları neticesi mafsâlın tegayyürü isbat edilmiştir. Vücudü hayvanının neşvüneması esnasında mafsâl ve ızama ait nekayisde bertaraf olur, etrafın tabii vaziyeti tehassul eder. Bundan dolayı etrafta mevcut olan hataların kısmı azamı doğduktan sonraki noksanii harekata hamledilir. İzamın neşvünemasıda hayvanın vaziyetine tabidir. Bunun gibi azımın mafsâl üzerine yaptığı tazyik ve adelatın tesiri mafsâlın şeklini tagyirde âmildir.

Bundan dolayı alettemadi veya sık sık mafsâl üzerine tesir eden gayritabiî tazyik mafsâlın şeklini değiştirmeye sebep

olur. Mafsalın bir mahalli üzerine gayritabiî olarak icra edilen tazyik mafsalın neşvünemasında tebeddül husule getirir. Ve mafsalın şeklinde yaptığı tehavvül ile tarafında tahavvülünü mucip olur. Bu tahavvülât izamin nihayetindeki Epiphys üzerine de tesir ederek azmın tulen uzamasını intaç eder. Esasen izamin nihayetindeki gadarif azmın tulen neşvünemasına yarar. Hulâsa denilebilirki iskeletin şekli istinatlara göre olur. Maf-sala olan tazyik kaldırılacak olursa gadarif tamamen zail olur ve mahfazai mafsaliyenin Endothel tabakası neşvünemaya başlar, nesci munzamda buna iştirak eder. Sora taazzum ile nihayetlenir,

Bilâhara bazı müellifler bu nazariyede bazı tadilat yaptılar, oda kemiklerin şekil almasında bünyenin alakai mimariyesi olduğu ve azmın bünyesinin isfenci veya tavil, kasir olmasına göre alacağı şeklin alakası bulunduğunu beyan ederler.

Genç hayvanatta usul ve kaide dahilinde yaptırılan harekâtın mafasıl ve izamin iyi bir şekilde neşvüneması ile katiyen alakadar olduğu anlaşılmıştır. Bir mafsalda diğerine nazaran tazyik az ise ve yahut tazyik başka istikamette mevcut ise noksan tazyik olan mahalde mükemmel teşekkül olmaz İnsanlarda isbat edilmiştirki yeni doğanlarda mefasılın, mütekâmîle nazaran yalnız şeklen değil mihaniki olarakta tahavvülü vardır. Bu mütalea hayvanatada tatbik edilir. Yani gencin ve yaşlının kendine göre muhtelif yürüyüşü vardır. Bundan çıkan mana şuduki sistematik (systematique) jimnastik mesaisi mefasılın tadil (modifie) ve tekâmülüne hizmet eder. Binaenaleyh mafsalın tekâmülü için itina lâzımdır. Hayvanat kauçuk gibidir. Teksir ve islahı hayvanat noktai nazarından düşünmek lâzımdır. Meselâ eskiden beri malûmdurki ahırda uzun zaman duran beygirlerin amudiyyeti muntazam olmaz. Bunun için halisüddem taylar vaktinde maneaj mahallerinde ve mer'ada devamlı hizmet ve usul dairesinde sür'atli harekâta sevk edilir. Bu suretle adelâtında iyi teşekkülüne hizmet edilmiş olunur.

Fakat bu harekâtın tırnak üzerine olan tesirinde nazarı itibare almak lâzımdır. Tırnak bu esnada ihtimama tâbi tutularak sikleti hayvaniyenin mafasıl üzerine fisiyoloji (physiologie) tazyik icra edecek bir şekilde bulundurulması lâzımdır.

Yukarıda arzedilen bu malûmat bir cerraha lâzımdır. Çünkü hastalanan bir mafsalın tedavisi için cerraha müracaat edilir. Cerrahi tedavi ise yalnız ameliyyatı cerrhiye ile olmaz, ekseriyyeti tedaviücerrahi iledir.

Bunun için bir cerrah emrazıdahiliyyeyide bilmelidir. Emrazı dahiliye ve cerrahiye çift kanat gibidir, teki işe yaramaz. Yalnız cerrahi kanatında ayrıca kendisine mahsus fennî, tek-nigi vardır. . Bunlar yine ayrı meseledir. . . Yani taşı ancak taşı yontar başkası yontmaya kalkar ise taş kırılır.

Mafsalın emrazı şunlardır: Cerhası, raddı, iltihabı (muhtelif), cüseymatı mafsaliyesi, çıkığı, burgulması, iltisaki. Biz burada baş tarafta yazdıklarım ile meşgul olacağız.

1. Mafsalın cerhaları

Bu tabir ile mafsalın derunüne nüfuz eden cerha anlaşılır. Mafsal cerhası ekseriyya cüruhu vahize, şakkiye, nafize veya raddıye ile tehassül eder. Azmın mecruh olması ile refakat edenleri nadir değildir. Mafsal cüruhu ekseriya yüksek derecede intana maruz kalır. Kaide olarak kabul edilirdi ne kadar küçük olursa olsun herbir mafsal cerhası hayvanın hayatı için tehlikedir. Çünkü ekseriyyeti azimesi mütekayyih septik mafsal iltihabı ile hayvanın mevtini mucip olur (Möller-Frick). Mahfazai mafsaliye mecruh olmamış ise tehlike yoktur, yalnız mafsalın münten olması için fırsat verir. Mafsal mecruh olur iken intan olmamış ise adi aksamı rihve cerhası gibi burada dahi Granülasyon ile nedbe teşekkül eder. Fakat maetteessüf hayvanatı ehliyemizde mafsal cüruhu ile beraber intanda ekseriyyeti azime ile tahassul eder. Bilâhare mütekayyih, septik mafsal iltihabı teşekkül ederek hayvanatı kebirede mevti intaç eder. Bu tehlike cerrahın kısmen şekline ve kısmende vaki

olduğu zaman komplikasyon olup olmadığına göredir. Birde cerhada entan olmasa dahi tedavi esnasında acep entana maruz kalmıyacak mı?.. Bunun için her şeyden evvel birinci hattı işgal eden cihet cerhanın şekli ve büyüklüğüdür. Fakat ne kadar evvel tahassul ettiği ve mecruh olan mafsallın hangi nahiyede olduğu daima nazarı itibare alınır. İntanın ve virüsün şiddetine ve mecruh kısmın hafatında radda maruz kalup kalmadığına nazaranda enzar değişir. Hemen mükemmel desinfeksiyon yapılması pek şayanı itimat olamaz. Bazan 12 saat sonra yapılan desinfeksiyonun faidesi olabilir. Fakat hiç bir zaman desinfeksiyonun kat'i olduğu kabul edilemez.

Cevfimafsallı etrafında ve ihtilât etmiş cüruhta mafsallın iltihaba iştiraki daima düşünülür. Rıdfa, mabaz, rikbe mefasılı azami hassas (indolen) mafasıldadır.

Cevfi mafsali etrafında dairen madar vaki olan cüruhta mafasılın iltihaba iştiraki tehlikesi hervakit vardır. Bu hususta beygirler bakar ve sair hayvanatı sagireden daha hassastır.

Teşhis: Mafsall cüruhu evvelâ cerhanın mevki'i sonra buradan berrak, sarımrak, elyafı muhtevi bir mayiin (synovia) aktığı görülerek anlaşılır. Mafsallın cerhası sivri bir madde ile olmuş ise bu mayiin hurucu görülmez, yekdiğeri üzerine taz-yik icra eden aksamı rihve veya teverrüm buna mânidir. Bu takdirde teşhis şüpheli kalır. Böyle ahvalde ilk teşhis mecruh olan mafsalda görülen şiddetli veca ile olur.

Mafsall cüruhunda sonda ve parmak istimali entan tehlikesine binaen kaideten metrûktur. Sonda mafsalla ithal edilirse bununla beraber maddei intaniye dahi dühûl eder. Bundan dolayı kullanılmaz. Mamafih maksadıda temin etmez. Çünkü böyle cerhalarda aksamı rihve yekdiğerine girift olarak mecraı setr etmiştir. Şüpheli vekayı mafsall cerhası olarak kabul etmek daha münasiptir. Ve aynı tedavi tâkip edilir. Şayet pek müstesna olarak, mecburiyyeti kat'ie halinde bir mafsall cerhasını sondaj yapmak lâzım olursa bu takdirde fevkalâde tathirata itina etmek ve dezenfekte edilmiş alât ve el kullanmak lâzımdır.

Mafsallın mecruh olduğu teşhis edilirse müteakiben mütekayyih mafsall iltihabı olduğu görülür.

Seyri: Mafsall cüruhu aşağıdaki seyri tâkip eder:

1: İltiyami ula ile teneddüp eder (Primam int.). Ya cerha doğrudandogruya veya granülasyon ile kapanır.

2: Mütekayyih mafsall iltihabı olur (aşağıda bahsi geçecektir). Büyük hayvanatta bilhassa beygirlerde ekseriya pyemie, septikemie ile mevt husule gelir. Bunların tahassülü ekseriya hayvanın yatmasının tesiri iledir. Böyle vekayide nadiren iltiyam vaki olursada Synostos (veremi azmi) teşekkül ederki mafsall yine harap olmuştur. Gudrufu mafsalli misli muhteviyat yerinde kıyh ile temas ederse teazzum eder. Bu sebepten mesai beygirlerini tedavi etmek faidesizdir.

Tedavi: Yeni bir mafsall cerhası azamı bir dezenfeksiyonu icap ettirir. Böyle cüruhta cerha civarı mümkün olduğu kadar çabuk tathir ve usul dairesinde dezenfekte edilir.

Cerha intana maruz kalmamış ise haricten münten mevat sevk edilmez ve daimi sargı konur. Cerha yeni intana maruz kalmış ise intanın nerede olduğunu bilmek faidelidir?.. bunun içinde cerha keskin bir madde ile yapılmış ise intan sathı cerhadadır. Eğer cerha bir rad ile yapılmış ise bu takdirde intan hafatın tabakatı amikasındadır.

Büyük cerha mevcut ise sütür konur, mümkün ise mu-zaddı taaffün bir mahlûllü daimi sargı vaz edilir. Veya cerha üzerine ve civarına iodoform serpilir ve daimi kuru sargı konur. Ratıp sargı konur ise bu asit fenik, lysol, süblime ile yapılır ve bir gün kadar ratıp bırakılır. Ve mecruh mafsall mümkün olduğu kadar hareket ettirilmez. Fakat bu muamele ancak küçük hayvanatta lâyıkile tatbik edilebilir. Ehemmiyetli tereffüü hareret ve diğer humma arazı ve o mahallin aşikâr vecaı, nihayet sargının ifrazat ile ıslanmış olması veya nezif gelmiş bulunması ile mafsallın intana maruz kaldığı anlaşılır. Bu takdirde daha ehemmiyetle dezenfeksiyon tatbik etmek icap eder.

Mafsall derununa 2-3% protargol mahlûllü şırınga edilir.

Diğer bileümle maddeler sinovialin endothel tabakasına muzur tesir ve çabuk intanına sebep olur.

Cerhada daimi ıskalarda tatbik edilir. Bu bilhassa hayvanın sargı koymak mümkün olmıyan cürühunda ve büyük cerhalarında şayanı tavsiyedir. İrigasyon halinde Kreolin, Aside phenique, süblime veya Brow mahlûlü yapılır. Müteakip günlerde kaynamış sıcak su ile yapmak kâfidir. Gece, gündüz yapılan irigasyonların bazan fevka'ade tesiri olur.

Küçük bahusus nafiz cüruhta eskiden beri tababeti baytarıyede kuvvetli merhemler ve key kullanılır. Bundan maksat cerha civarında iltihap uyandırıp fethanın insidadını temindir. Birde hyperemiye mucip olarak intan ile mücadleyi temin ettiği için kıymeti mahsusası vardır. Kızgın demir aynı zamanda dezenfeksiyona da yarar. Bu maksat ile Kantharide merhemine süblime ilâve edilir.

Birde kabız maddeler kullanılır. Tanin en muvafık olanıdır. Bu toz halinde kullanıldığı gibi meşe ağacı kabuğu menkuu ile banyoda yapılır. Bu zülâli çabuk tahsir eder. Tannin-kollodium (1-2) dahi kullanılır. Müller İodoformtanin ile setri tavsiye eder. Karl cerha fethasına biraz cehennem taşı sevk edilmesini ve kısa bir zaman için sargı ile tespitini tavsiye eder. Bazıları cehennem taşının burada fevkal'ade müessir olduğunu söylerler.

Ferrum sesquichloratumu (perchlorure de fer) kollodirum ile müsavi mikdarda karıştırarak kullanmayı tavsiye ederler. Bu suretle zülâli harice akmamış olur. Süblimenin çubuk halinde fethaya konmasını tavsiye edenlerde vardır. Süblimenin kakao yağı ile karıştırılarak konulmasıda söylenir.

Fransada Terbentin en sevgili edviye olmuştu. Bunun süblime ile kullanılması da vakidir. İngilterede şap (alaun), mutbak tuzu, kil (bolus) veya eisenvitrol (sulfat deferre), Myrrhe (Morton) kullanılır. Daha pek çok edviye zikr edilirse de burada tekrarından sarfı nazar edildi. Çünkü bunların ekseriyeti azimesinden bir faide hasıl olmaz. En münasibi protargol mahlûlü ile cevfi mafsalinin tathiridir.

Son zamadlarda antivirüs polivalan ile yaptığımız tedavi ve alınan iyi netice hakkındaki müşahedemi evvelce gazetemizde izah etmiştim.

2. Mafsallın radları

Ya haricten küt bir darbe ite (tekme, yeresukut, bir yere çarpma) veyahut bizzat kendisinin çarpması ile (ayağının bir yere çarpması) tehassul eder. Direkt, indirekt olmak üzere iki kısma ayrılır. İndirekt olanı bizzat epiphysin birbirine çarpması ile mafsall içinde rad olur ki bu hayvanatta bilnispe azdır. Ve böyle olanlar ekseriya kesri azım ile alâkadardır. Direkt olan raddı mafsall, mafsall civarında aksamı rihvenin ve gışayı zülâlinin ezilmesi ile tehassul eder. Bunda ev'iyeyi demeviyede dahi temezzük olur ve mafsall içerisine kan akar (Haemarthros) ve bazı vakayide cevfi mafsalli tamamen kan ile dolar. Böyle hayvanda topallık yalnız vecadan değildir. Mafsall içerisine dolan kandan mütevellit mihaniki tesir ilede olur. Böyle hayvanın radda duçar olmuş mafsallında ekseriya inhina (Flexion) vardır. Rad tesiri ile mafsall civarındaki aksamı rihvada teverüm, tereffüuhararet ve veca vardır. Bu araz mafsallın bir tarafında olduğu gibi bütün mafsallı ihatada edebilir. Büyük mafsallda bazan kartopu gıcirtısı işitilir. Bu rat esnasında mafsallın gudruf, azım, erbitasından bir parçasının kopmasıda mümkündür.

Basit radlarında cerha yok ise kaideten mafsallda derhal tagayyür olmaz azımda bir tegayyürde olmamış ise bu gibi vekayi müsait seyr ederler. Agşiyezülaliyye (synovial) temarüz etmemiş ise vaki olan nezifte çabuk imtisas olur. Yalnız nadiren mafsall igroması baki kalabilir. Rat mahfazai mafsalliyeyi mecruh veya teskip etmiş ise mafsallın tekayyühü tehassül eder.

Seriri âraz: Raddı mafsallda şayet hariçte asarı raddıye yok ise, esbap aşikâr değilse burgulmaya (Distorsion) pek müşabehet arzeder.

Tedavî: Yeni vekayide soğuk iledirki nezfe mâni olsun. Bilâhara ratıp, sıcak ile, kompressle, bahusus alkol sargısı ve masaj ile birkaç günde resorpsion mümkün olabilir. Aynı zamanda cildi harici mecruh olmuş ise itinalı antiseptik tatbik etmek lâzımdır. Buda tathirat ve cerha için kreolin, asidfenik,

süblime mahlûlleri ve antivirüs polivalan kullanılmasıdır. Şayet müzmin hyarthros baki kalmış ise methodik kompres ile müterafık masaj yapmak ve icabı takdirinde mafsala harekât icra ettirmek faideli olur. Bazan yumuşak zeminde hayvana harekât icra ettirilmesinde hüsnü tesir görülür.

3: Mafsala iltihapları

Mafsala azım, gudruf, gısayizülâli (synovial), erbita teşkil eder. Binaenaleyh iltihabı mafsala basit bir hadise değildir. Ya bu aksamın birisine veya bir kaçına veya hepsine ait bir hadise olarak kabul etmek lâzımdır. Bu sebeple iltihabı mafsala müellifler tarafından muhtelif surette nazarı itibare alınarak tedkik ve taksim edilmiştir. Mafsala iltihabının esbab (etiologie) noktai nazarından taksimide hastalığın nerede tevazzu ettiğini tavih edemez. İltihabı mafsala (Arthritis) mahfazai mafsaliyyenin derunünde tahassül eden her bir hadisei iltihabiyyeye verilmiş isimdir. Fakat biz her hadiseye isim vermek mecburiyyetindeyiz. Meselâ Synovitis, chondiritis, Osteoarthritis gibi. hadise mahfazai mafsaliye haricinde ise hariç veya muhiti iltihap (Periarthritis) denir. Hemen hemen her mafsala iltihabında gısayi zülâli iltihaba hiç olmaz ise bilâhara yani tali olarak iştirak eder. Bundan dolayı iltihabı mafsala synovitis dahi denir.

İltihabı mafsala seyrine nazaran hat (akut) ve müzmin (chronische) ve hasılatı iltihabiyyeye nazaran mışlı (serös), fibrini (fibrinöse), misli-fibrini (serofibrinöse), mütekayyih, nezlevi (katarrhalische), peynir gibi... İlaahari Ayrılır. Etiologie noktai nazarından ise aseptik (aseptische-intanyok) ve septik (septische-intan var) ve husule getiren âmile nazaran tüberkülozi, ruamı, mütekayyih vesaire gibi taksim edilir.

Doğrudan doğruya mafsala tesir ederek iltihap tahassül ederse iptidaî (Primaire) şayet iltihap civardan intişar etmiş ise bunada metastazi veya arazi (metastatische, symptomatische) iltihabı mafsala denir. Bu sonuncusunun tahassulu intani hastalıklarda nadir değildir (mafsala romatizması, Pyemie, septikemie, zatürreeisariye, hincir kızılı, köpek gençlik hastalığı).

Bugibi vekayii ekserisi müteaddit mafsala iltihabına sebep olur. Bundan dolayı böyle müteaddit mefasılda birden olan iltihaplarda iltihabı kesirülmefasıl = polyarthrititis derler.

Yukarıki taksimat maraz noktai nazarındandır. Mafsala iltihabı daha bir çok taksimata maruz kalır. Meselâ Franzızlar bilhassa Cadeac iltihabı mafsala açık yani haricden ve kapalı dahilden (dem ve lympe tarikile) vaki olan cerha ile tehasül eden iltihabı mafsala diye ayırır. Birincisi kaideten mütekayyih tabiatte ikincisi bunun aksine gayri mütekayyih ve mütekayyih olabilir. Bu yukarıdaki taksimat piratik noktai nazarındandır. Klinik noktai nazarından taksimat ise aşağıdaki sıra iledir:

Hat mafsala iltihabı = die akut arthritis

Hat iltihabı mafsala hadisesi mafsala gısayi zülâlisinin ekseriya heyeti umumiyyesine intişar eder. Burada gısayi zülâlinin ihmirarı, nezfi vaki olur. Aynı zamanda ifrazat (Exsudation) vaki olur. Ağşıye teverrüm ve sathi dahilisindeki elyaf uzar. Gısayi zülâlinin sathi tabakasındaki ifrazat cevfi mafsaliyi imla eder. Mahfaza ve erbitai mafsaliyye gerilir. Bazan ifrazat (Exsudat) mışlı (seröse) olurki ifrazatı zülâliye sulanmış ve çoğalmıştır. Buna hat istiskayimışlı (Hydrops artyculi acutus) denir. Fakat buna eski tababeti baytarıyyede igroma (hygroma) derler. Bu hadiseye nezifte iştirak ederse yâni ifrazatı zülâliye içerisinde demde bulunursa (zülâlin şarap kırmızısı rengini alması) buna mışlı nezfi iltihabı mafsala (arthritis hamorrhagica) denir. Diğer vekayite zülâli mafsala içerisinde fibrin-flokon veya gısayi zülâli bulunursa buna mışlı fibrini iltihabı mafsala (a. serofibrinosa) denir. Bu hadise de lökositlerin muhacireti ve zülâlin bilhassa endotel hücrelerinin tekessürü vaki olur. Hadisei iltihabiye aseptik karakterde devam ederse tekayyüh olmaz, şayet infeksiyon olursa tekayyüh eder. Bu takdirde gısayi zülâlinin elyafı mafsaliyyesinde fevkalade tekessür olur. Buna mütekayyih iltihabı mafsala (Empyema artyculi-Arthritis purulenta) denir. Bu cevfi

mafsalının huracı olarak kabul edilir. Ve agşiyei zülâliyye-de huracın cidarını teşkil eder.

Endotel tabakası ifrazat ve muhaceret dolayısıyla sathında nesci hubeybi teşekkül eder. Bu granülasyon neşvünemaya pek münhemiktir. Yavaş yavaş cevfi mafsaliye doğru hacmini tevsî ederek gadarifi mafsaliyyeye tecavüz eder. Gadarifi mafsaliyye bulanık bir renk alır, teharrüş neticesi hücrelerinde tekessür vaki olur. Nihayet nesci gudrufinin esası tegayyüre düçar.. ya kondromalasi veya nekroz olur ve parça parça halinde infikâk eder, cevfi mafsali muhteviyatına karışır. Bazan mafsal derunundaki granülasyona iltisak ederek neşvünema bulur ve mafsalda Synostos, Aykylos (iltisakı mafsali) yapar mütekayyih mafsali iltihabı uzun zaman devam aderse müzmin mütekayyih mafsali iltihabı tesmiye edilir.

Aseptik seyr eden iltihabı mafsali takayyüh ile tâciz edilmez ise hadise kaideten mahfazai mafsaliye içerisinde (intra-kapsular) kalır. mütekayyih iltihabı mafsali ise mafsali yakınında bulunan aksama intişar eder. Fakat mışlı ve mışlı-fibrini iltihabı mafsalda mahfazai mafsaliye haricindeki aksamı rihveye intişar ve buranın ozimai tabiatında teverrümünü ve badehu sertleşmesini mucip olabilir. Mütekayyih iltihabı mafsalda bunun aksine mafsalin iltihabından kısa bir zaman sonra mafsali civarında flegmoni iltihap tahassul ederki bazan lenf tariki ile intişarı görülür. Bu teverrüm bidayette yumuşak iken lökositlerin muhacereti ve nesci munzamin tekessürü ile tedricen sertleşir ve muhtelif mahallerde huracat teşkil ve müteakiben harice tesakküp eder (muhiti mafsali hurac-peri-artikulare Abszess). Gışayi zülali simhak ile münasebettedir. Bu münasebetle hadisei iltihabiye azmada sirayet ve mafsali civarındaki simhaki azımda teşekkülâtı cedidei azmiye ve azmın tehacümüne sebep olur.

Esbap-etiyologie: Hât mışlı iltihabı mafsali ekseriya mafsala tesadüf eden vahzevi sebeple olur (kontusion, distorsion, genç hayvanda fartı mesai). Hastalık arazi olarakta yâni mafsali romatizmasında, zatürriei sariye ve diğer emrazı umumiyyede dahi tâli olarak tahassul eder ve bazan burada metastas dahi yapar (iltihabı sedye, bakaratta rahim hastalıkları).

Hât mütekayyih iltihabı mafsali ya mafsalin cerhası, veyahut dem tariki ile vaki olan intan ile tahassul eder. Devran eden dem ile maddei intaniye cevfi mafsaliye dahil olur. Zülal mafsali içerisinde müsait tegaddi muhiti bulur. Sür'atle tekessür eder ve gışayi zülalinin derhal taharrüş ve iltihabına badehu intanı kıyhi (Pyemie), afeni (Septikemie) ye sebep olur.

Veridi sürrevinin iltihabında ve diğer hastahklarda (zatürriei sari, gurm, genelik hastalığı... vesaire) bilhassa tahassul eder. Mafsalda busuretle iltihap tahassul ederse aynı zamanda veya birbiri arkasına müteaddit mefasılda zuhuruda nadir değildir. Mütekayyih iltihabı rahmi müteakip zuhur eden iltihabı mafsali gibi Mütekayyih iltihabı mafsali Vogeleye nazaran mütekayyih osteomyeliti müteakipte zuhur eder.

Mafsali civarında zuhur eden mütekayyih hadisat ilede nadiren mütekayyih iltihabı mafsali olabilir (hummayı kulaide). Fakat bazı vekayidede intanın nasıl tahassul ettiği anlaşılamaz.

Seriri arazi: Muhtelif. Hat mışlı, mışlı fibrini iltihabı mafsalda veca ve tereffüü harareti mevziye ve teverrüm görülürki bu teverrüm kısmen ifrazatın tezayüdü ile cevfi mafsalinin imtilâ etmesi kısmen ise civarında tahassul eden ozimadan münbaistir. Birincisinin tesiri ile tahassul eden teverrüm alastiki, mütemevvic ve mafsalin şeklini alır. Tesadüf eden tarafın hareketinde fevkalâde veca vardır. Bu mafsala tedvir hareketi yapılırsa aynı surette veca izhar eder. Şayet mafsali içerisinde fibrin fazla ise bu hareket esnasında krepitation işittir (kartopunun gıcirtısı gibi). ehvali umumiyyede bir tegayyür yoktur.

Mütekayyih mafsali iltihabında yukarıda arz edilen arazi maraziye daha şiddetli ve derecei harareti beden mürtefidir. Mafsalin hareketi ve üzerine yapılan tazyik şiddetli veca mucip olr. bidayette yumuşak olan teverrüm sür'atle serleşir. Mışlı mafsali iltihabında dairevi olan teverrüm burada habeledir. Ve seyir böylece devam ederse müteverrim kısmında

temevvüc (flüktüasyon) tahassul (muhihi mafsals hurac-periar-tikulere Abszesse) ve harice tesekküp ve diğer nokatta bu keyfiyet teaddüt eder. Buesnada mahfazai mafsaliyede tesakküp etmiş ise saman sarısı renginde, sulu kıvamda, zülal ile karışık kıy h çıkar fakat müteakiben yalnız kıy h ifraz olunur.

Yukarıda zikr edilen araz ile beraber böyle mafsalda bir inhina (flexion) vardır. Mafsalsın ne için inhina ettiği hakkın-da muhtelif nazariyeler vardır: adelâtın in'ikâsı (reflection nazariyesi) birde cevfi mafsalsının kabiliyeti (capacite) bükülmiye çok müsaittir. Mafsalsın her iltihabında bu hareketi tazyiki azaltmak için (mihaniki theorie) yapar. Fakat mafsalsın içerisi dolu olmadığı halde yine bu vaciyeti aldığı görülür. Bundan dolayı mafsalsın bu hali alması lââyikile izah edilemez.

Mışlı aseptik mafsals iltihabı enzar noktai nazarından mütekayyih olana göre daha müsaittir. Şüpheli vekayide bezli tecrübevi yapılır (probe punktion). Hat mışlı, fibrini mafsals iltihabının seyri münтен mafsals iltihabına nazaran pekçok daha müsaittir. Birincisi ekseriya ziyan vermeden müzmin şekle geçer, hat hali bertaraf olur. Bunların çoğunda mışlı ifrazat bil'âhare fibrini şekil alır.

Bazan mışlı halde dahi kalabilir (hydrops chroncus articuli-mafsals igroması). Bu şeklin devamı ekseriya mışlı-fibrini olarak nihayet bulur.

Nezlevi mafsals iltihabı ise müsait bir seyir tâkip eder. Arazı iltihabiye bertaraf ve mükemmelen şifa bulur. Fakat mafsals takayyüh etmiş ise şifa mümkün değildir. Böyle hasta umumi septik emraz ile telef olur. Birde mafsals iltihabatında adedin ehemmiyeti vardır. Müteaddit olursa enzar daha fenadır. Bundan başka bizzat mafsalsında ehemmiyeti vardır. Meselâ rıdfa mafsalsı iltihabı, rikbe mafsalsı iltihabından daha vahimdir.

Tedavi: Hat mışlı iltihabı mafsals için ilk çare tespittir (immobilite) ve ihtikan, tereşşühatı bertaraf edecek mevat kullanılır. Eğer mümkün ise mafsals civarına kuvvetli bir sargı konur. Busuretle mafsalsın hareketi men edilir. ve iltihaplı mafsals

soğuk ve serin tutulur. Fakat bu serinliğe uzun zaman devam etmemelidir. Hat araz geçtikten sonra ıslak sıcak kompresler ve masaj yapılır. Bunu sık sık tekrar etmeli (prisnitz). Alkol sargılarında münasıptır. Eger bu vasıtalar ile maksat hasıl olmaz ise derhal kuvvetli merhemler sürülür.

Hât hali geçtikten sonra hayvani hareket ettirmek şayanı tavsiyedir.

Mütekayyih mafsals iltihabını tedavi etmek için vikaye (prophylaxis) mühin bir rol eynar. Mafsals cerhası ve mafsals yakınında bulunan kıy h usulen antiseptik tedavi edilir. Birde yeni doğan taylarda sürre iltihabatı mafsalsı sirayet etmemek için vaki olarak antiseptik tedavi edilir. Yeni olan mütekayyih iltihabı mafsalsda 1-3% protargol mahlûlü ve sıcak su ile tazyikli sargı ve 3-4 gün içinde bunların şafi tesiri görülmez ise kuvvetli merhemler tıla edilir. Bunun tedavisi için daha pek çok şeyler söylenebilir. Fakat mütekayyih iltihabı mafsals hakkında yapılan tedavilerin çoğu faidesiz kalır. Büyük hayvanlarda zebih veya itlâf etmek daha makûldur. En müsait seyrinde iltisakı mafsals yaparki gayrı kabili istihdam olur.

Küçük hayvanatta resektion ve amputation yapılır. Fakat buda ancak sahibi ve müdavi batâr arzu ederse olur. İnsanların mütekayyih iltihabı mafsalsında kullanılan 3% acide fenik 1% süblime mahlûlleri ile lavaj hayvanların ekserisinde faidesizdir. Birde hayvanatta istimali güçtür. Mafsals açıkise muzadı teaffün mevat ile daimi irigasyonlar yapılır. Burada protargol de tecrübe edilebilir.

Müzmin iltihabı mafsals : die chronische arthiritis

Yukarıda zikredilen mafsals iltihabında tam şifanın (restitutio ad integrum: restitution intégral) ender olduğu bilâkis az veya çok bir tegayyürün baki kalacağı izah edilmişti. Müzmin mafsals iltihabının hat mafsals iltihabından inbias etmesi nadir değildir. Müzmin mafsals iltihabı seyir ve şekline nazaran bir seri teşkil ederler. Sovuk sert igromalı, şıpat ve şale (eparven, form), rıdfa, kitif, rikbe mafsalslarının iltihabatında olduğu gibidir.

Müzmin mafsalsal iltihabı birde aseptik ve infeksiös diye taksim edilir. Bizi aseptik olan şekli interesse eder septik eşkâl tüberküloz ve Syphilis de görülür. Bunlardan ancak tüberkülozi olanile cerrahi baytarî biraz alakadar olur. Bizim asıl meşgul olacağımız müzmin aseptik mafsalsal iltihabi olup buda gışayı zülâliye, gudrufa, azma olan münasebetlerine göre nazarı itibare alınır. Mafsalsal iltihabı müzmin şekil alırsa teşrihi olarak gışayı zülâli, nesci munzam, gudruf, azım ile alakadar olur.

Piratikte aşağıdaki taksimatla alakadar olunur:

a) Müzmin mışlı mafsalsal iltihabı	Arthritis chrnica serosa
b) « fibrini	« « fibrosa
c) « Mütegayyir	« « deformans
d) « Tüberkülozi	« « tüberküloza

A. Müzmin mışlı mafsalsal iltihabı -A.Chr. Serosa

Mışlı müzmin mafsalsal iltihabı demek gışayı zülâlinin cevfi mafsaliye serum ifraz etmesile tehassül eden bir müzmin istiskası (hyarthros) yani soğuk igromudur (hydrops chronicus articuli). Gışayı zülâlide tegayyür bazan eviyenin teharrüşü ile tekessüründen (proliferation) husule gelir.

Butakdirde lekeli, veya münteşir ihmîrar, nesicde tesehhün, bilhassa elyafda tehaccüm görülür. Bu suretle gışayı zülâli sathı mafsalsalinde gayri müsavi kabartılar hasıl olur. Ve tehaccüm eden elyaf iltisakını zayı ve cevfi mafsaliye sukut eder. Busuretle cüseymatı mafsaliye (corpora libera) teşekkül ve zülâli ile karışır (Arthritis proliferans).

Esbabı: Müzmin devam eden teharrüş meselâ alettemadi kuvvetli sarfimesai buna sebep olur. Veyahut had mışlı, fibrini iltihabı mafsalsalın temadisi ile tehassül eder. Her ikisinin de bilhassa beygirde rıdfa, mabaz mafsallarında teşekkülü nadir değildir. Bunun tahassülünde esbabı müheyyieninde mühim tesiri vardır. Bu tesir ile aynı hayvanda muhtelif mefasılda zuhuruda nadir değildir.

Serirî araz: Burada arazi iltihabiye ekseriyya mevcut değildir. Hararet ve hatta veca, topallıkta yoktur. Fakat hayvanın harekâtında ve istihdam kabiliyyetinde az veya çok bir tegayyür vardır. Yalnız bu mafsalsalın şekli haricisinde (configuration) ekseriyya istinat bazan tarafı refi ederken kabili isbat yumşak, mütemevvic bir teverrüm vardır.

Seyri: Hadise müzmin seyr eder. Kaideten temadi eder, şifayap olduğu enderdir. Bunun aksine fevkalade bir vak'a olmadan ilerileyerek daha mütegayyir şekil alması nadirdir.

Tedavisi: Soğuk, mafsalsal igromasında usul dairesinde masaj ve kompression tavsiye edilir. Birde bu, tedavi yanında mafsalsalın hareket ettirilmesi resorpsiyonu mucip olabilir. Ve bu suretle mafsalsalın civarında tehassül eden yeni müteşekkil nesci munzamin rücatine sebep olur. Bundan dolayı yumuşakzemin üzerinde hayvanın hareket ettirilmesi muvafıktır.

Cerrahi olarak müdahale ancak aseptik ve seddi mucip sargı yapılması mümkün olduğu zaman tatbik edilebilir. Lakin sargının daimi duracağını kimse temin edemez, daimi kalması ancak muhtemeldir. Fakat bu temin edilmez ise hata operatora atf edilir, bunu unutmamak lâzımdır. Mafsala bezil yapılacak ise temiz, ince bir trokar ile yapmalı ve asepsiye kat'î olarak riayet etmelidir. Bu maksadın temini için kollar tıraş edilir ve cilt ether ile silinir ve tentürdiyot ile tıla edilir ve 5-10 dakika kaynar suda daha iyisi soda mahlûli ile takım edilmiş trokar ve trokarlı ine ile mafsalsal bezil edilir ve muhteviyatı harice alınır. Tahliyeden sora mafsalsal derününe iyot iyodopotassiyum (1-2:100) mahlulü zerk ve mafsalsalın gışayı zülâlisinin her tarafına bu mahlül temas ettirilir, badehu bu mayi tekrar harice alınır ve yahut mafsalsal içerisinde bırakılır. Ameliyye cerhası tentürdiyot ile tıla veya iyodoformlu kollodium ile set edilir ve üzerine sargı konur. Fakat bu müemmen bir ameliyye değildir bazan kuvvetli hat bir iltihaba sebep ve bir kaç hafta seyr ederek gışayı zülâlinin tesehhününü mucip olur. Mafsalsal derünündeki bu gayri tabii mahlül tedricen imtisas olur. Fakat bazı vekaide ise

imtisas olmaz tekrar bilamel ihrac lâzımdır. En muvafıkı tazyikli sargıdır. Bunun lâstik olması müreccahtır. Sargı koymak mümkün değil ise kuvvetli bir merhem (süblimeli) sürmek münasiptir (sargıdan daha müessir olabilir).

Tazyikli sargı iyi konulmamış ise takriben bir kaç saat sonra cevfi mafsaliyi yeniden mısıl imlâ eder. Bu takdirde yeniden tahliye lüzûm görülür. Mafsal müstakbel 4-6 hafta içinde 3-4 defa bu suretle bezil edilirse şifa mümkündür. Mafsala alkol zerkini tavsiye edenlerde vardır. Fakat bunun ancak kendilerinden başka tatbik edebilen görülmemiştir. Bazı fransız ve italyan müellifleri hayvanatta kisei mafsaliyeyi açmayı tavsiye (Synovictomi) ederlarsede Frick yaptığı tecrübelerde muvaffak olamadığını ve pratikte şayamı tavsiye bir usul olmadığını zikr eder.

Birde kızmış demir ile mafsala bezlini tavsiye ederler. Asepsiye azami riayet etmek şartile yapılan bezli müteakip muhteviyatı mafsaliyenin akması mümkündür. Ve müteakiben tahassul eden hat iltihap ile hasıl olan teverrüm aseptik cerhayı kapar. Bundan dolayı böyle yapılan bezil bisturi ile yapılan bezil kadar tehlikeli değildir. Ameliye güzel yapılırsa netice ekseriya tehlikeli olmaz.

Bunlardan birisi yapılırsa artık diğeri tatbik edilmez. Ameliyeden sonra teverrüm hasıl olursa bu takdirde derhal kuvvetli merhem sürülür. Veyahut ameliye mahalline tentürdiyüt tılası lâzımdır. Gloag isminde bir zat mış müzmin mafsala hygromalarında bilhassa mabaz mafsali için inelemegi tasiye eder. Kendine göre usulü mahsusası vardır.

B. Müzmin fibrini sert mafsala iltihabı (arthrititis chrnica fibrosa indurativa)

Gışayı zülalının tabakatı amikasında müzmin seyr eden bir iltihaptır. Bu gışayı zülalının nesci munzamının teşekkülâtı cedidesini ve kalınlaşmasını mucip olur. Kaideten tahtı zülali nesci munzam ve kisei mafsaliyenin teharrüş ve tesehhunünü

mucip olur. Afet tedricen tezayüt ederek muhiti mafsala (periartiküler) nesci munzamı istilâ ve bununda tesehhunünü mucip olur. Bu suretle mafsala sert bir şişliği tahassul eder ki müzmin istiskayı mafsala (Hydrops chrn. articuli) ve bilâhare mafsala sert hygromasını mucip olur. Hastalığın müteakip seyrinde nesci munzamı yeni teşekkülât tesiri ile mafsala harekâtında az veya çek müşkülât tahassul eder. Hatta daha ilerileyerek gudrufi ve azmi teşekkülâtı mucip olur. Böyle mafsala iltihabında gudrufu mafsala kaideten salim kalır (intakt). Fakat bâzan bu teşekkülât ile ihata edilir. Ve tahtı gışayı zülali simhaki azında temarüz olur. Ve mafsala civarında exostos tahassul (extraarthikülere Exostos) ve ilerileyerek iltisakı mafsala bile mucip olurlar.

Esebab: Kaideten mahfazai mafsaliye erbitasının gerilmesi tekevvün eder. Mahfazai mafsaliyenin temezzükü, hatalı amudiyet, maksada gayrı muvafık nal ve saire.... hastalığın ekseriya ilk esasını teşkil eder. Beygirlerde süllamiyat mafsalında bilhassa bukaguluk ve ikilil (şale), mabaz mafsallarında görülür. Bilhassa beygirde etrafı halfiyedeki bukaguluk mafsalında kesirdir. Hastalık bazan mafsala burgulması (distortion) ile tahassül eder.

Arazı: müzmin fibrini mafsala iltihabının arazi katı, sert, hararetsiz, az vecanak veya hiç vecasız, mafsala münteşir teverrümü ile müttasıftır (sertleşmiş hygroma). Kaideten sivri, biraz mafsala yakın ve esası mafsala civarındadır. Topallık yoktur. Yahut hizmeti müteakip zail olur. Fakat bazan daimi olarakta baki kalır.

Hüküm: Enzarı gayrı müsaittir. Ekseri vekayide sebep daimi olarak ref edilemez, Taylarda şayet az çalıştırılrsa enzar daha müsaittir.

Tedavi: Tedavi burada pek müessir değildir. Nalın maksada göre tabiki vaki olarak müessir olur. Birde mafsala erbitalarına ait hastalıklarda (burgulma) derhal ciddi tedavi tatbiki icap eder. Hastalık zuhur ediyorsa birinci derecede met-hodik kompresler, mäsşaj, kuvvetli delekât yapılır. Hastalık

bulunan tarafa hayvanın işten avdetinde sargı konulur ve ara sıra prissniç sargıları tatbik edilir. Kuvvetli merhemler hat iltihap arazi zuhur edinceye kadar tatbik badehu terk edilir. Hafif bir topallık varise bunun izalesi için kat'ı asapta faideli olur. Fakat topallık mihaniki tahassul ediyorsa o zaman bunun da faidesi olmaz. Çünkü kuvvetli tahassul eden exostolar buna sebep olur.

C. Müzmin mütegayyir iltihabı mafsalsal

(arthrititis chrnica deformans)

Müzmin mışlı iltihabı mafsalsal (A. chron. serosa) ve müzmin fibrini iltihabı mafsalsal (A. chron. fibrosa) gışayı zülâlinin iltihabı ile tahassul ettiği halde müzmin mütegayyir iltihabı mafsalsal (A. chron. deformans), mafsalsal gudrufunun tagayyürü ve ifrazatı mafsaliyenin tenakus ve hatta madumiyeti (butakdirde yabis iltihabı mafsalsal = A. sicca) ile olur.

Müzmin mütegayyir iltihabı mafsalsal hayvanatta mükemmel teşekkül eder. Beygirlerde mafsalsal rıdfada (gonitis chronika), mafsalsal mebazda (spat), mafsalsal rikbe, ikkil, kadem, bukaguluk mafsallarında (ikkil, kadem, bukaguluk bagası), ve kitif mafsalsalında (omarthrititis chron.), ve köpek bakaratta, nâdiren beygirden fahiz mafsalsalında (coxitis chronica) bu namlar tahtında mütalâa edilir. Hastalık ekseriya bir mafsalsalda (monartiküler) bazan ise müteaddit mafsalsalda (Polyarthrititis chronica) müşahade edilir.

Teşrihi marazisi: Hastalık kaideten gudrufu mafsalsaliden başlar. Gudrufun hyalini parçalanır. Ve derhal hücratı gudrufiye teverrümüne başlar. Bu hadise tazyikin fazla olduğu yerden başlar. Gudruf salabetini zayı eder hatta sutuhu mafsalsaliye yekdiğerine temas ve birbirini tahrip eder (aşınma-usur) ve aşındırır (arthrititis ulserosa). Bu hal temadi ettikce nihayeti izam (epiphise) yekdiğeri ile temasa gelir. Temas edemiyen mafsalsalın hafâtındaki gadarif teverrümüne düçar olur, kabarır, mafsalsal hafâtında gudrufu mafsalsali (Ekchondrom) yaparki bilâhara bu teazzum eder ve kisei mafsalsaliyye dahilinde eksostos

(intrakapsulere Exostose) yapar. Teharrüş devam ederek simhaki azma kadar gider (sübsynoviales Periost). burada osteophyt (mafsalsalda ecsamı ecnebiyye) yapar ve bu evramı azmiyye mafsalsal haricindende his edilir (spat). Azımda yer yer inhilâli dumur (osteoporose) diğer tarafda ise azmi teşekkülâtı cedide (osteosklerose) tehassül eder. Ve mihî azım şahmi aksamını zayı yerine jelâtini kütle kaim olur. Gışayı zülâli uzun zaman salim (intakt) kalır. Zülâlde bazan tegayyür görülmez. bazan tekessür ve kütelatı gudrufiye ile karışık olarak bulunur. Bilâhare gışayı zülâlde vaskularisation başlar ve tesehhün eder. Bilhassa azma iltisak ettiği mahalde elyafı zülâliyye tehaccüm eder. Mafsalsal erbitaları ve simhaki azım bilâhara iltihaba iştirak eder. Erbitalar kalınlaşır, simhaki azımda teazzum olmiya başlar. Bu suretle hastalık tedricen terakki eder. Tedavi takip edilirse ekseriyya şifa mümkün olur.

Purusya ve Wurttemberg ordularında 1452 hayvanda tehassül eden bu şekil iltihabı mafsalsaldan 72% şifa ve 15, 36 % iyiliğe meyil ve 4,13 % itlaf ve ihrac edilmiştir. Bunlardan:

435 İkkil mafsalsalında

414 Mabaz «

292 Bukaguluk «

125 Kadem «

36 Rıdfa ve fahiz (herbierlerinde) mafsalsalında idi.

Esbabi: Müzmin mütegayyir iltihabı mafsalsalın sebebi hakikisi henüz temamilen tenvir edilememiştir. İnsanlarda ilerilemiş ihtiyarlık ve hastalığa tekaddüm eden vahzevi âfat kabul edilir. Hayvanatta mafsalsala ait olan istihdam nazarı itibare alınır. Mesela cer hayvanatında mütemadiyen aynı vazifeyi yapmaktan mütevellit olması gibi. Bazı Fransız müellifleri intani hastalıkların bilhassa gurumun sebep olduğunu zikrederler.

Serirî âraz: Bu hastalık oldukça mümeyyezdir. Kaideten zaman ile tezayüt eden bir topallık vardır. Fakat bu topallık hareket ettikce tenakus eder. Hayvanın bidayeti hareketidde bir tutukluk vardır. Fakat bu biraz yürüyüş ile zail olur.

Mafsalın hareketi alettemadi devam ederse topallık tedricen tezayüt eder. Ve ileride hayvan gayri kabili istihdam olur. Hat iltihap arazi mevcut değildir, kısa bir zaman sora mafsal civarında Exostose gözüktür. Harekâtın muntazam olmasından dolayı dumuruadeli başlar. Fırkaat (krepitation) nadiren müşahade edilir. Çünkü buhal ancak büyük mafsalda (rıdfa) zuhur edebilir. Böyle hayvanı bir'an evvel itlaf etmek evladır.

Tedavî: Kat'î tedavisi yoktur. Hayvan eski kabiliyyetini almaz yalnız mabaz mafsasında olupta sipat namını alan nev'inde simkakiyazmı keserek tedavi mümkündür. 4-6 hafta istirahat ve mafsalsal civarında bilhassa nesci munzam ve simhakiyazmında iltihabı hat haline getirmekle bir tedavi usulü takip edilir. Bunun için kuvvetli olarak cildi tahriş edici mevat (merhem ve key) veyahut ameliyye meselâ hazi simhakı azım (periostotomie) yapılır. Bazı mafsalsalın müzmin mütegayyir iltihabındada kat'î asap yapılır.

d. Tüberkülozi mafsalsal iltihabı

Arthritis tüberculosa

Tüberkülozi mafsalsal iltihabı beşeride cerrahî noktai nazarından ehemmiyyeti mahsusayı haizdir. Bu hastalık bizim hayvanatı ehliyyede dahi (bakar, hincir, tûyur, nadiren köpek) olur. Hastalığın teşhisi bile tedavi noktai nazarından kıymeti haizdir.

Teşrihi marazisi: Mafsalsalın tegayyüratı tüberkülozi ise o zaman tüberkülozi diğer aksamı rihvada (ree, kebet vesaire) husule gelen tegayyürattan başkadır. Mafsalsalın derunünde bulunan zülal bidayette tekessür eder. Bilâhare derunünde fibrin flokonrarı bulunur. Müteakiben lökosit (Leukozyte) ve mafsalsalın harap olan hüceratı gudrufiyyesi ve bunun içinde saf tüberkülos basilinin kültürü bulunur. Gışayi zülali nesci munzamı tesehhün eder. Bazan bu tesehhün tüberkülozi teşekkülatı cedideden münbaisdir (Tekellüs). Gışayi zülali

elyalı kuvvetli mühaccem, cevfi mafsaliye muallak bulunur ve fırsat bulursa koparlar. Gışayi zülalinin sathında granülasyon tezahür eder, gudrufu mafsaliyi rişi (pannus) tarzında ihata eder (arthiritis padnosa). Tüberkülozi mafsalsal iltihabı aynı zamanda sünkâr gibi granülasyon husule getiren bir iltihabı mafsalsal (ar. fungosa s. granülosa) dir. Granülasyon hastalığın her bir devrinde bulunur. Gudrufa sirayet eden granülasyon burada karha şeklinde zayıtı mucip olur. Ve sora azma sirayet, burada hakikî rim (kari) husule getirir. Bazan kesaha (Sequestre) yapar. Ve civarında tüberkülozi granülasyon vardır. Bu suretle tevessü eden tüberküloz mihî azma da sirayet eder. Pek ilerlemiş tüberkülozi iltihabı mafsalsalda granülasyon bütün mafsalsal istila eder. Aynı zamanda peynir gibi kiyhta mevcuttur. Bilahara mafsalsal harice tesakkup ve mafsalsal muhiti nesci munzamında istila eder. Buna tümör albus derler.

Böyle mafsalsal civarında bulunan gilafatı veteriyyede hastalığa iştirak ve fibrini iltihabı gılaş veteri (fibrinöse tendovaginitis) teşkil ve buradan bir nasur ile harice açılır. Bu hal insanlarda çok olduğu halde hayvanatta enderdir. Çünkü hayvanat buhale gelmeden itlaf edilir.

Serirî araz: Tüberkülozi mafsalsal iltihabının başlangıcında ekseriyya mafsalsalda hastalık görülmez. Bilâkis âni zuhur eden topallık ve hafif derecede şişlik görülürki en sevdiği mahal rıdfa, mirfaktır. Vahzevi tehassül ettiğine haml edilir. Gilafatı veteri iltihaba iştirak ve müzmin seyir tedrici olarak terakkî eder. Ve tüberkülozdan şüphe edilir.

Teşhis: Tüberkülin teşhisi kat'iyi temin eder.

4. Mafsalsalda serhest ecsam (mafsalsal faresi)

Corpora libera s. mures articulorum

Mafsalsalda serbest ecsam diye mükemmelen serbest veya gışayi zülaliye merbut serbest, sert ecsama denir. Bunların ekserisi nesci munzamdan neş'et eder. Ya gışayi zülalinin

fibrini tegayyüründen ve yahut evvela tehaccüm bilahare kopan elyafı mafsaliyyeden mütevellittir. Muhtelif büyüklüktedir ve teharrüşü mucip olur. Gilafı veteride dahi bulunur. Birde vahzevi tesir ile ufak bir azım parçasının veya gudrufun kopmasından tehassül eder. İnsanlarda böyle kendi kendine koparak tahassül eden mafsalin serbest ecsamına kopmuş gudruf ve azım (osteochondritis dissecans) derler. Bu hale ekseriyya hasta mefasılda tesadüf edilir. Bilhassa istiskada (Hydrops) olur. Fakat hayvanatta enderdir. Beygirin kitif ve rikbe, mabaz, rıdfasında bulunmuştur. Bir beygirin mabazında güvercin yumurtası hacminde ve hayvanın hali hayatında tesbit edilmiştir. Hali hayatta hiç topallık göstermiyen bir beygirin otopsisinde mabaz, rikbe, rıdfa mafsallarında serbest ecsam bulunmuştur. İkisi kiraz çekirdeği kadar diğeri tavuk yumurtası kadardı. Bazıları uzun zaman bir araz göstermeden mafsal içerisinde durabilirler. Fakat iki azım arasına girdikleri zaman yüksek derecede topallık ızhar ederlerki buda yine âni olarak zail olur ve tekrar yine zuhur eder. Bazan mükemmelen lems (palpation) ile teşhis mümkün olabilir.

Tedavisi: Cismi ecnebinin bilamel ihracı insanlarda müşkülâtı mahsusayı haiz değildir. Fakat hayvanatta insanlarda olduğu gibi asepsinin tamamen ve bila şüphe kabili tatbik olmaması ve teşhisin müşkülâtından dolayı baytaride ameliyye ile bertaraf edilmiş ancak birkaç vak'a vardır. Baytaride bunun için nafiz key tatbik edilebilir. Bunların tesiri olmadığı takdirde bütün ihtimamat ile aseptik olarak hazı mafsal (arthrotomie) yapılır.

Askeri Baytar Tatbikat Mektebi
Dahiliye kliniği mesaisinden

Muallim: Zühtü bey

Hayvanatı feresiyede

MEÂ EMRAZI TUFEYLIYE

Yazan: muavin
Adil Azmi

Taksimat:

A— Didanı şibih haytiyeden:

- 1) Askaritler
- 2) İsklerostomlar
- 3) Oksiyürler
- 4) Silikostomlar

B— Didanı şeritiyeden:

- 6) Anoplosefalinalar

C— Zülcehaeyn haşarata mensup östridiyelerden:

- 7) Gastrofiller

İlk söz:

Baytarlar için cihazı hazmî tufeylâtına da aşına olmak büyük ehemmiyeti haizdir. Çünkü bunların hemen hepsi müvellidülmaraz oldukları gibi mihmandarları olan hayvanatın kanına bakterilerin duhulünü teshil ve umumî bir sözle (mikrobî hastalıklara - bactérioses) sebep olarak mühlik neticeler tevhit etmektedirler.

Binaenaleyh tufeyli bir marazın tedavisi için bunların tarzı hayat ve neşvünemalarını, tevlidi maraz rollerini bilmek şarttır.

Mihanikiyeti emraz:

Tufeylâtı maaiye vücudu hayvaniye başlıca dört cepheden tesir ederek hastalık vücuda getirirler.

- 1) Tesiri mihanikî — Action mécanique
- 2) « gasibî — « spoliatrice
- 3) « semmî — « toxique
- 4) « telkihî — « inoculatrice

1) TESİRİ MİHANİKİ**Action mécanique**

Hemen takriben bütün ecnasın mevziî olarak mihanikî teşevvüşat husule getirdikleri biliniyor. Az adette oldukları zaman cüz'î veca verdikleri halde tezayütleri halinde bu tesirleri de iştîdat etmektedir. Tesiri mihanikî insidadat ve tesekkubattan ibarettir.

A) İnsidadat — Des obstructions.

Meselâ: kanatı Kolledokun, kanatı Virsungun bir askaritle tıkanması. Maanın tenya paketleri, askarit yumaklarile insidadı gibi.

B) Tesekkubat — Des perforations.

Bilhassa nematotların ısırıklarile husul bulan tekarruhat neticesi olarak tahakkuk etmektedir. Vasatı maaideki mikrop-lar meydana getirilen cerihalara tesir ederek karhat ve dolayısıyla cevfi peritoniye açılabilen bir geçit tevellüt ediyor.

2) TESİRİ GASIBÎ**Action spoliatrice**

Tufeylâtı maaiyede feresiye oksiyürleri istisna edilirse diğerlerinin kâmilten taam arkadaşı olarak yaşadıkları tespit olunmuştur. Bazıları mihmendarların ensacı ile beslenirler (didanın epitelyaî ledgaları). Mihmandarın kendisi için yuttuğu

ve hazmedip imtisas edeceği hazır gıdalarla geçinirler (anop-losefalalar). Bazı tufeylât da aynı zamanda kan emerler (bil-hassa sklerostomlar). Midii maaî parazitler gışayı muhatiye hücum edüp orada kan ve lenf ile geçinirler. Az adette idare-i bedeniye umumiyetle hafif bir tesir yaparlar ve bun-ların mevcudiyetinden dolayı hayvanat müteessir olmazlar. Bazan bir şahısta binlerce yaşarlar. Hususatı meşruhaya mebni her gün pek çok küçük (soignée) lerle evcaat husule getirirler. Hakikat itibarile onların bu tarzı gaspı pek cüz'î ve ihmal edilebilir mikdardadır. Fakat büyük rakkamlar halinde mevcudiyetleri ve tesirlerinin mükerreren ve aylarca devamı ekseriya öldürücü bir fakrüddeme sebep olmak için kâfi derecede ehemmiyetli yekûn teşkil etmektedir. Didanı maaide (kan emmek ve yemek - hématophagie) hassasının bulunmadığı çok zaman münaziünfih olmuşsada şöylece ispat olunmaktadır:

1— Henüz sıcak kadavralardan hayattar olarak toplan-dıklarında bir çoklarının kırmızı renk göstermesile;

Bu husustaki tetkikatımız aynı kanaati bize bahşetmiştir.

2— Muayenei mikroskopiye ile; kanatı halmîleri muayene olundukta (ölmeden evvel): typique hématie ler görülür. (Öldükten sonra) lâyuat ve lâyuhsa hématoidine ler siyah taneler halinde bulunurlar. Bunlar esasen kandan ancak emoğlobin cezbetmeğe muvaffak olmaları dolayısıyla kanın emildiğini tahakkuk ettirir.

Bu tarzda mesaimizle daima aynı neticeye destere olunu-muştur.

3) Tıbbi adlîde kan lekelerinin teşhisinde istimal edilen usullerin tatbiki ile:

Papier de benzidine istimalile ve Hémochromogène billû-ratı arayarak müspet netice alınmaktadır.

4) Spektroskopta muayene ile:

Didanı ezerek istihsal olunan mayiîin muayenesinde emoğ-lobin şeriti imtisası görülmektedir. Binaenaleyh tufeylâtı maaiyenin bir çoğu hématophage dır.

3) TESİRİ SEMMÎ

Action toxique

Tesiri semmî parazitlerin ifraz veya ifrağ suretile tardedtikleri zehirlerin filinden neş'et eder. Bu zehirleri daimî surette mihmandarlarının vücuduna boşaltırlar, ve mihmandarlar bu zehirlerle tesemmüm edinceye kadar imtisas ederek muhtelif teşevvüşatın mevzuu olurlar.

Bu teşevvüşat kan ve ahlât üzerine vaki semmî tesire karşı bir aksül'amelden ibaret olup onların bedenden tartlârile aksül'ameller de zail olur. Fakat kanda meydana gelen tegayyûrat tahal, kebet, ukadatı lenfaviyede talî tâdilât ve fartı nümûv husule getirir, mihî azım tegayyûr edebilir.

Bu teşevvüşatı semmiye iki türlüdür:

- a) Teşevvüşatı asabiye (güzazî-tétanisation ve sar'aviyüş-şekil ihtilâc -convulsion épiléptiforme v.s. gibi)
- b) Teşevvüşatı devraniye (inhlâlî dem -hémolise ve fak-rüddem- anémie v.s. gibi)

Didanın em'aya toksin tardedip etmedikleri uzun zaman munakaşada kalmış bil'âhara şu iki tarzda ispatına çalışılmıştır: 1— tesiri semminin bilâ vasıta ispatı:

a) Tufeylâtın bazılarının husule getirdiği hadisatı iltihabiye ile meselâ askaritler cilt ve gışayi muhatîler için tahriş edici bir maddeyi hamildirler. Bu hadisatı iltihabiye didanın teşrihi üzerinde çalışırken husule gelen iltihabı gışayi munzammei ayn, nezle, parmakların hakesi ve şişmesinden ve rüşeymlerinin cevfinden alınan mayiın göze damlatıldığı zaman şiddetli bir aynî aksül'amel görölmesinden ibarettir. Em'a tufeylâtından bazılarının zehri tecrit edilmiştir (tenio-toxine) gibi.

b) Hususî ve eterî rayihasile:

Askaridyoya musap danaların et ve nefeslerinden bu rayiha tesaut etmektedir. Halbuki bu koku ancak tufeyli bir ifrazın uzviyette işbaı kabul edilmek suretile kabili izahtır.

c) Tecrübe hayvanatına yapılan zerklerle:

Tazyik ve ezilmek suretile istihsal olunan saf tufeyli mayilerin eterli, küüllü veya sulu hulâsalarının tecrübe hayvanatına zerkinden hasıl olan teşevvüşat ile anlaşılacaktır. Bazılarında bu teşevvüşat mahsulâtı telkihiyenin tefesuha başladığına ve hatta daha basit olarak (parenterale) [*] tarik ile bir maddei ecnebiye girmiş olmasına atfediyorlar. Bu müellifler için hulâsai didaniyeleri 60 hararete maruz bırakmak veya bujiden filtre edilmek suretile kat'iyen tehlikeli değildirler. Binaenaleyh bu şekilde ret ve cerholunmaz bir ispat, gayri kâfi hüküm şeklinde kalmakta isede atideki literatür bu hususu emniyetle tasdik etmektedir.

(Tesemmüm didanide cümlei asabiye afatı: didan hulâsalarile muamele gören kobayların merkezî cihazı asabisinde şayanı dikkat afatı maraziye müşahede edilmektedir. Az çok seriri tezahürat arzileyen hayvanatın hüceratı ukteviyeleri tegayyûre ducar olmaktadır. Hücerat da muhtelif derecede inhlâlî levin mevcut olduğu gibi dahili hücere de birçok kanallar teşekkül etmekte ve bunların protoplazma etrafında yekdiğerrine tesalüp etmiş bir halde bulunduğu görölmektedir. Vahim olan vakayide nüve hücerenin muhitinde bulunmakta ve tebeddülü şekle ducar olmuş bir nüveyit arzetmektedir. Eşkâlî selimede elyafı asabiye tegayyûr etmemekte ve fakat eşkâlî vahimede bunlar da şayanı dikkat ve ehemmiyet tegayyûrat göstermektedir.)

2) Tesiri semminin bil'vasıta ispatı üç türlüdür:

a— Antikorların teşekkülü. Mikrobî intanatta olduğu gibi tufeyli intanatta dahi antikorlar teşekkül ediyor. Eğer bir şahıs tufeyli bir maraza musap olupta tufeylâtı hamil olduğu kanaatını bize vermiş olsa dahi aynı zamanda kanında antikorların bulunduğu anlaşılmadıkça o şahısta intan vardır denemez. Ancak tufeylin husule getirdiği marazın müspet ve mümteziç ârâzını bahusus gaitasında tufeylâtı veya sürfelerinin görüldüğü eşkâlî maraziyede buna hacet kalmayabilir. İşte bir çok

[*] Bu kelime harici maaî manasına olup tahtelcilt veya dahili verit mukabilidir.

parazitlerin tesiri semmileri eşhasın kanında hususî antikorların mevcudiyetini meydana çıkaran teşhisi tersibî, tespit ve ya kompleman inhirafı v.s. gibi usullerle ispat olunmaktadır.

b— Eozinofili: sıhhatlı bir beygirde eozinofil lokositlerin tabîî miktarı tahminen küreyvatı beyzaya nispetle 0/0 3-4 tür. Fakat tufeylî emrazda bu miktar on misli tezayüt eder. Eozinifillerin kan ve afat dahilinde keşfi bir teşhis vasıtası daha meydana koymuştur. Binaenaleyh tufeyliyülmense olan bir afeti teşhis için kanında eozinofil lokositler aranır. Esasen klinikte kanın eozinofilini aramak istikşafî kat'ileştiren ehemmiyetli bir usuldur. Biz bundan dolayı kliniğimizde müteaddit hayvanattan kan alarak eozinofillerin taharrisini serirî müşahede ve gaita muayenelerile tevhit ettik. Bir birine tamamen tevafuk etti.

c— Anafilâksi-Anaphylaxie. Bazı zehirlerin tesirine karşı uzviyetin hassasiyetini tezyit etme hassasıdır. İlk tesirin böylece sebep olduğu fartı hassasiyet, müteakip tesirlerin çok şedit ve âni teşevvüşatı husule getirmesine bais olur. Bu fartı hassasiyet çok defa fasılasız olurki buna choc anaphylactique denir. Bazan çok vahim ihtilaçlar felçler, bazan ölüm husule gelir.

Binaenaleyh anafilaksi muafiyetin tamamen aksinedir. Anafilaksi muhtelif parazitlerin mevcudiyetile vücut bulur. Hatta intanatı tufeyliyenin seyri esnasında husule gelen hadisatın çoğu anafilaksi ile izah olunur. Bir uzviyette parazitlerin mevcudiyeti onu daima anaphyllotoxine lerle mahmûl tutar. Şu suretle bir kerre hassasiyet kazanan mihmandar her yeni şedit zerke karşı aksül'amel hasıl eder. Buda onların zehir husule getirdiklerine bir misaldir.

4) Tesiri telkihî

Action inoculatrice

Birçok parazitlerin hakikatte başlıca tehlikesi kendilerine has olan esas tesirlerine nazaran daha çok bevilnak diğer afatı mihmandarlara telkih etmeleridir. Bütün bu vakayide

diğer afata ait mevadı kendi ifrazlarına ilâve ederek onu tahlit ve vahimleştirirler: esas tesirleri kudreti telkihiyelerine nazaran ehemmiyetsizdir. Zira bu sonuncu müthiş surette öldürücü sirayetler husulünü mucip olur.

Tesiri telkihinin bütün carih didanda mevcut olduğu muhakkaktır. Yani gışayı muhatileri cerihadar etmeğe, epitel tabakasını cerhetmeğe ve vasatta yaşıyan em'ada yaşıyan mikropların deme karışmasına mahsus bir kapı açmağa muktedirler. Ekseriya em'a parazitleri müteaddit afatı mikrobiyenin böylece bilvasıta bir sebebi isede bu uzun zaman münakaşalı kalmıştır. Bu kudreti-telkihiye bakteri ve didanın ekseriya tesadüf olunan bir (müşareketi hayatiye-Coexistence) larını izah eder. Bu bakteriler (pasteurella, cocus, Preiz-Nocard v.s.) dirler. Bu müşareketi hayatiye ileri sürülerek distomose-dai distom ve Strongylidose gibi emrazı tufeyliyenin istilâî halâtının münhasıran bakterililerin eseri olduğu ve didanın gayri müessir kaldığı gösteriyor isede bu bir mübaleğadır. Yağmurlu senelerde bu hastalıkların artmasının sebebi tufeylâtın da nispeten fevkalâde tekessürü ile izah olunur. Hakikatte mikrobî hastalıklar (şarbon, zatürriei intaniye, iltihabı eviei lenfaviyei hususiye v.s.) afatı tufeyliyenin tali ve mütemmim ihtilâtından başka birşey değildir. Hakikî rolü (rahne, itikâl) oynayan didandır. Çünkü bunlar daha evveldir. Em'a tetanozuna sebep hiç şüphesiz, tufeylâtın tevlit ettiği âfetin hizasından basilin nüfuzudur.

Şarbonda sert kiyahın, dikenin oynadığı roldan maada didansız telkihe müsait bir cerha hemen bulunmaz. Binaenaleyh Bactériose'da mümkün olmaz. Bu gibi ahvalde mikropların zuhuru için didanın daha evvel mevcudiyeti şarttır. Çünkü hali tabiide beşerei muhatiye mikropların geçmesine bir mani teşkil eder. Netice itibarile didanı ortadan kaldırmakla bunlara has olan ihtilâat ve tesiri telkihî aynı zamanda ve aynı darbe ile men edilmiş olur.

Em'a parazitlerinin müvellidülmaraz rolleri nedir?

Hulâsa edelim: Ale'l'umum tufeylâtı meaiye, sestotlar ve

nematotlar ve bunların en zararsızı olan oksiyürler bile bulunduğuş eşhas için tehlikelidir. Ve muhataralıdır. Bunlar (mi-hanikî, gasıbî, semmî, telkihî) mütehavvil tesirleriyle bilhassa insidadat, tesekkubat, iltihabat, tesemmümat, kâzip edranı tufeyliye, fakrüddem tevlit ve alelhusus eksəriya mihmandar-larına kendilerine has olan tesirlerine nazaran daha vahametli diğer âfatı aşılamahtadırlar. Bu tufeylât mütemadiyen gışayi muhatî meaiyi kemirmektedirler. Bir çok otopsilerde bunlar-dan mütevellit eski yaralara ait müdevver nedbeler görülmek-tedir. Diğer taraftan em'anın nihayeti asabiyesini tahriş ederek teşennücat ve mevzî felçleri mucip olabileceğî aksül'ameller husule getirdiğî gibi bazan da em'anın harekâtı müstediresinde ihtilâlat ve dolayısıyla mekûlâtın rûkûdetine sebebiyet verebilecek ihtikanat meydana getirmektedirler.

Demekki parazitlerle münten meşrubat ve mekûlâtı alan hayvanatın cihazı hazmileri oldukça kolay bir şekilde hara-biyete uğramaktadır.

Kan ile beslendiğî beyan olunan em'a tufeylâtı az adette olduğı zaman cihazı deveraniye aşıladıkları mikroplara karşı müdafaaya fagositoz kâfidir. Böylece mikroplar nufuz ettikçe, imha olunur: fakat aksi vakayide telkihat mebzuldür, mükerrerdir, binaenaleyh fagositoz gayrı kâfi gelir Cersumat gışayi muhatiye intişar eder ve umumî intan husule getirirler.

Sureti umumiyede çok veya az şiddetli nezlei midî meai-lere, vakit vakit hafif nezfi meailere, kesretle sancılara, inkı-bazlara, muntazam veya mütehavvil şiddette hadisatı asabiye-ye ihtilâtatı iğtidaiye ve zafiyete, bazan da fakrüddem ve kaşeksilere sebep olurlar. Bazı tufeylât ayrıca mevti mucip seddadatı demeviye husule getirmektedirler. Beygirlerde bil-hassa altı aylıktan iki yaşına kadar mer'alara giden taylor, çok kaba kiyah yiyen hayvanat ve sureti umumiyede bütün lâgar ve zaif eşhas meâî emrazı tufeyliyeyi ahze kabiliyet kazanmış olurlar. Fransız ordusu baytarlarından (Lagaillard)ın ahiren tufeyli hamil üçyüzü mütecayiz hayvanda tedaviden evvel ve sonraki müşahedeleri, tecrübeleri şu neticeyi ver-miştir,

Lâyıkile beslenmelerine ve işleri ağır olmamalarına rağmen görülen zafiyet ve fakrüddem, sefaleti fizyolojiye, iltihabı meâî müzmin hemen daima tufeylâtı meaiden ileri gelir.

Meâî emrazı tufeyliyenin ârazı:

Tufeylâtı nevi ve cinsi ne olursa olsun müşterek âraz gös-terirler. Bu âraz üç şekilde toplanırlar:

1) Gayrı mer'î şekil: nazarı dikkati celbeder âraz görün-mez, ancak gaita biraz parlaktır. Bazan zahirî hiç bir sebep olmadan zayıflar, toplanamaz. Mademki em'alarında parazit bu-lunan bütün hayvanlar iltihabı em'aya namzettirler, binaen-ailey soğuga maruz kalmak, yorulmak gibi uzviyetin muvakkat kesbi zaaf etmesile hâd veya müzmin bir iltihabı em'anın der-hal uyandığı görülür.

2) Mutavassıt şekil: işe mukavemetleri azalmıştır, zayıftır, bütün ihtimama rağmen mukavemet kazanamaz, ve ishali olurlar.

3) Vahim şekil: küduret, nesçi şahminin hemen tamamen zail olması, adelâtın erimesi, kılların donuk olması, kış tüyü-nün yaza kadar devamı görülür. İştihâ mefkut, fesadı zevk mevcut, gışayi muhatiler soluk, hafif sancı, mevaddı gaitanın yumuşak yahut küçük ve zarla mestur olması, biraz mesai ile soluma, kuvvetten düşme gibi alâim izhar eder. Sefaleti fizyolojiye başlamıştır. Beslenmesine ve mukavviyat itasına rağmen çürüğe çıkarılmasını mucip olur. Bu şekil nadirdir. Ayrıca her tufeyl husule getirdiğî emrazın bahsı mahsusunda arzedileceğî veçhile hususî ve vahim bazı eşkâli mütenevvia gösterirler. (Anevrizmler, amboliler, hadisatı asabiye v.s.) gibi.

1919 da Urbain cephei harpten lâgarlık dolayısıyla gönde-rilen bir çok beygirlerin otopsilerinde sklerostom, gastrophil, askaritlere tesadüf ettiğini bildirmiştir.

Em'a tufeylâtından mütevellit iltihabı sehaya ârazı, bazan emrazı asabiyei vahime zannını uyandırır. Em'ada mevcut tufeylât tardedildikten sonra bu âraz da kaybolur. İltihabı se-hayayı tufeyliyenin tekevvünü ârazının em'ada mevcut didanın toksinlerinden mütevellit bulunduğı kat'idir.

Askaritler, oksiyürler, tenyalar avarızatı asabiye husule getirir (tekallüsat, ihtilâcat, devvar, felçler, titremeler ve teşevvüşatı aynıye) bunların başlıcalarındandır.

Menşei meçhul kalan iltihabı sehaya vakayinde sebebin tufeylî olup olmadığını tetkik çok fayda bahş ve mühim oluyor. Biz klinikte sklerostomlardan mütevellit iltihabı sehaya ârazî gösteren bir kadanının sklerostomiyasız noktai nazarından tedavisini müteakip tamamen şifayap olduğunu gördük. Bu ve bu gibi menşei gayrı malûm hadisat ve avarızatı asabiye vakayinde meâi tufeylâtı aramak her arkadaşın borcu olmalıdır. Sklerostomlar bahsinde bu vak'a zikredilecektir.

Meâi emrazı tufeyliyenin teşhisi:

Kaideten parazitin meydana çıkarılmasile karar verilir. Didanın görülmesi teşhis için sağlam bir nişanedir. Emrazı tufeyliyei meaiyede didanın bazıları kendini gösterir (askarit). Fakat tenya halkaları ve sklerostom ve bilhassa slikostomlar nisbeten küçük olduklarından görülmeleri için yalnız mevaddı gaitayı uzaktan hörmek kâfi değildir. Muhtelif kısımlarından bir miktar alınır, su ile muamele edilir ve bu suretle bir kapta tetkik olunursa daha emniyetli bir muayene yapılmış olur. Bu emrazdan mütevellit sancılar bilhassa son baharda vukua gelir. Yani son bahar sancılarının ekserisine sebep tufeylâttır. Çünkü hayvanat mevsimi sayifte tufeylâtı alırlar. Son bahara doğru kemale gelmiş ve faaliyete geçmiş bulunurlar. Bu sancılar alel'umum mütekattı ve asam olup bazan ishalle müte-rafıktır. Fakat sadece ârazın tetkikine istinat eden teşhis nakıs bir kararı ihtiva eder. Meselâ bir anteridin mevcudiyetini gösteren fakat bunun menşei tufeylî olduğunu işaret edemeyen her hangi vak'ada baytar ancak bir zan ve şüphe kazanabilir. Ve diğer hayvanatın vikayesini düşünebilir. Bundan başka emrazı tufeyliyenin muhtelif in'ikâsat göstermesi dolayisile münhasıran mikroskopsuz teşhis ile tanınmış pratisiyenler tarafından irtikâp olunmuş müteaddit hatalar zikredilmektedir.

Diğer taraftan bu âraz batı olduğu zaman çok günler müşahadeyi de icabettirdiğinden bu müddetin devamında tedavi zamanı teşevvüşiyet içinde geçmiş oluyor. Tufeylî emrazın ârazı cinsine göre de hususiyet gösterebilir. Bu gibi ahavide teşhis mezkûr tufeylâtın müstakil bahsinde bildirilen âraza nazaran kat'ileştirilir. Kat'i teşhis için umumiyetle behemhal kordebinî tetkikata müracaat şarttır Çünkü alel'umum yumurtalar milimetrenin onda biri kadar, yani mikroskopiktir.

Muayenei hordebiniye

Bu tarzda mesai cersumatın mevaddı gaitada aranmasile kuvveden fi'le çıkarılır. Çok emin ve seri her kes için müsait olması noktai nazarından kıymetlidir. Mikroskopik tetkikat için hususî usul tahtında hareket etmek lâzımdır:

Muayene edilecek mevaddı gaitanın meai müstekimden alınması (bizzat eldivenli el ile) meşruttur. Bu şart, bilhassa yumurtanın teşrihi tetkikatı noktai nazarından mühim ve parazitolojiye ait bir mesele olmakla beraber bizim maksadımız, (bilhassa orduda marazî tufeyliden şüpheli hayvanın mevaddı gaitası yerine başka salim bir hayvan gaitasının muayene edilmesini temindir. Şayet mevaddı gaita baytarın gözü önünde mevzudan itrah edilmekte ise tabî diğer zahmeti ihtiyara lüzum yoktur.) Yalnız gaitanın taze olması şarttır. Şayet bir kaç gün geçerse hararetin veya burudetin tesirile eşkâl değişebilir. Binaenaleyh mikroskop mevcut değilse başka bir mahalle gönderilmesi icabediyorsa şu usul ile gaitanın muamele görmesi lâzımdır:

Gaitanın muayeneye sevk için istihzarı:

Gönderilecek kabın içine muhtelif kısımlardan gaita alınarak konur, sulandırılır. Suyun sathında bazı eşsam toplanır. Bunlar su ile beraber süzülür. Kalan tortu %5 formül dahi- linde en uzak yerlere bile gönderilmek şartile yumurtaların eşkâlini aynen muhafaza eden ve bütün yumurtaları hamil olan bir madde demektir. Böylece kapatılıp parafinlenerek sevk olunur.

Muayene usulleri

1— Numaralı basit usul:

Alel'umum müstacel olmak için bir nohuda yakın cesamette gaita alınıp bunu lâmin üzerinde bir damla su ile ezmeli, karıştırmalı, büyük parçaları ayırıp lâmin üstünden bir vasıta ile almalı, su ile karışmış olan ve kesif olmayan aksamı bir lâmel kapayarak 3 numaralı objektifle muayene etmeli. Yumurtaya tesadüf olundukta kat'i kanaat için 7 numaralı objektifle de bu yumurtalardan birini muayene etmeli. Fakat gaitanın her kısmında yumurtanın bulunması mümkün olmadığından ya bu usulü muayenenin mükerrer tatbiki ve yahut şu tarzı ameliyeye lüzum hasıl olacaktır.

2— Numaralı basit usul:

Gaitanın muhtelif aksamından tahminen 25-30 gram kadar alıp yumşak hamur kıvamında olacak derecede sulandırarak tamamen karıştırmalı ve hatta bir havanda ezmeli, iyice halita yapıldıktan sonra ondan bir nuhut cesametinde alıp (1) numaralı usul veçhile muayene etmelidir (Böylece mükerrer muayenelere lüzum kalmamış olur.) Yumurtaların daha temiz olarak görülebilmesi ya süzmekle ve yahut santrifüje etmekle mümkün olur.

3— Numaralı süzme usulü:

Gene muhtelif aksamdan alınan gaitanın bir miktarı (1-2 gram) üzerinde yapılır. Bu gaitanın şu üç mahlulden birisi ile karıştırılıp ezilmesi lazımdır.

Meşbu tuzlu su mahlûlü (tuz suda erimeyip kabın dibinde teressüp edinceye kadar)

Kesif şeker mahlûlü (500 gram şeker, 500 gram su nisbetinde) bu mahlüllerden birisile veya glycerine ile teblil edilir. Bir havanda ezilir. (Azar azar mahlulden ilâve edilerek ezimeli), ince tel süzgeçten geçirilir. Süzülen kısım ağzı dar ve üstüvanî olup dibine doğru genişleyen ve düz bir kaide ile nihayet bulan bir şişeye yani bir erlenmeyere sevkolunur. Ağzına kadar

doldurulur. Beş on dakika beklenir; Bu intizar mahlûlün kesafeti hasebile yumurtaların tamamen satha çıkabilmesini temine kâfidir. Yalnız fazla beklemek ve arada başka işlerle meşgul olmak yumurtaların derununa muhitinden cezbedtiği kesif mahlulden dolayı sıklet kazanarak dibe çökmeleri mümkün olur. Mamafi mesaimiz esnasında tecrübeten beklettğimiz erlenmeyenlerin sathında bir kaç saat sonra da yumurtaların bir kısmını bulduk fakat esas olarak 20 dakika zarfında muayene yapılmalıdır. Şu kadar varki şeker mahlûlü, tuz mahlûlünden daha bahalı ve daha elverişsizdir. Aynı gaitanın ayrı ayrı tuz ve şeker mahlûllerinde istihzarından sonra aynı zamanda yapılan muayenei hurdebiniyesinde tuz mahlûlünde yumurtalar daha kolaylıkla satha çıkabildiklerinden bu mahlûlün yumurtalara hassai tezellukiye kazandırdığı, halbuki şeker mahlûlünün hassai telâsukiye kazandırıp yumurtaların noksan olarak satıhta terrküm ettirdiğine atfedecek mütebayın neticeler elde edilmiştir.

4— Numaralı süzme usulü (Santrifüje):

3 Numaralı usul ile süzülen kısım bir santrifüj tüpüne sevkolunur. Bir kaç dakika santrifüje edilir. Yumurtalar satıhta teraküm etmiştir. Beklemeğe lüzum yoktur. Tüpün sathından alınır.

Son iki usulde gerek erlenmeyerde ve gerek santrifüj tüpünde toplanan yumurtalar hemen sathından bir ansla alınarak lâm üzerine damlatılır. Ve lâmel kapatarak muayene olunur.

Teşhis noktai nazarından muayenelerde yumurta bulunmayacak olursa her halde didanın yokluğuna hüküm vermeme-lidir. Gaitada yumurta bulunmadığı halde müstesna tesadüf eseri olarak uzviyette didan mevcut olabilir. Şöyleki:

1— Musap hayvan yalnız erkek yumurta alır ve binaenaleyh em'asında yalnız didanın ricali bulunabilir.

2— Mevcut dişi didan müvellidübeyiz olmayabilir.

3— Yumurtalar her zaman itrah olunmayabilir.

4— Tenya halkaları yırtılmayabilir.

Binaenaleyh bu gibi mehazirden dolayı bir kaç gün mevaddı gaitanın tekrar muayenesi içabeder.

Zülhafiratın gaitasında bulunması kabil olan yumurtalar yalnız sklerostom, silikostom, askarit yumurtalarıdır. Bu yumurtaların eşkâli tufeylâtı mezkûreye ait bahislerde münderiçtir.

Tenyalar yani feresiyeye mahsus olan üç einsten ibaret anosefalâların yumurtaları, vücutlarından kopup gaita ile itrah olunan halkaların içinde harice düşmekte olduğundan gaitada görülmezler. Ancak her hangi bir tesiri mihanikî ile bu halekatın birisinin yırtılması şayet vaki olursa tabîî görmekte mümkün olur. Fakat biz bir buçuk senelik mesaimizde böyle bir vak'aya tesadüf etmedik.

Oksiyürler ise doğrudan doğruya şercin hafatına yumurtalarını bırakmakta olduklarından umumiyetle gaitaya karışmakta ve binnetice mikroskopla tesadüf olunamamaktadır. (Fazla malûmat için bahsı mahsusuna müracaat.)

Mevaddı sefeliyede yumurtalarla enbubei hazmiyede bulunan didanın adedi anlaşılmaz. Çünkü: tufeylâtın tebeyyüz mın-takasından şerce kadar olan aksamı meaiyenin sutuhu çok vasi bulunması ve ivicacat ile bazı inhinaat arzemesi muntazam bir itraha mani olabilir. Yumurtaların derununa karıştırdığı hazım bakayasının sıkletinin mühim yekûna balığ olması bazan cüz'i ve bazan da çok yumurtayı hamil olmasına sebep olabilir. Diğer taraftan bir dişi askaridin bilhisap günde on altı bin yumurta itrah edebilmesi nazarı itibara alınır. aalel'ade alınacak bir nohut cesametindeki gaitada bulunan yumurta adedi tufeylâta ait kemmiyet itibarile bir mana ifade etmeyecektir. Yalnız tetkike değer bir nokta var: bu noktanın izahı için bir buçuk senedenberi çalıştığımız muayene usullerinden en kesretle müracaat ettiğimiz bir usulün şurada arzı icabediyor.

(5) Numaralı nispî usul:

Bu usul en ziyade sklerostom yumurtalarını saymak ve buna göre mevzular üzerinde karar vermek istediğimiz bir usuldür.

Alınacak bir gram gaitadır. Buna azar azar ilâve olunan tuz mahlûlû meşbuu ile bir havanda ezilir. Tamamen tuzlu su ile mezc edilir. Ancak bir erlenmeyerin alacağı kadar tuz mahlûlû kâfidir. Bir gram gaitanın ne miktar yumurta ihtiva ettiği tetkik olunacağından bu miktardan fazla tuz mahlûlûnün konması doğru değildir. Çünkü gramla alınan gaitanın bir kısmı erlenmeyerin kabul edebileceği mahlûlden bir miktarı artmakla o kısım sahai tetkike girmemiş olur. Tamamen karıştırıldıktan sonra yumurtaların geçebileceği fakat gaitada gayri münhazım bakayanın geçmeyeceği kadar ince delikli bir tel süzgeçten (adi çay süzgeci) kâmilten süzülerek bir erlenmeyere sevkedilir. Ve tabîî ağzına kadar doldurulur. On dakika sonra bir ansla damla halinde alınarak bir lâmin sathında dört damla muntazaman dizilir. Her damla üzerine bir lâmel kapatılır. Böylece bir şekil dahiline yumurtaların hepsi lâmlarda toplanabilmek maksadile mahlûlûn sathında üç lâma alınır. Lâmeler kapatılır. 3 numaralı objektifle muayeneye başlanır.

Her mikroskop sathında görülen yumurta adedinin vasatîsi ile bir anslık damlanın muhteviyatı ve bir gram gaitanın ihtiva ettiği yumurta mevcut müstahzarat üzerinde sayılarak tespit olunur.

Kliniğimize gelen askerî ve ahali hayvanatıle hariçteki şüpheli hayvanattan tedarik ettiğimiz 124 reis beygir ve ester gaitasının tetkikinden şu netice çıkarılmıştır.

Aynı gaitanın muhtelif birer gramlarının tetkiki neticesinde her bir gram gaitada 45 den fazla ve her sahai mikroskopiye vasatî 6-8-10 ve bir anslık en fazla 37 yumurta tespit ettiğimiz vekayi, aynı zamanda zafiyet, kan muayenesi ile müspet fakrûddem, ârâzı asabiye, hafif sancılar, anterit gibi avarızdan bir kısmını izhar eden 7 reis hayvana aitti.

Buna muhalif ve müstesna bir vak'amız var:

Klinik şubelerindeki hayvanattan daima mevadî gaita almakta olduğumuz için Nalbandî kısmında bir ayak hastalığından tahtı tedavide olup başka hiçbir nişanei maraziye izhar etmeyen ve semin olan 14 tırnak numaralı koyu kestane

doru beygirin gaitası müteaddit kerreler burada tahtı tedavide olduğu zaman ve tedavi edilip kıt'ası bulunan harp akademisi süvari bölüğüne sevkinden sonra getirtilen gaitasının yine muhtelif müstahzarlarda bir çok saha mikroskopiye 10 ve bir gramında 45-75 yumurta ihtiva ediyordu. Hayvan buna rağmen gürbüz ve hiçbir alâimi maraziye göstermiyor, yemini, suyunu muntazam alıyordu. Yalnız tırnak çatlağı mevcut olmakla hizmette kabiliyeti bilinmiyordu.

Şu son hadise mesgul bulunduğum tarzı muayeneye mütebayın çıkıyordu.

Bir gram gaitada 56 den fazla sklerostom yumurtası gördüğümüz ve kendisinde tufeylâta ait umumî ârâzdan bir kısmını müşahade ettiğimiz yedi reisten (sklerostomlar bahsinde de arzedileceği veçhile) bir kısarak müterakki zafiyet ve kaşeksiden mürdolzdan evvel verilen muzadı tufeyil ve müşhil edviyenin tesirile çok miktarda kâhil sklerostom tardetmekle beraber badelmürt otopsisin de de maai galiz ve averden 50 kadar daha toplanmıştır ki yumurtanın adedi, hastalığın ilerlemiş şekil ve bunun müsebbibi olan sklerostomların kesreti yekdiğerine tevafuk ediyordu.

Bu 7 hayvanın ikisi kaidevî bir tedaviye alındıktan sonra itrah ettikleri sklerostomlardan ele geçirilen birisinde 76, diğlerinden 120 adet olup gece itrah odip boksun tathiri esnasında ortadan kaldırılmış olanlarla beraber çok büyük bir yekûn teşkil ediyorduki bu hayvanların da hordebini teşhis ve serirî ârâz ile itrah ettiği tufeylâtın kesreti tarzı muayenemizin sıhhatini ispat ediyordu. Mütebaki dört reisten birisi hariçte muayene ve tedavi edilip buna mukis netice alınmıştır. Kalan üç reisten ikisi kliniğe berayi tedavi gelen ahali hayvanatından olup gösterdiği ârâzı seririye yine muayenei hordebiniye-yi tevafuk ediyordu. Bir gramda yumurta adedi her ikisinde 45 den fazla idi. Fakat reçetesi verilirken sahiplerine tenbih ve rica edilmesine rağmen itrah ettiği didan miktarını öğrenmedik.

Son kalan diğeri bir mirî beygire müessir edviyenin mefkudiyetine binaen alelade edviye verilmiş olup itrahi mümkün olmamış, fakat ârâz hafiflemiş olmağla kıt'asına sevk edilmiştir.

Şimdi tetkike değer noktaya gelelim:

Memleketimiz tababet aleminde esaslı surette ilk defa ilmi hayvanatı tıbbiye ve parazitolojiye ait büyük eserlerle tetrisatta bulunan Müderris Baytar İsmail Hakkı Beyin bir makalesinden aynen alıyorum:

«Mavaddı gaita muayenesinde bir müstahzarda 15-30 yumurta görülürse intanın şiddetli, kitlevî olduğuna delâlet edersede daima böyle değildir. Bazı hayvanların mavaddı gaitasında bir müstahzarda 10-15 yumurta bulunduğu halde müteessir olmazlar. Diğerlerinde 5 yumurta bulunduğu halde bitkin bir manzara arzederler.»

Bu müstahzarın tarzı istihzarını göstermediklerine nazaran her halde (Parazitolojide tatbikatı hordebiniye) ünvanlı kıymetli eserinin 247 ve 248 sahıfalarında didan yumurtalarının tadadı serlevhasile beyan buyurdıkları iki şekilde yapılan istihzardan birisile olacağı tabiidir. Bu usullere göre yine bir gram gaitadaki yumurta adedi tespit edildiği, binaenaleyh parantez içindeki hüküm ve neticenin bu suretle tekrarr ettiği anlaşılıyor.

Biz yumurtaları gayet az adette bulduğumuz halde ârâzı seririyeden bir kısmını olsun gösteren zülhafirata tesadüf etmedik. Buna mukabil 40-46 den fazla yumurta gördüğümüz halde hiç bir ârâzı seririye göstermeyen ancak bir reis 124 reis arasında istisna teşkil etti.

Demek ki yumurtaların bu şekilde fazla görülmesi tufeylî hastalıkların husul bulmakta olduğunu gösteriyor. Fakat gaitalarını muayene ettiğimiz bu hayvanların 120 resini bu hayvanatın tecrübe hayvanı şeklinde tevkifi mümkün olamayacağından tecrübeten tahtı tedaviye alamadık. Binaenaleyh az adette yumurta gördüğümüz halde em'adaki didan miktarı meçhulümüz kaldı. Belki de dakik tetkikat neticesi neşredilen bir çok literatürlerin ekserisinde bildirildiği veçhile mütebayın neticeler elde edilebilirdi. Şu halde fikrimizi izah edelim:

Yumurtaların adedine nazaran em'adaki tufeylâtın mikdarını yakinen tespit için bir buçuk senelik mesaimizle kat'i, müdellel ve bir esas gösteren netice elde edemedik. Esasen Röckfeller müessesatı hayriyesi nematotlarla mücadeleye karar verdiğinden, yâni on seneden beri bu husustaki dünya meseaisi sayılamayacak kadar çok olduğu gibi her müdekkik bir çok usullere müracaatla tetkikatta bulunmuşlar ve bir netice alamamışlardır. Bu tetkikatın belki müsmir ve müspet bir netice vermesi mümkün olabilir.

Ankilostomyazis ile mücadele için yapılacak muayenelerde kullanılan Lane ve Stoll ampülü ve bu uğurda profesör Filobornun Hamborger Dechglasgâhlung usulu ve buna ait Hamburg memaliki harre enstitüsünde mevcut bakırdan mamûl kutulara ve yine mezkûr müessesede mevcut küreyvat tadat lâmlarına müşabih lâmlar gibi hususî alât ve riyazî hesabata müstenit usullerin tekemmülü ile bu müşevveşiyetten kurtulacaktır. Nev'i beşerin enbubu hazmîlerinin nispeten basit teşrihi teşekkülünden dolayı evvelcede arzedildiği veçhile feresiyenin vaz'iyeti teşrihiyesine nazaran yayinî karar vermek ve bunda muvaffak olmak mümkün olabilecek isede baytarlıkta hatta 24 saatlik gaitalar üzerinde çalışılsa dahi bu günkü tarz ve vesaitle bir kat'iyet elde edilemeyeceği gibi ortada zahmete değer mes'ele mevcut değildir. Çünkü tababeti baytariyede maaî tufeylâta ait şekil değişiktir. Hayvanatta gaita hususî bir kontrole tâbi kılınmasa dahi daima seyislerin gözü önündedir. Ekseriya askarit, tenya parçaları gaitada görülebilmektedir. Bundan maada ârâzı maraziye basit usuldeki muayenei hordebiniyedeki görülecek tufeyl yumurtası teşhise kifayet eder.

Hayvana bir teknik dahilinde tufeylin ait olduğu Vermifuge veya Tenifuge verilmekle ve diğerlerinin vikaye çareleri bulunmakla ordunun bizden beklediği vazife ifa edilmiş olur.

Salifüzzikir dakik hisabat; belki insanlarda ârâzı ihtilât eden vekayii maraziyyede seri kararlar vermek ve mevcut teşevvüşü izale etmekle muzaddı istitbap bir ilaç vererek esasen mukavemetsiz kalmış vücutların sebebi kuhul ve hat-ta mevtini mucip olmak içindir.

Bir mes'ele kalıyor:

Mevaddı gaitasında gayet az adette tufeyil yumurtası (meselâ sklerostom yumurtası) bulunan her hangi bir hayvanın cihazı hazmîsi de tufeyli hamildir. Didanı hamil olduğu halde henüz kabili takdir surette ârâz göstermemeleri mukavemeti hususiyelerinden ileri gelir. Henüz kendilerini müdafaa edecek vaziyettedirler. Fakat nede olsa mihanikî, gasıbî e'falini yapmağa başlamış diğer emrazı telkih için tehdit yaklaşmış bu gün değilse bile yarın tekessür ve tezayüt ederek ve hayvanın bir ademi mukavemetini bularak tesiri semmîsini de insafsızca icraya hazırlanmış demektir.

Tababette daha doğrusu fenni tedavide esas vikaye olduğundan ve tufeylin maada bulunuşuna nazaran hayvanı tufeyilden vikaye safhası mürur etmiş hayvan bir çok mucibi mevt emrazın tekevvünü arefesini idrak etmiştir. Binaenaleyh azda olsa yumurta görülünce derhal tedavi zaruridir. Bu uğurda her ne kadar bir masraf ihtiyarı lâzım isede taam arkadaş tufeyil em'ada bulundukça hayvanın tamamen istifade edemeyeceği gıdasının mal olduğu fiyat ile mukayese edilirse verilecek devanın malî kıymeti çoktan tazmin edilmiş olacaktır. (İ.H.) Çünkü bu suretle uzun uzadıya bahsedilmiş olan tufeylin zararları refedilmiş, hayvan gıdadan ordu hayvandan istifadeye başlamış olacaktır.

Miagava usulü ile yumurta aranması:

Muhtelif aksanı gaitadan bir ceviz cesametinde toplanarak bir tecrübe enbubesine konur. Bunun üzerine iki veya daha

ziyade sulandırılmış hamızı klorma konur. Müstahlep olun-caya kadar çalkanır. Mahlûl süzülür. Süzülen kısım 5 dakika santrifüje edilir. Çöken rüsüp muayene edilir.

Tillmann bu usulü tadil etmiş. 176 hayvan üzerinde çalışarak şu şekli kabul etmiştir:

Santrifüjden sonra elde ettiği rüsübü tekrar teblil edilmiş hamızı klorma mahlûlü ve eterle yıkıyor, tekrar santrifüje ediyor. Böylece elde edilen rüsüp gaitadan tamamen ayrılmış ve gayet şeffaf elan yumurtaları havidir.

Bu tarzda yumurtaları muayene etmeği, sırf heveskâran meraklılar için bittefrik aynen istinsah ettim. Kıt'ada bu usulde muayeneye çalışmağa lüzûm yoktur. Sırf lâboratuvara mahsus bir tarzdır.

Yalnız şunu da ilâveden geçemeyeceğim:

Maaî tufeylâtın tevilit ettikleri emrazın şekli zafî ve te-semmümîsi daima batî, müterakki, tedricî bir seyre malik olmaktan başka trombo-ambolik sancılar, temezzûkat ve insi-dadatı maaiye, peritonit, nezfi dahililer v.s. gibi mühlik netayicin nadiren tehassülü dolayısıyla emrazı sairei vahime ve intaniye karşısında ehemmiyetleri mütenakıs görünmekte-dir. Binnetice maada tufeylâtın mevcudiyeti velev cüzide olsa gaitada yumurtaların bulunmasile aşikâr olmasına rağmen vahamet arzetmeden tedaviye geçilmediğindenmi, yoksa vika-ye tedabiri kâfi gelmediğinden veya tamamen ifa edilmediğinden midir Almanya, Fransa, Normandiya, Rusya, Avusturya, Macaristan, Bulgaristan, Yunanistan, da velhasıl bütün mema-likte ve memleketimizde maaî tufeylin % nispeti (50-98) e balığ oluyor. Bir sürü mantıkî, fennî, ilmi esasata müstenit vikaye tedabiri ve tedavi çareleri mevcut olduğu halde aceba neden önüne geçilmeyor ve temizlenmiyor? umu-mî bir taharetin birçok sebepten dolayı mümkün olmadığını kabul edelim. Aceba ecnebi orduları hayvanatı da bizdeki gibi yarıyı geçen bir ekseriyetle tufeylâtı, bilhassa skleros-tomları hamilmidirler? bu hususa dair her ne kadar askerî bir istatistik tabîi gayri mevcut. Fakat bizim yaptığımız gibi

onların istatistikleri de muhtelit ve umumî ise askerî hay-vanları da tufeylâtın bir çoğunu hamildirler. Fakat bunlar için ecnebi ordularında tedabire ne derece ehemmiyet verildiğini de bilmiyoruz. Binaenaleyh yumurtaların muayenesi bahsın-daki maruzatımızda bunların görülmesi tedavi ve tedabirin icrasını ihtar eder diye yazdığımızda musır bulunuyoruz. Çünkü bu gün bir ârâzı mütezahir değilse, yarınki netice fakrûddem ve zafiyet olacaktır. Yine tekrar tufeylâtı maaiye-ye ehemmiyet vermeyen bu tufeylâtı sathı bir nazarla gören ekseriyete yüksek sesle arz ediyorum ki bunlarla mücadele ve hamillerinin tahlis ile kudret ve mukavemeti hayvaniye temin, neslin lâgarlığı refedilmiş, ve ordunun hareket, cer ve sevkıyat gibi esaslı ana işleri rahnedar olmadan selâmete isal edilmiş olur. Aksi takdirde sırası geldikçe kaydedilecek bir çok literatürlerde görüleceği gibi umumî ve devamlı hareket-ler neticesinde yalnız tufeylâtın tesirile binlerce zayıf ve kaşektik, skletik hayvan cephe ve menzil hidematından arta-cak, orduya nafi olmadan, atıl ve gayri fail bir hale gelecektir.

Tedabiri tahaffuziye (vikaye):

Prophylaxie de gaye cersumelerin inkişafına mâni olmak, musabiyete mâni olmaktır. Bu iki tetbirin icrası için neşvü-nümayi didanın hülâsatan bilinmesi lâzımdır. Kâfi derecede sıcak, ratıp bir muhite düşmek şansına mazhar olan ekseri tufeylât yumurtası inkişaf ederler. Diğerleri kurur ve ölürlür. Yumurtalar rüşeyimlenmek için durgun sularda, bataklıklarda, gübrelerde, ratıp çayırarda hür bir hayat takip eder. İntanî şekle gelince su ve nebatî gıdalarla bir zihayatın enbubu haz-misine naklolunabilirlerse orada usaratın tesirile ambriyonlar yumurtadan çıkarlar. Sürfe devrini ikmal etmek için bir safha geçirirler. Sürfe müddetini de ikmal ettikten sonra kâhil bir didan husule gelir. Bu evvelki yumurtaların aynını yumurtla-mağa başlar. Şu halde neşvünema bir çenber halindedir. Binaenaleyh buna nazaran:

Vikaye usulleri:

1— Mademki bulaşma gaitanın hamil olduğu yumurtalar-dan husule geliyor. Evvelâ bunların tahribi düşünölmelidir. Bunun için de;

a) Musabın gaitasını her gün toplamak ve onları dezenfekte edip gömmek dezenfekte 1/10 asit sülfürik veya kireçle yapılır. Yalnız kesif kavkaalı yumurtalar (bilhassa askarit yumurtaları) ifrat derecede mukavemet ettiği için bu ilaçların tesiri imtidatlı olmalıdır.

b) Tufeylâtı havi toprağı kazımak. Bu ameliye kabiliyeti nufuziyesi olduğu için gaita ile mümtazi bulunması lâzım gelen mahalde yapılacak ve toplanan bu toprak yığını derin bir mahalle gömülecektir.

c) Bulaşık mahalleri dezenfekte etmek (kireçle badana etmek.)

d) Parazitli eşhas tarafından dışarı atılan kâhil kurtları yakmak (çünkü dişiler tekâmüle muktedir yumurta ile doludur.)

Mütebaki yumurtaların inkişafını menetmek.

Yumurtalar ancak ratıp bir mahalde rüşeyme tahavvül ettiklerinden zeminin rutubetini hafifletmek, çayırı kurutmak ve yahut mümkün değilse musapları kuru bir mahalle nakletmek suretile dökülecek yumurtaların ölmesini temin etmek.

3— Yumurtaların ve ambriyonların, sürfelerin ağızdan mideye girmesine mâni olmak.

Yukarda bildirilen tetbirlere rağmen sirayetten tevakkî olunamaz. Ancak

a) parazitli yerleri kurutmakla kireçlemekle veya sülfotaj yapmakla.

b) Yalnız temiz gıda vermekle: cari, berrak bir içme suyu, kuru nebatî gıdalar veyahut havuç, pancar v.s. gibi pişmiş gıdalar. Eğer çare yoksa -yaş gıda vermek zarurî ise- iyi yıkanmış ve tamamen temizlenmiş bulunduğu kanaatî kâmile olacak surette sudan geçirmek.

4— Mihmandarı mutavassıta hacet kalmadan neşvünüma bulan tufeylât (sklerostom, askarit v.s. ...) için: gayrı musap hayvanatı behemehal parazitlerden, bilhassa onların mevaddı gaitasından uzaklaştırmak.

Umuî olarak mademki intan yumurtaların 8-15 gün nihayetinde ambriyone olmasile başlıyor. Bütün musapları hordebini teşhise müracaatla (gaita muayenesi) tespit etmeli ve onları kuru bir yere terketmeli.

5— Hayvanatı didandan bir sistem dahilinde kurtarmak için her sene onları çayıra sevkten evvel daha ilk baharda vakî bir muzaddı tufeyil vermek suretile çayırın parazitli gaita ile telvisine mâni olmalıdır. Aksi halde bütün hayvanatın intana duçar olacağı %yüz kadar bedihi ve aşikârdır.

Umumî tedavi:

Alel'ade üç tavsiyeden ibarettir:

1) İntan tevkif. 2) Tufeylâtı tart ve imha. 3) Hastalığı talî avarızla mücadele ve sıhhatlarını iade.

1) İntanı tevkif

Salim ve musap hayvanatı bulundukları çayırdan kaldırıp kuru, kumlu ve kabiliyeti nufuziyesi olan bir mer'aya ve yahut temiz, dezenfekte edilmiş bir ahıra koymak lâzımdır. Bunlar ancak içilecek cari, berrak, temez su vermek ve kabil olduğu kadar kuru gıda vermek lâzımdır.

2) Tufeylâtı tart ve imha

Em'ada yerleşen parazitleri tart ve imha için üç şart lâzımdır: (perhiz, muzadı tufeyl ilâç, müs'hil itası).

a): Diète ile hastayı ihzar: müelliflere nazaran 24 saat kâfidir. Gaye em'anın boşalmasıdır. Halbuki beygirlerde em'anın tamamen boşalması 3-4 güne mütevekkiftir. 24 saatlık perhizle maanın arzu edilen kısmının (bilhassa sklerostomlar, silikostomlar için maayı galizin ve hemen asıl makar olan averin tahliyesi) mümkün olacağını şüpheli görerek biz kliniğimizde muzadı tufeyl ilâcı vermede birkaç gün evvel yalnız yeşillik vermekle beraber aynı zamanda müleyyinât ve neticede 12 saatlık bir perhizde ilâcın itası zamanında sulanmasını azaltmak ve didan üzerine kat'i tesirini arttırmak istedik ve daha çok muvaffak olduk. Büyük profesör Cadiot dahi hayvanı birkaç gün için bir yarım diyet ve hafifçe müleyyin bir rejimle ihzar lâzımdır diyor. Sade veya tuzla ihzar edilip gaitanın linetini görünceye kadar verilen yeşil ot, havuç,

şalgam, pancar akilünnebat ve alelhusus zülhafiratta faydalıdır. Bundan başka bu gıdalar her vakit bir miktar askarit, tenya oksiyürün tardını teshil etmiş olur. Fakat tabii sklerostomlar üzerinde hiç müessir olmaz. Esasen bir iki adet tufeyle munhasır olacağından gıdaî tetbirler ancak hayvanı muzadı tufeyil ilâcin tesirine ihzar içindir.

b) Vermifuge-müdevverler için muzadı didan veya Tenifuge-şeritler için- muzadı tenya ilâçlar yahut haliki tufeylât edviye aç karnına verilmelidir. Bunların itasıyle didan ölerək veya sersem olarak gışayı muhatiden çözülr Binnetice bazan verilecek müs'hille kolayca tarafı halefiden tartları temin olunur. Muzadı tufeyil ilâçlar ya sadece veya hayvanın seveceği gıda ile verilir. Beygirin seveceği gıdalar: (kırılmış yulaf, pancar, ince kepek) vesairedie.

c) Müs'hil-purgatif: Muzadı tufeyilden iki saat sonra verilir. Bazı edviyeden sonra daha fazla tehirle verilir. (Sırasında zikredilecektir). En şayanı tavsiye müşhil: (bilhassa beygir için) sulfate de soude dur. Bulunmazsa bir sarısabur ve yahut sulfate de magnésie verilir.

Beygir için muzadı tufeyil Edviye

Yeni ve eski pek çok ilâç vardır. Mevzuun haline (zafiyet veya fakrüddemine nazaran) ve hamil olduğu parazite göre intihap olunmalıdır. Cadiot feresiyede mükerrer ve küçük dozların pek çok emin bir tesir yaptığını söyleyor.

Tavsiye olunan edviyeyi birer birer tetkik edelim. Bu kayt edeceğim ilâçlar şimdiye kadar mevcut eserlerden toplanarak bir araya getirilmiş fikirleri ihtiva edecektir.

1) Acide arsénieux. Askarit için çok müessir olduğunu Cadiot bildiriyor. Tenya, askarit için çok tavsiye edilmekte-Strongl ve oksiyürlere karşı tesiri görülmediği söyleniyor. Bu deva ile beraber havuç, pancar da verilmektedir. (Bulunduğu vakit).

Ya yulaf içinde veya ince kepek içinde 8-10-17 gün devam etmek şartile bir gramdan üç grama kadar istimali icap eder. Veya bol halinde atideki şekilde verilir.

Acide arsénieux	2-4 gr.
Aloès pulvérisé	20-30 gr.
Poudre de tiges d'absinthe	20 gr.
Melasse	Q. S.
Bol yapılacaktır.	

Yahut Liqueur de Fowler günde bir iki çorba kaşığı. Uzun zaman itası lâzımgelen bu devanın yerine başka edviye kullanılmaması daha muvafıktır.

2— Essence de térébenthine:

Bilhassa tenya ve askaritlere tavsiye edilmekte başka deva bulunamazsa sklerostomlara da itası bildirilmektedir. Miktarı devaisi 100-200 gramdır. Bilhassa sklerostomlara verileceği zaman 60 gram gayrı kâfidir. Sikletile müsavi fıstık yağı (huile d'arachides) ile veya 300-500 gram hintyağı ile müstahlep olarak verilir.

Müderri İsmail Hakkı bey bir makalesinde 400 kilo sikletinde bir hayvana sklerostomların itrahı için şu tertipten istifade ettiğini bildiriyor:

Essence de térébenthine	100-120 gr
Chloroforme	20-30 gr.
Huile de ricin	300 gr.

Bu ilâçtan sonra iki litre su içirilerek ağız tathir edilecektir. Tesiri görülmüştür. Bu şekilde de verilir:

Essence de térébenthine	100-200 gr.
Jaune d'oeufs	No: 6
F. emulsion D. en breuvage.	

3— Ardiç tohumu-Baies de genièvre:

Zundel bütün tufeylâta bilhassa askaritlere karşı 15 gün müddetle biraz ıslanmış kepek içinde bu ilâçla birlikte Crème de tartre istimalini ve bunun nihayetinde bir aloès bel'ası itasını tavsiye ediyor.

4— Tartarı mukayyi-Emétique:

Esasen akilünnebata bilhassa beygirlere mahsus bir ilâçtır. Bunlardan maadası muhakkak kusar. Gebe ve pek genç hayvanlarda muzadı istitbaptır. Cadéac askaritlere gayrı müessir olduğunu söyleyor. Diğerlerine tecrübe edilmelidir. 13-20 gr. verilir. Bu miktar beygire bir kaç gün zarfında pakete taksim olunarak sabahleyin aç karnına ya su içinde veya ince kepek üzerinde verilmelidir.

Fontaine ve Huguier baytarî lûgatlarında 15-20 gram miktarı günde dört defada ve 3-4 saat fasıla ile bol veya macun halinde poudre de gentiane ile daha iyisi zeytişeyatî (Huile empyreumatique) karıştırılarak verilir diyorlar. Diğer tertip:

Emétique	15 gr.
Asa foetida	15 gr.
Huile empyreumatique	15 gr.
Savon vert	Q. S.

M. Faites un bol D. semblable No: 3 un par jour.
Üçüncü bel'adan iki saat sonra şu formül verilecektir:

Aloès en poudre	20 gr.
Huile de croton	5 gouttes
Savon vert	Q. S.
Pour un bol.	

5— Tymol:

Günde 10-15 gram verilir. Strongl ve askaritlere tesiri görülmediğini söyleyorlar. Bil'hassa oksiyürlere tavsiye ediyorlar. Başka ilaç yoksa strongl ve askaritlere tavsiyeye şayandır. Barsaklar için de dafii intan vazife görür. Miktarı tıbbisi üç gün ince kepeğe karıştırarak veyahut iki litre cür'a içinde hazırlanıp derhal içirilmek üzere verilir.

Yirmi gramı iki pakete taksim edilip bir macun dahilinde iki saat fasıla ile aç karnına verilmek ve dört saat sonrada bir müşhili şedit veya milhi itası suretile verildiğinde vakıdır.

6 — Huile empyreumatique (zeyti şeyati)

Gagny ve Fontaine nin diksiyonelerinde askaritlere karşı şu tertibi faydalı görmekteirler:

Huile empyreumatique	50 gr.
Essence de térébenthine	50 gr.
Aloès	30 gr.
Poudre de guimauve	Q. S.
Eau	Q. S.

4 bols, 2 par jour.

Eski tedavi muallimlerinden İlyas Bragon beyin kitabında şu tertip var:

Askarit için cür'a:

Huile empyreumatique	50 gr.
Jaune d'oeufs	No:4
Miel	100 gr.
Eau	Q. S. litreye iblâğ için.
En breuvage.	

Diğer tertip askarit için bol:

Huile empyreumatique	50 gr.
Poudre de fougère mâle	100 gr.
Miel	Q. S.
Pour un bol.	

7— Müzekker eğrilti otu «serhası müzekker» Fougère mâle:

Bunun hulâsai eteriyesi bahalı olup beygirler için sufufu muvafıktır, 80-120 gram sufuf kâfidir. Bilhassa tenyalara yani anoplosefalalara tavsiye olunuyor. Askaritlere de müessir olduğu bildiriliyor.

Poudre de fougère mâle	180 gr.
Huile empyreumatique	180 «
Aloès	24 «
Sulfure noir de mercure	64 «
Gomme arabique	32 «

(Mabadı var)

On Altıncı İctima

13 Birinci Teşrin 1932 Perşembe saat 14,30 da Fizyoloji Enstitüsünde verilen Konferanslar

- 1) Türkiye'de dalak epidemileri ve mücadele tarzları hakkındaki konferans münakaşasına devam edilecek ve Süreyya Tahsin beyin cevapları dinlenecektir.
- 2) Neşriyat komitesinin mesai raporu müzakere edilecek ve yeni komitenin intihabı yapılacaktır.

Baytarî Neşriyat
K. R.

M. Cemal

VEKİL BEYEFENDİNİN RİYASETİNDE

On Yedinci İctima

16 İkinci Teşrin 1932 Çarşamba saat 14,30 da Zootehni Enstitüsünde verilen Konferanslar

- 1) Orduda, ziraatta ve sporda motör ve hayvan rekabeti.
Dr. Çiki
- 2) Türkiye'de dalak epidemileri ve mücadele vasıtaları münakaşasına devam.

On Sekizinci İctima

Otuz ikinci neşrin Çarşamba saat 14,30 da Zootehni Enstitüsünde verilen Konferanslar

- 1) Antraks epidemileri. Süreyya Tahsin
- 2) Referat. Muzaffer Lâti

Baytarî Neşriyat K.
R.

M. Cemal

Hatıra: Birinci konferans için Büyük Erkân Harbiye ve Millî Müdafaa'nın alâkadar Erkân ve Ümerası ile ziraat ve spor teşkilâtı davetlidir.

Baytarî Neşriyat
K. R.

M. Cemal

Şahsî havadis:

Topçu A. 1. baytarî binbaşı İsmail Hakkı bey (230-24) ehvali sıhhiyesine binaen tekaüt olmuştur. Mumâileyh vazifesinas bir meslekdaşımızdır. Serbest hayatta muvaffak olmasını temenni ederiz.

Nazarî dikkate:

1— Tekaüt olan bilcümle meslekdaşlarımızın bir hatıra olmak üzere mecmuaya dercedilmek için tercümei halleri ile bir vesika fotoğraflarını göndermelerini rica ederiz.

2— 1932 Senesinin ikinci ve hatta birinci taksitini henüz göndermemiş meslekdaşlar vardır muhabereye meydan vermeden gönderilmesi rica olunur.

3— Abone bedeli kıt'asında kesilmiş fakat makbuzunu almamış olanlar müracaat ederek makbuz talep etmeleri lâzımdır. Bazan kesilen abone bedellerini başka makamata gönderildiği vaki oluyor.

4— Mecmua, abonelerine muntazaman gönderilmektedir. Tebeddülât veya sair sebeple mecmuası eline vasil olmayan meslekdaşlarımızın mecmuayı talep etmeleri lâzımdır.

Bulmuş olduğu dayanıklı Sığır Vebası aşısı ile memleket ve mesleğe pek kıymetli bir hizmet ifa etmiş bulunan By. Bak. Kay. Süreyya Tahsin Beye tarafı Vekâletten verilen takdirname sureti:

Etlik Askerî Baytar Bakteriyoloji Serum ve Aşı Evi Lâboratuvarlar Şefi Bakteryolog By. Kaymakam Süreyya Tahsin Beye

İstiklâl Harbinde Sığır vebası afetinin yaptığı büyük tahribattan müteessir olan Ordunun hassas ve kıymetli bir Zabiti sıfatıyla bu afete karşı dayanıklı bir aşı bulmak için sarf ettiğiniz azimli mesainin son sene zarfında yüksek muvaffakiyetle tetevvüc ettiğini fahrü sürurla haber almış bulunuyorum. Başlıca verimi çiftçinin çift ve çiftlik mesaisi hasılâtından ibaret olan Memleketimizin iktisadiyatı ile çok alâkadar olduğu kadar Ordunun Sefer harekâtında da mühim bir mevkii ve kıymeti olan Fâil Muafiyet Verici Sığır Vebası Aşısının meydana gelmesindeki çok mümtaz sa'yü gayretinizi takdîr eder, mütevalî mesainizde de muvaffakiyyetinizi dilerim Efendim.

M. Ş. S.
G.
S.

M. M. V.
Zekâi
(Mühür)

Reisi Muhteremimiz Mra. Sadettin B. Ef. nin meslekdaşlarına gönderdikleri tebrikname Sureti:

AS. BY. TTB. MP. MD.

Mesai hayatımızda bana kıymetli birer istinatgâh teşkil eden bilcümle arkadaşlarımın bayramlarını, derin bir meslekdaşlık samimiyetile kutlular, sıhhat ve muvaffakiyet dileklerimin bütün arkadaşlarıma mecmuamızla neşir ve iblâğını rica ederim ef.

By. İş. D. Rs. V.
Mra.
Sadettin

**Reisi sabık Ahmet Vefik Pş. Hz. lerinden vürut eden
tezkere suretidir**

Beni seven pek çok arkadaşlarımdan uzak ve yakından telgrafnameler ve mektuplar aldım. Çok arzu ederdimki ayrı ayrı cevap yazayım fakat imkânsızlığa binaen muhterem ceridemizle meslektaşlarıma bilmukabele arzı tebrikât ettiğimi ve daima sıhhat ve muvaffakiyyetlerine düaci bulunduğumu yazarsanız çok müteşekkir kalacağımıda ayrıca arz eylerim ef.

Mütekait Baytar Mirliva
A. Vefik

Ziraat Vekâleti Celilesi tarafından yeni neşredilen ve mecmuamızın 14 numaralı broşürünü teşkil suretilede tap' edilen hayvan sağlık nizamnamesinin Ruam kısmındaki maddeleri üzerinde, dâirei aliyeye tarafından tanzim ve tamim edilen bir şemayı neşr ediyoruz. Bu şemada nizamnamenin 304-309 ve 310 numaralı maddelerinin tatbik suretleri, kolayca mütatâa edilebiliyor. Dairemizin gösterdiği bu himmetin meslektaşları müstefit edeceğine eminiz.

itlaf	müsbet ise	Ma ta olu
-------	------------	-----------------

Menfi ise

itlaf	Müsbet ise	15 gün sonra bir daha mallein ve müşahede
-------	------------	---

salim serbest	Menfi ise
------------------	-----------

Kat'i araz gösterenler (304)

İtlaf

RUAM'DAN
ŞÜPHELİ

Hiç bir araz göstermeyenler
Madde — 310

İtlaf

müsbet ise

Mallein
tatbik
olunur

şüpheli araz gösterenler(309)

gene menfi ise

15 gün sonra
tekrar mallein

menfi ise

Harareti alınır
mallein tatbik
olunur. A,B

Menfi ise

salim,
serbest

Müsbet ise

İtlaf

Müsbet ise

15 gün sonra bir
daha mallein ve
müşahede

Eski Ruam, birer
ay fasıla ile
üç mallein

Teamül az şiddetli, hararete
yükselmemişse; Ç.

bir haftada üç mallein
tatbik; dereceleri
alınır

salim
serbest

Menfi ise

teamül şiddetinde
tenakus gösterenler
Ç.

teamüller
şiddetli,
derecede
ihtizaz
yoksa; Ç.

hararete
yükselme ve
ihtizaz var,
teamül müsbet
C.

zararsız Ruam,
serbest

İtlaf

Baytar nezareti
altında bulundurmak

hizmete
sevk

mümkünse

Baytar nezareti
altında bulundur-

mak mümkün
deyilse
Ç.

İtlaf

